

VAKBLAD VOOR DE BIBLIOTHEEKSECTOR

Bibliotheekblad

Lodewijk Asscher: voorzitter RvT OBA

Nieuwe landelijke huisstijl

NBD Biblion gaat films streamen

Uithoorn opent nieuwe bieb

Nummer 1 | Jaargang 27

Januari 2023

Yvonne Lacet,
kinderboekenillustrator én informatieconsulent
bij Bibliotheek Kennemerwaard

Foto: Johannes Abeling

Bieb SYSTEMEN

Postbus 86, 7440 AB Nijverdal

Telefoon: 050 - 318 60 18

Email: info@biebsystemen.nl

Internet: www.biebsystemen.nl

Bibliotheken hebben de afgelopen jaren ingespeeld op de veranderingen in de markt. Met concepten, zoals in de retail gebruikt, zijn er nieuwe presentatietechnieken ontwikkeld om de consument, de bibliotheekbezoeker, aan zich te binden. Frontale presentatie en tafels maken het veel overzichtelijk en aantrekkelijk om te zoeken naar nieuwe boeken. Net als gebruikelijk in de retail moeten formules worden bijgesteld en aangepast. Wijzigingen moeten het voor de klanten aantrekkelijk maken om steeds weer te komen. Bieb Systemen, onderdeel van Van Keulen Interieurbouw, kan hierbij ondersteunen. Op het gebied van hout, metaal, draad en kunststof beschikken we over veel know how en een hypermodern machinepark.

Van Keulen realiseert wat vormgevers ontwerpen!

Powered by

Help Scholieren met hun Examens

Eind januari zijn er tafelfolders verstuurd naar alle bibliotheken. Plaats deze in jouw bibliotheek. De scholieren kunnen de QR-codes scannen en direct aan de slag met betrouwbare uittreksels en recensies.

- ✓ Betrouwbare uittreksels
- ✓ Aanvullende info, zoals thema's en motieven
- ✓ Tips voor leuke boeken

- ✓ Duizenden recensies uit dag- en weekbladen
- ✓ Interviews en andere artikelen over auteurs
- ✓ Hulp bij het samenstellen van je leeslijst

De Uittrekselbank en LiteRom kunnen door álle bibliotheekleden gratis worden gebruikt. Ook vanuit huis. De tafelfolders kan je (bij)bestellen door te mailen naar: helpdesk@nbdbiblion.nl (graag ovv naam en verzendadres).

vooruitgang boeken

Bibliotheekblad is hét vakblad voor de bibliotheeksector en verschijnt tien keer per jaar, waaronder een dubbelnummer. Kijk ook op onze website: www.bibliotheekblad.nl en op onze sociale media-accounts op Twitter, Facebook en LinkedIn.

Uitgeverij

Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 12
2272 TR Voorburg

Hoofd- eind- en webredactie

Menno Goosen
menno.goosen@bibliotheekblad.nl
+31 (0)6 2222 90 67

E-mailadres redactie

redactie@bibliotheekblad.nl

Tekstcorrectie

Marijn Mostart

Medewerkers

Johannes Abeling, Annemiek van de Burgt, Maarten Dessing, Elslien Dijkstra, Anne van den Dool, Denise Hagmeijer, Marianne Hermans, Cindy Lammers, Marjolein Lolkema, Anneke de Maat, Eric van Nieuwland, Marjolein Oomes, Linda van Pelt, Els Rademaker-Vos, Evi Savelkous, Gerrit Serné, Stan Verhaag, Eimer Wieldraaijer, Ivonne Zijp.

Ontwerp basisvormgeving

SNEP grafische dienstverlening

Lay-out

Thomson Digital

Opmaakbegeleiding

Hans Jansens (Impaginator.nl)

Druk

Damen Drukkers

Abonnementen Nederland

Abonnementenland, Postbus 20, 1910 AA Uitgeest. Tel. +31 (0)251-25 79 24. Site: www.bladenbox.nl voor abonneren of www.aboland.nl voor adreswijzigingen en opzeggingen. Abonnementenland is ook bereikbaar via Twitter: @Aboland_klanten. Beëindigen abonnement: opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementen België

Abonnementenland, Ambachtenlaan 21 Unit 2A, 3001 Heverlee. Tel. +32 (0)28 08 55 23. Site: www.bladenbox.be voor abonneren of www.aboland.be voor adreswijzigingen en opzeggingen. Beëindigen abonnement: Opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementprijs

Per 1 januari 2023 kost een abonnement in Nederland € 229,95, elk vervolgabonnement op hetzelfde adres € 219,95, los nummer € 30. Abonnementprijs België: € 248,95. Overige landen € 282,95. Alle bedragen inclusief btw en verzendkosten.

Adverteren

Op www.bibliotheekblad.nl vindt u onze tariefkaart. Meer informatie kan gegeven worden door accountmanager Rajin Roopram, telefoon: +31 (0)6-1520 17 24, e-mail: rajin.roopram@kbenp.nl.

Overname van tekst

Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij IP gebruikt of vervaelvoudigd worden. Voor kopiëren is reproductie verschildigd aan de uitgever.

ISSN

1573-9597

Volg ons ook online

Op bibliotheekblad.nl vindt u het actueelste bibliotheeknieuws. Via de site kunt u zich gratis abonneren op onze wekelijkse nieuwsbrief. Ook zijn wij actief op sociale media:

- facebook.com/bibliotheekblad
- twitter.com/bibliotheekblad
- linkedin.com/company/bibliotheekblad

6

Collega

Een kinderboekenillustrator die in een bibliotheek werkt ... Yvonne Lancet combineert haar artistieke werkzaamheden met een baan als informatieconsulent bij Bibliotheek Kennemerwaard.

8

Lodewijk Asscher

In Bibliotheekblad 9/10-2022 las u een uitgebreid artikel over de evaluatie van de motie-Asscher. In dit nummer een interview met de naamgever van deze motie: Lodewijk Asscher, sinds een jaar voorzitter van de RvT van de Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA).

13

Column

Rianne van Melik en Jamea Kofi (Radboud Universiteit) vertellen over hun internationale onderzoek om openbare bibliotheken te laten functioneren als belangrijke ontmoetingsplaatsen.

14

Nieuwe huisstijl

Mensen die nooit in een bibliotheek komen, hebben vaak nog een beeld van vroeger in hun hoofd. Reden te meer om dit ouderwetse idee te doorbreken met een gloednieuwe huisstijl die meer recht doet aan de *look & feel* van de fors uitgebreide bibliotheekservice.

18

Victorines

Dia Wesseling (adviseur educatie bij Probiblio) ontving de initiatiefprijs van het Victorine van Schaikfonds voor haar pleidooi om expert-lees(media)consulenten in te zetten binnen de Bibliotheek op school-aanpak. Ook de andere prijswinnaars komen aan bod.

22

Biblioscoop

Ook Nederlandse bibliotheken krijgen een eigen streamingdienst. Afgelopen december heeft NBD Biblion het definitieve startschot gegeven voor de verdere ontwikkeling ervan.

26

Bibliotheek Uithoorn: knooppunt van functies

In het weekend van 3 en 4 september ging de nieuwe bibliotheek van Uithoorn officieel open. Manager Peter Hendriks over het concept dat men in Noord-Holland uitrolt.

28

Bibliotheeksector ontwikkelt collectieblueprints

Hoe geef je bibliotheekleden inspiratie voor hun volgende leeservaring? Met dat vraagstuk gingen de KB, POI's en lokale bibliotheken een paar jaar geleden aan de slag.

32

Poëzieweek 2023

Poëzie is weggelegd voor een select groepje lezers, is vaak het idee. Toch besteedt de bibliotheek graag aandacht aan poëzie, bijvoorbeeld in het kader van de Poëzieweek.

36

Bijzondere bibliotheken

Wie meer wil weten over de geschiedenis van Haarlem en omliggende gemeentes kan terecht in het Noord-Hollands Archief (NHA). Ter ondersteuning vind je daar ook een rijke bibliotheek.

38

Filmstreaming beschikbaar in Vlaanderen

Sinds 6 oktober bieden 26 Vlaamse bibliotheken filmstreaming aan via Cinébib van Cultuurconnect. Het proefproject loopt twee jaar. Bij succes kunnen straks alle Vlaamse bibliotheken meedoen.

42

Een kijkje bij onze oosterburen (deel VI)

Elf jaar geleden ging de nieuwe centrale bibliotheek van Stuttgart open. Een omstreden ontwerp als motor van een omstreden stadsproject. Wat is er terechtgekomen van de ambitieuze plannen?

48

Probiblio's Etalagewedstrijd

Dit keer was het thema: koken. Winnaars van deze vierde editie zijn Bibliotheek Oostland en Bibliotheek Rivierenland, vestiging Kerkdriel.

50

Management

Doeko Pinxt is directeur-bestuurder van de Bibliotheek Veluwezoom en Cultuurbedrijf RIQQ. Die combinatie is voor hem belangrijk: hij ziet de meerwaarde in van samenwerkingsverbanden.

54

Topstukken uit de KB

Het lijvige Visboek van Adriaen Coenen is een absoluut topstuk. Dit ruim 800 pagina's tellende handschrift zit boordevol beschrijvingen en zelfgetekende afbeeldingen.

56

De technische visie van Bibliotheek Gouda

In de Techniekwerkplaats van de Bibliotheek Gouda kan de jeugd vanaf 8 jaar zich uitleven met bouwmaterialen en technisch gereedschap, met robotica, en met LEGO® bouwen en programmeren.

Verschijsing Bibliotheekblad 2-2023

24 februari

Beste lezer,

Amazon Prime, Apple TV+, CineMember, Cinetree, Disney+, Discovery Plus, Eye Film, Film1, Google Play, HBO Max, Kijk, Netflix, NL Ziet, NPO Plus, Sky Showtime, Pathé Thuis, Viaplay, Videoland ...

En ik ben er vast wel een paar vergeten. Liefhebbers van thuis een film of serie kijken kunnen hun hart ophalen aan het aanbod van streamingdiensten. De concurrentie is moordend. En toch lanceert NBD Biblion binnenkort een streamingdienst: *Biblioscoop* of *Boekbeeld* (de werknaam van de dienst). Vanwaar deze stap in een overvolle markt?

Nina Nannini, directeur van NBD Biblion: 'Het is een van de kerntaken van de bibliotheek om leden kennis te laten maken met kunst en cultuur. Film hoort daarbij. Bibliotheken bieden dat daarom ook al lang aan: als dvd. Dat medium sterft alleen uit. Op termijn worden geen dvd's meer geproduceerd – of in Nederland niet meer gedistribueerd. Streaming is gewoon de moderne manier. Je kunt het misschien ook beter "digitale uitleen van AV-materialen" noemen dan streaming.'

Overigens zijn niet alleen de Nederlanders bezig met het opzetten van een streamingdienst. In Vlaanderen bestaat deze zelfs al. Sinds 6 oktober bieden 26 Vlaamse bibliotheken filmstreaming aan via *Cinébib* van Cultuurconnect. Van de eerste pilot werd veel geleerd, vertelt Gwenny Vlaemynck, productmanager digitale collecties bij Cultuurconnect: 'We merkten dat het aantal gebruikers laag bleef, vermoedelijk doordat de verwachtingen niet overeenkwamen met het aanbod. De verwachtingen waren te hoog. Mensen dachten eerder aan een soort gratis Netflix, of dat het volledige dvd-aanbod van de bibliotheek online zou komen. Nu hebben we onze communicatie aangepast. Het gaat om een alternatief aanbod – voornamelijk niet-commerciële films en documentaires van Europese (liefst Belgische) bodem. Voor populaire filmhits moeten mensen bijbetalen.'

In Nederland is de dienst van NBD Biblion nog niet operationeel en volop in ontwikkeling. Maar in het eerste kwartaal van 2023 gaat een zogeheten *minimal viable product* live. Daarmee wil NBD Biblion samen met tien tot vijftien bibliotheken testen wat consumenten van de content vinden, of ze bereid zijn ervoor te betalen, of het inloggen technisch perfect werkt enzovoort.

Ik wens u veel leesplezier!

Menno Goosen
Hoofredacteur Bibliotheekblad
menno.goosen@bibliotheekblad.nl

Yvonne Lacet, kinderboekenillustrator én informatieconsulent bij Bibliotheek Kennemerwaard

‘Ik wil graag ervaren hoe een boek gevoelsmatig binnenkomt’

Het lijkt een beetje op een chef-kok die regelmatig even om het hoekje van de keukendeur kijkt of de gasten in het restaurant genieten van de bereide maaltijd: een kinderboekenillustrator die in een bibliotheek werkt. Of toch niet? ‘Die twee dagen in de bibliotheek – in Schoorl en in Bergen – zijn een mooie afwisseling van mijn creatieve werk’, vertelt Yvonne Lacet. ‘En die kleinere bibliotheekvestigingen brengen mijn mooie jeugdherinneringen aan de bibliotheek in het Friese Dronrijp weer wat meer naar boven.’

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO'S: (INCLUSIEF COVER): JOHANNES ABELING

Net even anders

Sinds juni 2022 investeert Yvonne Lacet twee dagen van haar tijd in werken als informatieconsulent in twee vestigingen van Bibliotheek Kennemerwaard.

‘Afwisselend’, vindt ze. ‘Je weet namelijk nooit wat voor soort vragen er komen. Eigenlijk betreffen die veel vaker andere dingen – zoals overheidzaken of technische vragen over computer of printer – dan advies over boeken. De meeste volwassenen, en ook kinderen, weten wel wat ze graag willen lezen.’

En als er zo’n leesadviesvraag komt, dan probeert Yvonne vaak nét wat anders te adviseren dan de populaire boeken die toch wel onder de aandacht komen. ‘Ik maak iemand attent op bijvoorbeeld de boeken van Anna Woltz, of de dagboeken van Tove Ditlevsen, waarvan ik er

net zelf eentje uit heb. Uiteraard hangt het ervan af wie het vraagt. Als ik de indruk heb dat een kind enthousiast voor lezen wordt door een boek uit de veelgevraagde serie *De Waanzinnige Boomhut*, dan adviseer ik die.'

Twee creatieven op een kussen

Boeken opruimen hoort ook tot Yvonne's takenpakket. En het mooi presenteren van nieuwe aanwinsten op de boekendisplay. 'Hier kan ik me met plezier op uitleven.'

Een boek dat ze graag een beetje extra *in the picture* zet, is 'Films die nergens draaien', dat bekroond is met de Gouden Griffel voor het beste kinderboek van het jaar. Het boek gaat over het 12-jarige meisje Cato. Toen zij geboren werd, overleed haar moeder. Als ze jaren later een geheimzinnig kaartje vindt van een verlaten bioscoop, besluit ze daar een kijkje te nemen en ontdekt ze dat er iets vreemds met die bioscoop aan de hand is.

Het boek werd geschreven door haar partner Yorick Goldewijk en Yvonne maakte de illustraties.

'We werken niet altijd samen', vertelt ze desgevraagd. 'En ik wil ook liever niet beginnen met het lezen van de teksten voordat het boek klaar is. Want daarna kan ik zo'n verhaal niet meer tot me nemen als een normale lezer dat zou doen. Ik wil graag ervaren hoe het boek gevoelsmatig binnenkomt als geheel. Eerlijk gezegd is er nadat ik "Films die nergens draaien" heb gelezen nog aardig wat veranderd, qua personages en karakters die meer of minder nadruk kregen. Het is een voordeel dat Yorick en ik allebei creatief werk hebben. Op die manier begrijpen wij elkaar, denk ik, beter. En we kennen elkaar al heel lang, ruim 25 jaar.' Hoewel ze er nog niet veel over kan vertellen, wil Yvonne wel onthullen dat ze samen met Yorick werkt aan een nieuw boek dat in het voorjaar van 2023 uitkomt. 'Het boek gaat heten "Duizend en ik", en gaat over het zoeken naar je identiteit. 's Avonds in bed liggen we soms nog te overleggen over zo'n project.' Tja, twee creatieven op een kussen, daar slaapt de inspiratie tussen.

Passend

Yvonne's eigen boeken (*in 2017 verscheen haar eerste prentenboek 'Bladerbeesten' en drie jaar later haar tweede prentenboek 'Hier zijn draken', ook gemaakt in samenwerking met Yorick Goldewijk, red.*) zijn geen onderdeel van de collecties in Schoorl en Bergen. 'Maar wel in sommige andere filialen van Bibliotheek Kennemerwaard.'

Het zou leuk zijn om er eens bij te zijn als kinderen jouw boek bekijken, maar de wetenschap dat het maakproces van een boek leidt tot iets blijvends, is eigenlijk op zich al mooi genoeg. Anders dan het inrichten van een expositie – ook leuk om te doen – kan een boek jaren later nog steeds gelezen worden.' Hoewel ze er nog maar relatief kort werkt, voelt Yvonne zich in de bibliotheekwereld uitstekend thuis. 'Een mooie tegenhanger van mijn creatieve dagen in mijn studiootje aan huis. Die twee dagen weg zijn uit mijn comfortzone vormen een plezierige afwisseling, met structuur en regels, die mijn leven als het ware in balans houdt. En het draagt ook bij aan een constante inkomensstroom, en dan gelukkig wel in een omgeving die bij me past.'

Strak stramien

Dat Yvonne de creatieve kant op zou gaan, lag in haar middelbareschooltijd zeker niet direct voor de hand.

'Onze tekenlessen vond ik niet leuk. Het verplichte realistisch tekenen sprak me niet aan. Dit voelde als een te strak stramien, waardoor ik me niet genoeg kon uitleven.'

Pas toen ze in het laatste jaar van de middelbare school een fotocamera kreeg, nog eentje met rolletjes, kreeg ze oog voor de kunst. Die van fotograferen wel te verstaan.

'Onderweg van huis naar school en terug zag ik van alles wat ik wilde vastleggen: de weerspiegeling in het water, mooie lichten. Door verschillende lenzen of gekleurde papiertjes te gebruiken kon je bovendien een bijzonder effect creëren. Spannend was ook het ontwikkelen en afdrukken. Heel anders dan tegenwoordig, nu je direct het resultaat ziet. Ik wist toen zeker dat ik fotograaf wilde worden, en met dat idee ging ik naar de Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht. Daarvoor deed ik een jaar de lerarenopleiding, gericht op tekenen, handvaardigheid en fotografie. Pas op de HKU, waar ik van alles kon uitproberen – van landschappen tot portretten – kreeg ik een meer uitgekristalliseerd toekomstbeeld. Ik fotografeer liever geen mensen, want die doen meestal niet precies wat jij graag wilt en willen graag zelf de controle houden', klinkt het met een lachje. 'Door papieren maquettes of materialen uit de natuur te fotograferen, creëer ik illustraties die precies verbeelden wat ik voor ogen heb.'

De bibliotheek moet blijven bestaan

Haalt ze ook inspiratie uit de bibliotheek? Daar moet Yvonne even over nadenken.

'Overdag tijdens mijn werk niet, want dan ben ik druk bezig. In Schoorl sta ik altijd alleen aan de balie. Geen probleem, want ik ben gewend om alleen te werken, en in de bibliotheek krijg ik genoeg aanspraak van bezoekers. Verder organiseer ik sinds kort ook lezingen en workshops in de bibliotheek, in samenwerking met een historische vereniging in Schoorl. Soms gewijd aan een speciaal thema, zoals Nederland Leest of de Kinderboekenweek. Een mooie combinatie met de uitleenwerkzaamheden. Pas als ik aan het einde van de werkdag langs een mooie route terugfiets naar huis, heb ik zo'n drie kwartier om mijn hoofd leeg te maken én voor reflectie. Pas dan, op het zadel, beginnen soms de ideeën te stromen. Maar dat kan ook spontaan gebeuren onder de douche of tijdens een wandeling.'

Dat de bibliotheek ook een inspirerende omgeving is voor bezoekers, daar is Yvonne van overtuigd. 'Tijdens mijn jeugdjaren in Friesland bracht ik vele uren door in de bibliotheek van Dronrijp. Ook stapels boeken mee naar huis nemen om lekker te lezen, vond ik heerlijk. In de kleinschalige bibliotheekvestigingen waar ik nu werk, komt dat vertrouwde gevoel van vroeger weer een beetje terug. Het leuke in Bergen en Schoorl is ook dat je, dankzij de beperkte omvang, de klanten leert kennen. Ik geniet dan extra van mijn adviesrol, en ik hoop wel eens dat ik van iemand, nadat hij of zij een door mij geadviseerd boek heeft gelezen, feedback krijg. Hoe fantastisch is het dat zowel volwassenen als kinderen in de bibliotheek toegang hebben tot een schat aan informatie en boeken. Ik hoop dat de bibliotheek altijd zal blijven bestaan en nooit wegbezuinigd wordt.'

Lodewijk Asscher, voorzitter RvT OBA

‘Getuige van hoe de magie

Foto: Studio 38c

Lodewijk Asscher: 'Ik weet nog hoe trots ik was dat de OBA op het Oosterdokseiland werd geopend. Ik was er als wethouder bij en dacht: "Zooo! Zo'n prachtig gebouw, dat per definitie voor de bewoners is en dat gaat over lezen en verhalen."'

georganiseerd wordt'

In Bibliotheekblad 9/10-2022 las u een uitgebreid artikel over de evaluatie van de motie-Asscher. In dit nummer een interview met de naamgever van deze motie: Lodewijk Asscher, sinds een jaar voorzitter van de RvT van de Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA). 'Ik vind het leuker om mee te kijken in de keuken dan om in de pan te roeren.'

TEKST: STAN VERHAAG • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Kunt u zich nog herinneren dat u zelf in de bieb kwam?

'Jazeker. Ik was een veellezer. En er was daar altijd voldoende aanbod. Ik herinner me een bibliothecaresse die aan mijn moeder ging vragen of ik een hogere leeftijdscategorie mocht lezen, en dat mocht. En dan waren er wéér allemaal kasten die mij ter beschikking stonden. Ik kan me zelfs nog herinneren hoe het er rook, zo'n fijne plek was dat.'

Waar was dit?

'In Den Haag. Ik ben in Amsterdam geboren, maar ik ging in Den Haag naar de basisschool. Er was een klein buurtbibliotheekje, maar met kasten vol boeken en met dames die daar alles van wisten. Er werd ook voorgelezen, maar het was vooral een plek waar je je welkom voelde, ook als kind.'

Is er een link tussen die tijd en de motie die u in 2017 als Kamerlid indiende om met landelijke gelden een aantal bibliotheekvoorzieningen te versterken?

'Ja, want ook toen ik in de politiek kwam, bleef ik altijd op zoek naar plekken waar je als samenleving het verschil kunt maken. Niet alleen in overdrachtelijke zin via beleid, maar ook fysiek. Ik weet nog hoe trots ik was dat de OBA werd geopend, dat grote gebouw op het Oosterdokseiland in 2007. Ik was er als wethouder bij en dacht: "Zooo! Zo'n prachtig gebouw, dat per definitie voor de bewoners is en dat gaat over lezen en verhalen." Dus er is inderdaad een link: ik geloof in dat soort plekken.'

U noemt het woord 'wethouder'. Als lid van de RvT van BiblioNu is het mijn ervaring dat ook een wethouder het verschil kan maken. Als hij of zij een beetje feeling heeft met de bibliotheek anno nu, dan heb je daar als bibliotheek echt wat aan.

'Dat helpt enorm!'

Is dat besef er breed genoeg bij wethouders?

'Dat hangt inderdaad van de persoon af. Er zijn er die het allemaal niet zo spannend vinden, zij hebben er een achterhaald beeld bij, maar ik zie ook heel veel wethouders en burgemeesters die heel goed begrijpen hoe belangrijk de bibliotheek is.'

Noem er eens eentje?

'Zonder voor eigen parochie te willen preken: hier in Amsterdam begrijpt Marjolein Moorman het heel goed. (PvdA, red.) Maar er zijn er velen. Mijn motie was gericht op het terugbrengen van de bieb in kleine plaatsen, zoals Hallum in Noordoost-Friesland en Wognum in Noord-Holland. Daar was de bibliotheek verdwenen en werd de betekenis van deze voorziening bijna fysiek gevoeld. Dat de bieb weer terugkwam, betekende daar echt iets. Dit is de keuze waar we met zijn allen voor staan: je kunt alles uiteindelijk verkopen en verpatsen – en dan moet je straks toegang betalen als je door je eigen straat loopt. Of willen we een samenleving met publieke ruimtes die niet alleen in het teken staan van handel, maar ook van ontwikkeling en van verrijking?'

Wel een goed teken dat uw motie Kamerbreed werd aangenomen.

'Klopt. De meeste mensen hebben toch een goed gevoel bij de bieb. De meeste politici ook, gelukkig.'

En de huidige Kamerleden blijkaar ook, want zij trokken met Prinsjesdag ruimhartig de portemonnee.

'Zeker, dat is ontzettend fijn. En ook staatssecretaris Uslu ziet het belang van de bibliotheek.'

Was u als RvT-voorzitter betrokken bij de lobby voor meer geld?

'Nee hoor. De bibliotheken hebben zelf heel goed duidelijk ge-

Foto: Wouter Zaalberg

Lodewijk Asscher: 'Als je het hebt over kansengelijkheid: de bibliotheek kan een lab zijn om daar wat aan te doen. Maar dat gaat niet vanzelf. Je moet ook zorgen dat je een plek bent die meebeweegt met de tijd, waar iedereen zich thuis voelt.'

maakt in Den Haag welke belangrijke functie ze kunnen vervullen. Het is een heel goed teken dat ze mij niet nodig hadden, maar dat het belang van de bibliotheek best wel algemeen erkend wordt.'

Dat is een paar jaar anders geweest?

'Dat is heel lang anders geweest, en dat heeft volgens mij ook te maken met het feit dat er werd gezegd: "De gemeenten moeten het maar doen." En zij werden via het Gemeentefonds gedwongen om te kiezen: schrappen we het zwembad of de bibliotheek of een andere cruciale voorziening? Dat is heel fnuikend geweest. En dan soms ook nog met de makkelijke gedachte dat je de bibliotheek niet meer nodig zou hebben. Dat heeft helaas gezorgd voor een uitdunning. Ik hoop dat mijn motie en het geld het begin zijn geweest van de weg terug: dat geld uitgeven aan de bieb weer als een investering wordt gezien in plaats van als een kostenpost.

Een van de weinige mooie dingen in de coronatijd was dat de bibliotheek een "essentiële voorziening" werd genoemd, zoals in Duitsland de boekhandel dat stempel kreeg. Toen dacht ik: dit is belangrijk. Want nu zeg je dus eindelijk als samenleving: "De bibliotheek is geen luxeproduct, niet iets wat je aan de markt kunt overlaten, niet iets waar je op kunt bezuinigen." Nee, blijkbaar hoort de bieb bij onze essentiële voorzieningen. Dat was een belangrijke trendbreuk.'

Wordt daarmee de financiering van bibliotheken minder afhankelijk van de grillen van het gemeentebestuur?

'Dat is een onderdeel ervan. Maar ik vind sowieso dat kinderen moeten worden beschermd tegen de grillen van die gemeentebesturen. In de Bibliotheekwet moet dus gewoon staan dat er bibliotheekvoorzieningen moeten zijn. Het is tenslotte een basisvoorziening. Maar vervolgens zou het niet fair zijn om gemeenten niet de middelen te geven. Het hoort bij elkaar.'

Laten we het hebben over de OBA. Hoe kwam u in beeld om voorzitter te worden van de Raad van Toezicht?

'Ik had de OBA uiteraard in beeld uit mijn tijd als wethouder in Amsterdam. Bovendien ben ik als vader van drie jongens klant van de OBA. Ik werd gepolst door het headhuntersbureau dat een voorzitter voor de RvT moest zoeken.'

Hoe oud zijn uw jongens?

'Elf, dertien en vijftien jaar.'

En lezen ze nog? Mijn ervaring als vader van twee jongens van 18 en 19 jaar is dat ze dat in de puberteit steeds minder doen.

'Ze lezen alle drie nog, maar de jongste leest zó veel dat we regelmatig moeten zeggen: "Je moet nu echt stoppen" – wat ik heel fijn vind om te moeten zeggen. Vanochtend bij het ontbijt

heeft hij zijn boekpresentatie gedaan. Het ging over zijn favoriete boek en het enthousiasme spatte ervan af. Ik kreeg meteen zin om het boek te gaan lezen: *Magnus Chase en de goden van Asgard* van Rick Riordan.'

Plezier is belangrijk bij het lezen en op school?

'Bij alles.'

Zag u het meteen zitten, voorzitter van de RvT?

'Nadat ik was benaderd, ben ik eerst met Job Cohen gaan praten, die toen nog voorzitter was van de RvT. Ik ken Job goed, want ik heb met hem in het college van B en W gezeten in Amsterdam. Daarna sprak ik ook de andere leden van de RvT: "Wat voor iemand zoeken jullie?" En tot slot sprak ik de directeur, Martin Berendse. Daarna heb ik laten weten dat ik belangstelling had om voorzitter te worden.'

En? Wat voor iemand zochten ze?

'Iemand met echt gevoel voor de bibliotheek en voor de toekomst ervan. Iemand die nadenkt over wat nou eigenlijk je taak is ten opzichte van kinderen in de moderne samenleving. Over hoe je de bieb nog meer tot een plek van iedereen kunt maken. En ze zochten iemand die een beetje begrijpt hoe bestuurlijk Amsterdam en Den Haag werken.'

Wat had u aan Job Cohen in dit verband? Gaf hij nog tips?

'Ik heb met hem gesproken over hoe hij het vond om voorzitter te zijn, hoe hij aankeek tegen de OBA en of hij het mij zou aanraden. Job was laaiend enthousiast over de OBA, zo heb ik hem ook altijd zien opereren. Hij zei: "Het is belangrijk werk als je daaraan mag bijdragen." Ik doe naast mijn vaste baan een paar dingen voor de goede zaak, en dit vond ik een mooi ding om te doen.'

Is de OBA een organisatie die een politiek-bestuurlijk zwaar-gewicht als Lodewijk Asscher nodig heeft als RvT-voorzitter? Of zouden ze het ook met een 'lichter iemand' af kunnen?

'Alles kan altijd ook met iemand anders. Maar zo kijk ik er niet naar. Als ik kan helpen en zij vinden dat leuk, dan vind ik het ook leuk.'

Wat is de belangrijkste taak die u heeft meegekregen?

'Er verandert ontzettend veel. De OBA zou op de Zuidas een grote nieuwe bibliotheek gaan bouwen, waar ook de vernieuwing vorm zou krijgen in de vorm van experimenteren en innoveren. "De bibliotheek van de toekomst" zou er komen. Maar het nieuwe college van B en W heeft besloten dat die bibliotheek in Zuidoost komt. Nou, dat is typisch een voorbeeld van een enorme verandering. Maar het fijne voor de directie – en de OBA heeft een heel goede directie – is dat ze met iemand daarover kunnen sparren: wat brengt zo'n verandering met zich mee? Het ideaal voor de toekomst van de bibliotheek is ook dat je kinderen helpt die nu overgeleverd zijn aan de markt om zich te ontwikkelen – denk aan huiswerkles en andere bijlessen. Hun willen we een veilige en prettige plek bieden waar ze kunnen leren

en zich kunnen ontwikkelen. Nou, ga dat maar eens vormgeven! Tot slot hebben we een derde beeld voor ogen. In Zweden wordt de sleutel van de bibliotheek letterlijk aan de gemeenschap gegeven. De inwoners gebruiken het gebouw als een publieke voorziening. Dat lijkt mij voor Amsterdam nu nog een stap te ver, maar ik vind het wel een inspirerend beeld. Op deze drie punten wil ik sparren met de directie.

Daarnaast is de RvT ook gewoon een kwestie van een klusje doen, van corvee. Jij zult dat herkennen als collega-RvT-lid: je moet als RvT netjes je werkgeversrol vervullen, de kwaliteit van de producten en de administratie in de gaten houden. Dat is een klusje waarbij ik probeer te helpen.'

Vindt u het wel eens lastig om genoeg afstand te houden in de rol van sparringpartner? Denkt u nooit: 'Hm, dit zou ik anders doen als ik op de stoel van de directeur zat'?

'Nee, dat kost me niet zo veel moeite. Maar de OBA heeft ook wel een heel visionaire directeur, die van de OBA een heel spannende plek maakt voor bezoekers, voor medewerkers, zelfs voor mensen uit andere landen die hier komen kijken. Dus het is meer dat ik het leuk vind dat ik mag meekijken in de keuken dan dat ik denk: "Laat mij maar in de pan roeren."'

Hoeveel leden telt uw RvT?

'We zijn met vijf.'

En zit u allemaal op één lijn als het gaat om de vraag hoe u zich verhoudt tot de directeur? Dat is nog wel eens een issue bij Raden van Toezicht.

'Tot nu toe wel, en mocht dat veranderen, dan is het aan mij als voorzitter om dat te bewaken.'

Het heeft dus nog geen discussies opgeleverd?

'Nee, we hebben een ontzettend leuk cluppie en tot nu toe gaat het allemaal vanzelf.' Lachend: 'Maar misschien zijn dit *famous last words*.'

Wat is de grootste uitdaging voor u als RvT?

'De directie te helpen alle energie en expertise bij elkaar te brengen om de snelle veranderingen mogelijk te maken. Als je al die dingen wilt doen die ik net noemde – en er zijn er nog wel een paar, denk aan digitale inclusie, want in een grote stad als Amsterdam is dat én belangrijk én best wel lastig – met een organisatie die net corona achter de rug heeft, dan vergt dat ontzettend veel van de mensen en de directie. Het is onze uitdaging als RvT om daarin te helpen, op te stuwten, en soms even gas terug te nemen, zodat het op een verantwoorde manier gebeurt. Dus dat is de uitdaging: het helpen omgaan met de gigantische veranderingen.'

Hoe is het eerste jaar als voorzitter u bevallen?

'Ik begon in februari 2022 en ik vind het prachtig. Toen ik in de Amsterdamse gemeenteraad zat, kon ik af en toe achter de schermen zien hoe de stad werkt. Ik vind het fantastisch om nu weer in de bibliotheek te mogen zijn en een beetje mee te

mogen kijken naar hoe die magie eigenlijk georganiseerd wordt. Wat komt daarbij allemaal kijken? Hoeveel vrijwilligers zijn er nodig? Hoeveel medewerkers? Hoeveel bloed, zweet en tranen kost het om zo'n relaxte plek te realiseren? En dan heb ik het over dat grote gebouw, maar ook over al die kleine buurtvestigingen, of Diemen, waar ik laatst op bezoek was. Dat is geweldig om te zien, joh.'

Wat vindt u bijvoorbeeld zo geweldig?

'Wat ik heel leuk vind, is dat als je er binnenkomt, bijvoorbeeld in de Indische Buurt, er natuurlijk boeken staan, maar je voelt je er onmiddellijk welkom, hoeft niets te bewijzen, je komt er andere mensen tegen, er zijn kinderen, maar ook ouden van dagen, rijk en arm, wit en zwart. En er hangt iets positiefs. De mensen die er werken, vinden het fijn om je op weg te helpen. Dat kan zijn op weg naar een spannende detective, als je daar behoefte aan hebt, maar ook naar het invullen van een ingewikkeld formulier waar je mee worstelt, of naar het antwoord op de vraag: "Hoe ga ik dit in hemelsnaam fiksen met mijn kinderen?" Dat is echt prachtig. Het is een soort vriendelijke beschaving die bij de bibliotheek hoort.'

U noemt expliciet 'wit en zwart'. Ik heb daarover een theorie, gebaseerd op mijn ervaringen in Venray vanaf 2006: de laatste keer dat zwarte en witte kinderen nog gewoon door elkaar heen lopen, is tijdens de zwemles. Daarna scheiden hun wegen zich grotendeels: ze gaan naar verschillende scholen, sportverenigingen, vriendenkringen, sociale milieus enzovoort. Is de bieb een plek zoals ik het zwembad zie?

'Dat zou hij in elk geval moeten zijn. Als je het hebt over kansen-gelijkheid: de bibliotheek kan een lab zijn om daar wat aan te doen. Maar dat gaat niet vanzelf. Je moet ook zorgen dat je een plek bent die meebeweegt met de tijd, waar iedereen zich thuis voelt. Dit is een thema waar een instelling als de OBA permanent over moet nadenken: wat trekt de kinderen van nu naar de bibliotheek? Wat beweegt hun ouders? En kunnen we ervoor zorgen dat de verhalen die daar verteld worden, herkend worden? Dat er weerklank is? Maar nogmaals: het gaat niet vanzelf. Je kunt niet achterover leunen en denken: "Ze komen wel". Maar ik geloof wel dat de OBA een geweldige kans heeft om echt een plek van alle Amsterdammers te zijn.'

Ziet u dat al gebeuren?

'Dat zie ik wel, maar tegelijkertijd denk ik dat het nog veel meer kan. Er zijn nog heel veel mensen die ik het ook zou gunnen: het cadeautje van een bezoek aan de bieb.'

Ik heb een tijdje stage gelopen als docent Nederlands op een middelbare school en zag hoe die worstelde met de vraag hoe je leerlingen aan het lezen krijgt en houdt. Welke rol kan de bibliotheek daarin spelen?

'Een grote rol. Maar het begint al veel eerder, bij waar wij het al eerder over hadden: het begint met plezier. Als lezen iets is wat kinderen moeten van volwassenen, dan kom je in een gebied

dat voor kinderen al rijkelijk gevuld is met dingen die ze moeten van anderen en waarvan ze het nut niet inzien. Dus moet het plezier vooropstaan, en de verhalen. Jongeren zijn heel goed in staat om verhalen te vertellen en ervan te genieten. De vorm wisselt wel: het kan YouTube Shorts zijn of TikTok, maar uiteindelijk gaat het om die verhalen. In de tijd dat de bibliotheek werd ontwikkeld, waren die andere media er nog niet. Maar nu wel. Wat vooropstaat, is nieuwsgierig zijn naar dingen die je niet weet, verhalen horen van anderen, toegang bieden, ontwikkelen en verheffen. Als je dat combineert met plezier, heb je een heel ander verhaal richting jongeren. En dus moet je als bibliotheek niet zeggen: "Die jeugd van tegenwoordig, waarom leest die geen Vestdijk?" Want als je opgroeit in deze generatie, is je wereld heel anders. Daarin leren navigeren en er een steentje aan bijdragen, dat is nog best een kunst. Hoe kun je daar als bibliotheek bij helpen?'

U noemde het fenomeen vrijwilligers. Zij zijn onmisbaar voor de bibliotheek van nu. Op de werkvloer wil dat nog wel eens botsen met de professionals die van oudsher op de werkvloer actief waren en een (hbo-)opleiding hebben gevolgd. Is dat een cultuurclash die ook in Amsterdam speelt? Moeten ze aan elkaar wennen?

'Cultuurclash is een groot woord, maar het kan wel degelijk soms ingewikkeld zijn, en dat is ook logisch. Medewerkers hebben er volgens mij recht op dat je met elkaar definieert wat je aan vrijwilligers vraagt en wat niet. En wanneer kan het je als medewerker helpen in plaats van "Wij hebben een x-aantal vrijwilligers geregeld en wil je dat maar even faciliteren?" Dus het vergt aandacht en doordenken en het gesprek erover voeren met je or en met je medewerkers: hoe leiden we dit in goede banen? Maar *au fond* is het natuurlijk iets prachtigs dat zo veel mensen zich willen inzetten voor de bibliotheek.'

Moet dat gesprek gevoerd worden door de directeur of ook door de RvT?

'Door de directeur, maar het is wel een van de onderwerpen waar wij als RvT de directeur over kunnen bevragen: "Hoe staat het daar nu mee?" Daarnaast praten wij hierover met de or, want het is altijd goed om als RvT met de or te spreken. Maar het is dus inderdaad een aandachtspunt. Want je weet: vrijwilligers zijn een voorwaarde voor een organisatie als de bibliotheek, maar je hebt ook alle medewerkers heel hard nodig, juist om die verandering mogelijk te maken.'

Tot slot. Waaraan beleeft u het meest plezier als voorzitter van de RvT?

'Aan alles wat met de bibliotheek te maken heeft: ik vind het heel fijn om er binnen te lopen, de geur van mijn eigen kindertijd langs te voelen dwarrelen, te kijken welke exposities er zijn – nu prachtig werk van een fotograaf uit Oekraïne. Maar het geeft me ook heel veel plezier om in die keuken te zien hoe er hardop wordt gedroomd over hoe je kinderen van deze tijd op weg kunt helpen. Dat vind ik fantastisch.'

Transformerende bibliotheken

Vaak mis je iets pas als het weg is, wordt het belang *visible upon breakdown*. Voor veel bibliotheken gold dat zeker tijdens de coronacrisis. Hun functie als informatievoorziening kon grotendeels online worden opgevangen. Veel boeken en tijdschriften zijn immers digitaal beschikbaar, en wat niet online te vinden was, kon worden gereserveerd en op afspraak worden afgehaald. Het was juist de belangrijke verblijfsfunctie van de bibliotheken die flink werd gemist. De pandemie liet zien dat de bibliotheek niet alleen een *lieux du livre* (plek voor boeken) is, maar ook een onmisbare *lieux du vivre* (een leefomgeving).

TEKST: RIANNE VAN MELIK (RIANNE.VANMELIK@RU.NL) EN JAMEA KOFI (JAMEA.KOFI@RU.NL), GEOGRAFIE, PLANOLOGIE & MILIEU (GPM) RADBOUD UNIVERSITEIT, NIJMEGEN. ZIE OOK TRANSFORMINGLIBRARIES.NET

Halverwege 2022 zijn wij gestart met een internationaal onderzoek naar de dagelijkse praktijk van bibliotheekmedewerkers, bezoekers, beleidsmakers en andere belanghebbenden om openbare bibliotheken te laten functioneren als belangrijke ontmoetingsplaatsen. Het driejarige project is getiteld *Infrastructure Libraries in Transformation* (ILIT) en is een interdisciplinaire samenwerking tussen de Radboud Universiteit (Nijmegen), de universiteiten van Lund (Zweden) en Wenen (Oostenrijk), en enkele praktijkpartners, waaronder EBLIDA (*European Bureau of Library Information and Documentation Association*).

De Amerikaanse socioloog Klinenberg noemt bibliotheken *palaces for the people* en pleit voor meer waardering voor zogenaamde sociale infrastructuur; plekken waar het sociale leven zich afspeelt. Denk aan bibliotheken, buurthuizen, speeltuinen, schoolpleinen en andere openbare ruimten waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. Die zijn net zo belangrijk voor het functioneren van de samenleving als infrastructurele voorzieningen zoals (spoor)wegen en gasleidingen. In ons project kijken we naar de bibliotheek als sociale infrastructuur die het verschil kan maken. De bibliotheek transformeert zelf voortdurend, maar kan ook gemeenschappen veranderen die worstelen met maatschappelijke problemen zoals werkloosheid, eenzaamheid en segregatie. Vandaar de naam van onze website die op twee manieren is uit te leggen: *transforming libraries*.

De bieb functioneert echter niet automatisch als sociale infrastructuur, zij wordt dat pas door alle praktijken van betrokken partijen. We noemen dit *infrastructuring*; een actieve vorm van infrastructuur. Anders gezegd: we bekijken de bibliotheek niet als zelfstandig naamwoord (in het Engels: *library*), maar als werkwoord (*to librarise/librarisng*). Bibliotheken reageren op veranderingen in de samenleving en luisteren naar de behoeften van hun gebruikers. Veel bibliotheken willen een *third place* zijn, waar gebruikers zich op hun gemak voelen naast hun thuis (*first place*) en werk of school (*second place*). Zo breidt de traditionele rol van de bibliotheek als plek van informatie zich uit naar plek van zorg. Dat deze transitie gepaard gaat met ontwikkelingen op gebied van beleid, organisatiestructuur, activiteiten en zelfs architectuur,

zullen jullie als lezer als geen ander weten. De behoefte aan een *third place* is ook gerelateerd aan politieke veranderingen, zoals bezuinigingen en de gekrompen verzorgingsstaat.

In ons project lopen we mee met bibliotheekmedewerkers en praten we met beleidsmakers, bezoekers en buurtbewoners in Rotterdam, Malmö en Wenen. Met deze nieuwe column willen we jullie op de hoogte houden van onze belangrijkste bevindingen. Na deze gemeenschappelijke eerste column schrijven we om beurten: de ene maand hanteert Rianne de pen, de daaropvolgende column is van Jamea. We vinden het spannend om te schrijven voor een publiek dat zelf veel meer ervaring heeft in de bibliotheekwereld dan wij, hoewel Rianne al bijna twintig jaar vrijwilliger is in de bibliotheek. Met onze achtergrond in sociale geografie (Rianne) en antropologie (Jamea) zien we onszelf niet als bibliotheekexperts, maar als bibliotheekonderzoekers. We willen een vlieg aan de muur zijn; om te observeren, te bevragen en – indien nodig – te bekritisieren. Dat is ook de meerwaarde van een internationale samenwerking, die kan onze ogen openen voor zaken die normaal lijken, maar dat misschien niet zijn. Zo waren onze buitenlandse collega's zeer verbaasd over het ontbreken van een bibliotheekopleiding op hbo- of wo-niveau en gratis lidmaatschap voor volwassenen in Nederland. Voor ons wellicht heel normaal, maar misschien toch het heroverwegen waard? We hopen jullie de komende tijd te prikkelen met zulke vragen en observaties!

Rianne van Melik (rechts) en Jamea Kofi (midden) met hun collega Friederike Landau-Donnelly (links) voor de Centrale Bibliotheek in Rotterdam bij de start van het onderzoek.

Het uitgebreide aanbod van de bibliotheek nog beter in beeld

Vernieuwde huisstijl: bibliotheek als ‘house of brands’

House of brands? Schakelt de bibliotheek van tegenwoordig over op de Engelse taal? Integendeel! De bibliotheek is juist een van de uitgelezen plekken waar anderstaligen terechtkunnen om Nederlands te leren. ‘Moderne mogelijkheden verdienen het om prominenter onder de aandacht gebracht te worden’, aldus de Commissie Marketing¹ van het bibliotheeknetwerk. En bij marketing worden nu eenmaal veel Engelse termen gebruikt. Maar de landelijke televisiespotjes voor het IDO (Informatiepunt Digitale Overheid) zijn oer-Hollands, en de regionale varianten hebben zelfs een geheel eigen accent gekregen, in de nieuwe huisstijl.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO'S / BEELD: LANDELIJKE HUISSTIJL

De oude huisstijl (links) versus de nieuwe huisstijl (rechts). De nieuwe uitingen zijn in Brabant gedeeld via televisiecommercials, op bussen en via sociale media.

Er was eens ... een muisstille leeszaal met een strenge bibliotheekaris, zwijgend, achter een grote kaartenbak. Hoewel dit beeld van de bibliotheek al zo achterhaald is dat het bijna tot de sprookjes gerekend kan worden, leeft deze impressie bij sommige mensen nog steeds voort, weet Cyril Crutz, directeur-bestuurder bij Bibliotheek BiblioPlus en voorzitter van de Commissie Marketing.

'Recent imago-onderzoek laat zien dat we nog heel zwaar leunen op de associaties boeken, lezen en lenen. Mensen die nooit in een bibliotheek komen, hebben vaak nog een beeld van vroeger in hun hoofd.'

Reden te meer om dit ouderwetse idee te doorbreken met een gloednieuwe huisstijl die meer recht doet aan de 'look & feel' van de fors uitgebreide service. De bibliotheek is niet alleen dat gebouw vol boeken dat plezier in lezen vergroot, maar ook een laagdrempelige ontmoetingsplaats, ondersteuner van 'een leven lang leren' en een vraagbaak als je iets moet regelen met de overheid. Voor die laatste rol kwam in bijna elke bibliotheekvestiging een Informatiepunt Digitale Overheid, kortweg IDO. En die 'Er was eens-introductie' hoort daar toch nog een beetje bij, maar daarover later meer.

IDO: landelijk, regionaal én lokaal

Eerst de spotlights op de campagne voor het Informatiepunt Digitale Overheid. De landelijke campagne startte in de zomer van 2022, via de televisie en andere mediakanalen, en zal gedurende vastgestelde periodes, verdeeld over het jaar, actief zijn. De spotjes zijn voornamelijk bedoeld voor 55-plussers. Tegelijkertijd is er een online campagne gestart voor jongeren en nieuwkomers. Het doel van de IDO-campagne is om te laten zien dat je met behulp van het IDO in de bibliotheek best zelf je digitale overheidszaken kunt regelen. Denk aan je DigiD, belastingaangifte, gezondheidsverklaring voor je rijbewijs, contact met de gemeente, huurtoeslag. 'Een nieuwe benadering van de bibliotheek', aldus Cyril. 'De vroegere CPNB-campagnes waren namelijk altijd gericht op boekencollecties en leesbevordering. In de IDO-publiekscampagne is voor de eerste keer aandacht besteed aan de vernieuwing en verbreding van de dienstverlening van de bibliotheek.'

En daar bleef het niet bij! Geïnspireerd door de landelijke aanpak benaderde Cubiss² de KB (Koninklijke Bibliotheek) met de vraag of ze een provinciale variant mochten maken van de landelijke IDO-campagne.

Variatie op een thema

Milja de Vries, adviseur marketing en communicatie bij Cubiss, belicht de achterliggende gedachte bij dit provinciale initiatief. 'We gingen ervan uit dat mensen zich nóg beter zouden herkennen in – en zich dus ook beter zouden kunnen vereenzelvigen met – de regionale variant van de spotjes. Bijvoorbeeld doordat de hoofdpersonen in deze filmpjes spreken met een licht accent. Soms is dat nét de juiste toonzetting om iemands drempelvrees weg te nemen voor het zetten van die cruciale stap om hulp te vragen. Dat is namelijk lang niet altijd gemakkelijk.'

De KB reageerde enthousiast op dit voorstel en was bereid

garant te staan voor de kosten van het concept (inclusief de filmscripts) en de productie. 'Daar waren we bij Cubiss uiteraard blij mee', vervolgt Milja. 'Aanvankelijk waren de provinciale spotjes vooral bedoeld voor de provincies Noord-Brabant en Limburg. Naarmate het voorbereidende proces vorderde, haakten ook Probiblio² en BiSC² aan. Zodoende is de pilot van de provinciale campagne in oktober en november ook in Noord- en Zuid-Holland en Utrecht gelanceerd.'

Als ik het kan, kun jij het ook

Voor de provinciale variant werd een nieuw concept ontwikkeld. Het verschil met de landelijke aanpak schuilt niet alleen in het (lichte) accent van de acteurs in de filmpjes. Er is ook gekozen voor een ander perspectief, namelijk de tevredenheid van klanten *nadat* ze bij het IDO zijn geweest: als ik het kan, kun jij het ook! De provinciale IDO-spotjes richten zich ook op 55-plussers.

Milja: 'De onderwerpen van al onze filmpjes zijn gebaseerd op de meest gestelde vragen bij het IDO in de deelnemende provincies. De mensen in de filmpjes zijn weliswaar acteurs, maar ze vertellen het ervaringsverhaal van échte IDO-klanten, zo waarheidsgetrouw mogelijk. Verder belichten ze kort en krachtig op welke manier ze geholpen zijn. De een zegt trots: "Ik kan het nu zelf." De ander stimuleert: "Ga ook naar het IDO. Niet aarzelen, maar doen!"'

Een van de favoriete spotjes van Milja is die met Pierre, die van achter zijn ferme baard vol overtuiging vertelt dat hij bij het IDO heeft geleerd hoe hij zijn herkeuring voor het rijbewijs moet regelen. 'De campagne is gebaseerd op het principe dat een goed voorbeeld goed doet volgen. Bovendien vergroot het spotje de eigenwaarde, in de trant van: als hij het kan, kan ik het vast ook.'

Versterkend effect

Op het moment van het interview zijn er nog geen statistische gegevens beschikbaar over het effect van deze provinciale benadering. 'Dat is nog te vroeg', aldus Cyril. 'Dit was bovendien nog een pilot. Het is de bedoeling om deze regiocampagne enkele jaren achtereenvolgens te herhalen, ter aanvulling op de periodieke landelijke versie. Pas na enkele periodes kunnen we conclusies trekken over de omvang van het effect.'

Vanuit marketingoogpunt is de Commissie Marketing al wel tevreden over de brede lancering van de provinciale campagne. 'Naast tv-spotjes op regionale omroepen gebeurde dit via reclameposters op de regionale bussen, via sociale media en via zogeheten narrowcasting (*beeldschermcommunicatie op een bepaalde locatie – red.*), zoals in de wachtkamers van huisartsen, de apotheek en diverse loketten bij de gemeenten. De landelijke en de regionale aanpak versterken elkaar. Je doet in feite dezelfde oproep – kom naar het IDO – maar nét even op een andere manier. Naarmate je de boodschap vaker én bovendien via verschillende kanalen ziet, maakt deze meer indruk.'

'En het effect is groter', vult Milja aan. 'Alle campagnematerialen zijn beschikbaar en aanpasbaar.³ We zien in Brabant en Limburg dat veel bibliotheken de materialen lokaal hebben ingezet en dat nog steeds doen. Ook collega-bibliotheken in andere provincies kunnen voortbouwen op onze ervaringen in

Een campagnebeeld voor het Informatiepunt Digitale Overheid, uitgewerkt in de nieuwe huisstijl.

deze pilot, de materialen van het eigen logo voorzien en lokaal inzetten.'

De KB, Cubiss, Probiblio en BiSC hopen dat zo veel mogelijk bibliotheken lokaal aansluiten op de landelijke en provinciale campagne, vooral vanwege het versterkende effect ervan. En alle IDO-materialen zijn al beschikbaar in de nieuwe, landelijke huisstijl.

Er is nu ...

'Tot 2020 werd de bibliotheek gepresenteerd als één landelijk merk. Bibliotheken hebben nog steeds een gedeelde ambitie, maar verschillen ook onderling. De kracht van de bibliotheek van nu schuilt juist in de aansluiting op de lokale context, met ruimte voor eigen accenten. Dat geldt niet alleen voor het attenderen op het IDO, maar ook voor de nieuwe maatschappelijk-educatieve rol van de bibliotheek in zijn geheel', slaat Cyril de brug naar de vernieuwde huisstijl die half november beschikbaar is gekomen. 'De tot nu toe gebruikte huisstijl heeft geen gelijke tred gehouden met de transitie die de bibliotheek heeft doorgemaakt en nog steeds doormaakt. Daarom was deze dringend toe aan een update.' Strategisch herpositioneren. *House of brands*. Een paar van de marketingtermen die gepaard gaan met het bedenken en ontwikkelen van een nieuwe, modernere huisstijl die recht doet aan waar de bibliotheek voor staat: een (online) plek waar je jezelf kunt ontwikkelen, een onmisbare motor van een vaardige en menselijke samenleving.

Heldere toonzetting

'Het is belangrijk dat de gezamenlijke merkwaarden terugkomen

in de uitingen. Niet alleen visueel, maar ook tekstueel', stelt Ralph Bauw, senior marketeer bij de KB en lid van de Commissie Marketing. 'Daarbij past een bepaalde "tone of voice". Korte, heldere zinnen en actief en positief taalgebruik.'

Bijvoorbeeld: 'speciale openingstijden' in plaats van 'gesloten tussen 3 en 6 mei'. Verder is het van belang te starten met een aansprekende openingszin voor (promotie)teksten, om daarmee direct de aandacht te trekken. 'Er was eens' is hiervoor wellicht wat ouderwets, maar wél een mooi voorbeeld van een aanmoediging tot doorlezen, zo wordt gesteld in het huisstijlhandboek van de bibliotheek.

Kleur bekennen

'Leesbaar voor iedereen, dat betekent ook dat de nieuwe huisstijl toegankelijk moet zijn voor mensen met een visuele functiebeperking', licht Ralph nader toe. 'Naast ruimte voor de zogeheten "couleur locale" is er bij de kleurstellingen van de nieuwe huisstijl vanuit het oogpunt van inclusiviteit ook rekening gehouden met het juiste contrast ten gunste van de leesbaarheid. De bestaande witte tekst op de oranje vlakken bleek niet aan de wettelijke eisen te voldoen. Daarom is gekozen voor andere kleuren, namelijk wit, beige en antraciet.'

Vijf keuzes

'Om de verscheidenheid aan activiteiten van de bibliotheek duidelijker en overzichtelijker te presenteren, is in de nieuwe huisstijl en merkstrategie gekozen voor vijf zogeheten pijlers: Leer, Vraag, Ontmoet, Lees en Doe. Deze vijf pijlers of trefwoorden

Een paar nieuwe foto's die collega's vrij kunnen gebruiken als basis voor uitingen. Er is relatief veel ruimte rond de mensen in beeld aangebracht, zodat ze toepasbaar zijn in alle beeldverhoudingen. Alle afbeeldingen zijn te downloaden via: landelijkehuisstijl.nl

vatten samen wat de bibliotheek allemaal kan bieden en betekenen. Werken met de nieuwe huisstijl betekent straks wel wat meer "huishwerk" voor de bibliotheken', aldus Cyril. 'Zij moeten namelijk zelf bepalen welke pijler zij het beste vinden passen bij de activiteit die wordt gepromoot. Uiteraard is er ruimte voor diversiteit. De ene bibliotheek kiest misschien een andere pijler dan de andere. Die mogelijkheid is er. Het belangrijkste is om iedere activiteit te labelen. Dat betekent in alle communicatie telkens alle vijf pijlers communiceren, en er eentje laten oplichten. Op die manier worden de vijf rollen van de bibliotheek dus structureel uitgedragen.'

Allemaal gelijk, en toch nét weer anders

Resumerend: passend bij de vernieuwde merkstrategie van de bibliotheek is er nu ook een eigentijdse huisstijl, die recht doet aan de lokale verschillen tussen bibliotheken. Maar óók eentje die recht doet aan de nieuwe 'persoonlijkheid' van de bibliotheek. Want die stille leeszaal van vroeger, waar je bijna alleen mocht fluisteren, is allang verleden tijd! Cyril: 'Het nieuwe karakter van de bibliotheek én de mensen die er werken zijn te omschrijven als onder andere: gastvrij, betrokken behulpzaam, energiek, ondersteunend en dynamisch. We noemen dit in de merkgids "de betrokken hartelijke".'

Stap voor stap

Wanneer de nieuwe huisstijl wordt ingezet, mag iedere bibliotheek zelf bepalen. Zeker vanuit het gezichtspunt van duurzaam-

heid ligt het voor de hand de bestaande voorraad folders en andere materialen nog op te maken. De Commissie Marketing hoopt dat nieuwe communicatiemiddelen, zoals periodieke nieuwsbrieven en jaarverslagen, alvast volgens de nieuwe huisstijlrichtlijnen worden uitgevoerd.

In 2023 volgt de tweede fase: de online-versie van de nieuwe huisstijl, zoals zichtbaar op de websites.

Naschrift

1. De Commissie Marketing houdt zich bezig met het positioneren van de bibliotheekbranche door middel van marketing en de landelijke huisstijl van het merk 'de bibliotheek'.
De commissie wordt gevormd door: Cyril Crutz (Biblioplus, voorzitter), Ralph Bauw (KB), Bart van Dijk (Bibliotheek Midden Brabant), Wouter van Heiningen (Bibliotheek De Plataan), Miranda de Jong (Probiblio), Lysbeth Post (Biblionet Groningen), Paulien Schreuder (Bibliotheek Noord Fryslân), Elselotte Smink (De Tweede Verdieping), Stephanie Verhagen (KB), Sander Voerman (Bibliotheek Rivierenland), Nicol Wehkamp (Bibliotheek Hengelo) en Erma van Lamoen (VOB)
2. Cubiss is de Provinciale Ondersteuningsinstelling voor de bibliotheken in Noord-Brabant en Limburg, Probiblio is de ondersteuner van bibliotheken in Noord- en Zuid-Holland en BiSC is het Bibliotheek-ServiceCentrum Utrecht.
3. De IDO-campagnematerialen (spotjes, posters, beelden, teksten, flyer, narrowcasting, webbanners en sociale media banners) staan op de site landelijkehuisstijl.nl, in de zogeheten IDO Marketingtoolkit, en zijn beschikbaar voor alle bibliotheken.

Bibliotheek en onderwijs: samen voor lezen op structurele basis

Dia Wesseling wint initiatiefprijs

Foto: Johannes Abeling

Dia Wesseling: 'Het gaat me vooral om de borging van en garantie op permanente aandacht voor de kwaliteit van het leesonderwijs. Deze zijn dan niet langer afhankelijk van het aanblijven of vertrekken van bijvoorbeeld een schooldirecteur of een docent met affiniteit met lezen.'

Victorine van Schaickfonds

Lezen en schrijven, is dat niet waar het (primair) onderwijs om draait? Juist daarom is het belangrijk je te realiseren dat hier ruimte is voor verbetering, vindt Dia Wesseling. Sinds acht jaar werkt zij bij Probiblio, als adviseur Educatie & projectleider Leesbevordering in primair onderwijs en kinderopvang. De visiepaper die ze schreef voor haar mastermodule Leren & Innoveren stimuleert een structurelere samenwerking tussen onderwijs en bibliotheek met als gezamenlijke doelstelling: beter leesonderwijs. Deze aanbeveling is beloond met de € 2.000 die hoort bij de initiatiefprijs van het Victorine van Schaickfonds. (Voor de andere prijzen: zie de kadertekst.) Dia is uiteraard blij met haar prijs, maar hoopt vooral op concrete toepassing van haar visie.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Ruimer en breder

Al bijna een halve eeuw beloont het Victorine van Schaickfonds onder andere vernieuwende publicaties, scripties of dissertaties die betrekking hebben op het bibliotheekwezen en/of het informatievak. Victorine van Schaick (1917–1976) was een bibliotheecaresse met veel passie voor het bibliotheek- en informatievak. Zij was redactielid bij vroegere vakbladen en gaf les op onder andere de P.A. Tiele Academie en de Amsterdamse Frederik Muller Academie. Door het naar haar vernoemde fonds leven haar gedachtegoed en passie voort.

Eind 2022 mocht Dia Wesseling 'de Victorine' in ontvangst nemen voor – zoals de jury dat omschreef – het meest innovatieve initiatief op het vakgebied van de informatieprofessional: de visiepaper 'Samen voor lezen'. De aanleiding voor het schrijven van deze paper was de mastermodule Leren & Innoveren (aan Schouten & Nelissen University of Applied Sciences) die Dia de afgelopen zomer volgde.

'Als je een tijd lang hetzelfde werk doet, ga je je bijna automatisch meer specialiseren. Dat betekent vaak dat je ergens steeds beter in wordt, maar wel op een klein vakgebied.'

Die comfortzone ging op een gegeven moment een beetje knellen en Dia voelde een groeiende behoefte aan een ruimere en bredere focus. 'Dit was voor mij de motivatie voor het volgen van deze mastermodule.'

Ook de diversiteit van de andere deelnemers – onder meer vanuit politie, COA, gemeenten en ziekenhuizen – vond Dia inspirerend. 'Maar ik was er wel voortdurend op gefocust de vertaalslag te maken naar mijn eigen werk. Veel collega-studenten hadden een HR-achtergrond. Die heb ik niet, dus soms voelde ik me een beetje de "vreemde eend in de bijt". Tegelijkertijd was het ook een mooie uitdaging om toepassingen te zoeken voor mijn beroepssituatie. Zelfs drie, want ik dacht erover na hoe ik de opgedane kennis zou kunnen inzetten op drie niveaus: hoe is het gesteld met leren en innoveren binnen Probiblio, in het team Educatie van de

bibliotheken in ons werkgebied, en wat kunnen we ermee binnen de Bibliotheek op school-aanpak?'

'Ik wilde een *praktische* visiepaper schrijven', klinkt het duidelijk, met hoorbare nadruk op het woordje 'praktische'. Een van de doelstellingen die ze daarbij voor ogen had, was het werven, én boeien en (langdurig) binden, van leesconsulenten aan de bibliotheken.

Op een hoger plan

'Veel bibliotheken werken met het "Bibliotheek op school"-concept,' opent Dia's visiepaper, 'maar het blijkt vaak lastig om voldoende professionals te vinden voor de praktische uitvoering hiervan. Bovendien zorgt de groei van de Bibliotheek op school ook nog eens voor een toenemende vraag naar leesconsulenten die zich hiervoor kunnen inzetten.'

Een tweede fenomeen dat in de visiepaper aan de orde komt, is het feit dat vooral de groep universitair opgeleide leesconsulenten groeit. Deze professionals (door Dia omschreven als 'expert-leesconsulenten')* hebben – naast de praktische taken, zoals het inrichten van een goede schoolbibliotheek – behoefte aan meer verdieping; bijvoorbeeld onderzoek verrichten, onderzoeksliteratuur delen en beleid ontwikkelen. Dit laatste beschouwt Dia overigens geenszins als een bedreiging.

'Bibliotheken hebben scholen méér te bieden dan waarvan tot nu toe meestal gebruik wordt gemaakt. Dan denk ik niet alleen aan de boekencollectie, maar vooral ook aan de bijbehorende expertise vanuit de bibliotheek die de school kan verrijken. Toegang tot goede boeken en persoonlijke begeleiding stimuleren zowel het leesplezier als de leesmotivatie. En daarmee ook de leesvaardigheid', citeert ze uit haar visiepaper.

Papier en praktijk

Dia hamert op het belang van een structurele samenwerking tussen school en bibliotheek.

'Het gaat me vooral om de borging van en garantie op permanen-

te aandacht voor de kwaliteit van het leesonderwijs. Deze zijn dan niet langer afhankelijk van het aanblijven of vertrekken van bijvoorbeeld een schooldirecteur of een docent met affiniteit met lezen.' Het is overigens geen automatisme dat een wetenschappelijk opgeleide deskundige direct drastische verbeteringen kan doorvoeren, nuanceert ze uit eigen ervaring. Het is al bijna twintig jaar geleden dat zij zelf voor de klas stond, maar ze herinnert zich nog de dag dat een net afgestudeerde pedagoog – 'of misschien was het een psycholoog' – met een schat aan theoretische kennis de school binnenstapte. 'Het was een sympathieke persoon, en bovendien boordevol geweldige ideeën. Maar papieren plannen werken niet altijd in de praktijk zoals je ze van tevoren had bedacht. De realiteit in een klas met meer dan dertig kleuters op een school in een nieuwbouwwijk is vaak toch anders.'

Op die ervaring bouwde ze het inzicht dat er bijna altijd behoefte is aan een mix: 'Wat werkt vanuit wetenschappelijk perspectief én in de praktijk?' Van nabij zag Dia dat ook de jonge wetenschapper van destijds dit zich stap voor stap ging realiseren. 'De struikelblokken waar je in de praktijk tegenaan loopt, zorgen voor de juiste vertaalslag.'

Lezen als basisvaardigheid

Op het gebied van leesonderwijs is al veel onderzoek gedaan. Begrijpelijk, want de maatschappij is ingericht op mensen die kunnen lezen. Verder is lezen natuurlijk ook belangrijk voor veel andere schoolvakken.

Naast de zogeheten functionele geletterdheid, is het van belang dat leerlingen in staat zijn om teksten te verwerken en te doorgronden, en op de inhoud van de teksten te reflecteren; resultaten die niet altijd behaald worden. Diverse onderzoeksresultaten laten een daling in de leesvaardigheid van de Nederlandse jeugd zien. In die context lijkt het van belang dat scholen de urgentie onder ogen zien en in actie komen. 'Een goed ingerichte schoolbibliotheek is op zich al fantastisch. Want hiermee heb je een bereik van honderd procent van de leerlingen, terwijl gemiddeld slechts een kwart van de kinderen regelmatig in de bibliotheek komt. Maar er is méér nodig. Bijvoorbeeld instructie en ondersteuning bij het "zelfstandig lezen van een boek" dat een kind zelf heeft uitgekozen. En ook monitoring van de leesontwikkeling van de leerlingen is belangrijk.' Dia weet dat er bij scholen regelmatig praktische vragen zijn, bijvoorbeeld over de begrijpendlezenmethode, en of die nog wel nodig is. De (expert-)leesconsulenten kunnen hier vanuit hun expertise prima over adviseren en bij helpen, is haar overtuiging. Wat het 'ideaalplaatje' zou zijn voor de omvang van die professionele begeleiding, daarvoor kan een bibliotheek hooguit suggesties aandragen, maar ook hier is de uiteindelijke beslissing aan de school zelf.

'De financiering wordt op lokaal niveau bepaald, dus het ontwerpen van een landelijk begeleidingsprogramma is lastig. De financiële mogelijkheden zijn niet overal hetzelfde, en scholen kunnen nergens toe verplicht worden.'

Structureel samen

Minstens zo belangrijk als het aantal uren inzetbaarheid door de bibliotheek voor het onderwijs is de bouw aan een hechter team-

work tussen school en bibliotheek. Dit mag nogmaals benadrukt worden, want dat is waar het in Dia's visiepaper om draait.

'De rol van de expert-leesconsulent moet meer toegroeien naar een structurele samenwerking met de school, met als (gemeenschappelijk) doel een stevige borging van de kwaliteitsverbetering in het leesbeleid', luidt haar aanbeveling in dit document.

'Dat kan op verschillende niveaus en in diverse vormen', voegt ze hier mondeling aan toe. 'Het is prima dat er binnen het leesconsulententeam sprake is van functiedifferentiatie. Op die manier komen ieders talent en interesse ook beter tot hun recht. De ene leesconsulent zal zich graag wijden aan het verzorgen van een goede boekencollectie in de kast of aan het geven van uitleg en tips aan de ouders van leerlingen. Een collega-leesconsulent vindt wellicht meer zijn of haar draai in het verzorgen van lessen in de klas samen met de leerkracht. Hierbij kun je ook denken aan bijvoorbeeld inspirerende voorbeeldlessen. En een derde vorm is die van de meer intercollegiale samenwerking, waarbij de expert-leesconsulent als het ware een vast onderdeel uitmaakt van het onderwijsteam, meedenkt met de leerkrachten, didactische trainingen verzorgt vanuit de eigen expertise (jeugdliteratuur, begrijpend lezen, technisch lezen, digitale geletterdheid, leesmotivatie) en zo handvatten biedt voor geborgd gedegen leesonderwijs.'

Behouden en veranderen

Dia weet dat 'nieuwsgierige en leergierige experts, uitgerust met academische vaardigheden en actuele kennis van relevante onderwijsontwikkelingen en effectief leesonderwijs', leerkrachten graag helpen de taalontwikkeling, het leesplezier en de digitale vaardigheden van de leerlingen op een zo hoog mogelijk niveau te brengen. 'Zo kunnen zij er als het ware samen voor zorgen – onder de noemer Bibliotheek op school – dat leerlingen volwaardig kunnen participeren in onze (digi)tale maatschappij.'

Verder kunnen de expert-leesconsulenten van duidelijke meerwaarde zijn in een verander- of verbetertraject van de school op het gebied van effectief leesonderwijs en digitale geletterdheid. Hoe?

'Dat hangt af van de school én van de competenties van de leesconsulent. Iedere school kiest voor zijn eigen innovatieproces, en als expert-leesconsulent moet je hier zo goed mogelijk op inspelen.'

Tot slot geeft de visiepaper 'Samen voor lezen' nóg een motivatie voor verdieping en verbreding van het werk van expert-leesconsulenten, namelijk ter vergroting van de kans om hen te behouden voor de bibliotheek. 'Zonder dat perspectief kan dit voor hen een reden zijn om een functie elders te zoeken. Het is dus belangrijk om hun ruimte te geven om zichzelf te ontwikkelen, maar niet als losstaand doel op zich! Het draait er uiteraard vooral om tegelijkertijd de samenwerking met de school te verbeteren.'

Echt samen werken

Dia: 'Ik pretendeer zeker niet dat de expert-leesconsulenten de enigen zijn die het leesonderwijs naar een hoger plan kunnen brengen, maar zij zijn wél de specialisten op het vlak van jeugdliteratuur, terwijl de docent voor de klas veel meer functioneert als generalist. Deze is immers ook gefocust op andere vakken.'

Het is vooral de centrale boodschap – een op borging gerichte échte samenwerking binnen de Bibliotheek op school-aanpak ('zodat er een leescultuur in de hele school ontstaat en alle leerkrachten in staat zijn geschikte werkvormen en jeugdcollectie in te zetten, zodat kinderen willen lezen!') – die heeft gezorgd voor beloning van Dia's visiepaper met de initiatiefprijs van het Victorine van Schaickfonds. Ze vindt het een eer dat ze deze prijs in ontvangst mocht nemen.

'Net als Victorine vind ik kennisoverdracht van het vak ook erg belangrijk en ben ik daar graag ambassadeur van. Het is zo belang-

rijk om de échte samenwerking tussen bibliotheek en scholen te bevorderen, en ik ben blij dat deze boodschap nu breder onder de aandacht komt.' Van haar directe collega's ontving Dia bovendien een tegeltje dat die wijze woorden nog eens benadrukt: 'Echt samen werken'.

Naschrift

* Een leesconsulent op mbo+- of hbo-niveau met de juiste attitude, inhoudelijke kennis en vakmanschap kan ook uitgroeien tot expert-leesconsulent.

De andere prijswinnaars van de "Victorines"

Publicatieprijs

De prijs voor de beste publicatie op het vakgebied – en daarmee de Victorine van Schaick Penning en € 2.500 – gaat naar Suzette van Haaren voor haar proefschrift *The Digital Medieval Manuscript* dat zij heeft geschreven voor de Rijksuniversiteit Groningen en de University of St Andrews. Van Haaren laat zien welke verstrekende gevolgen de digitalisering van middeleeuwse handschriften heeft voor

Suzette van Haaren.

hoe we deze oude boeken zien, gebruiken en begrijpen, maar ook conserveren als culturele erfgoedobjecten in een almaar digitaler wordende cultuur. Zij doet dit aan de hand van drie casussen, die elk één manuscript en zijn digitale tegenhanger(s) beslaan. In haar proefschrift behandelt zij thema's variërend van digitale fotografie, metadata en het maken van middeleeuwse memes tot digitale duurzaamheid.

Scriptieprijs

De scriptieprijs van 1.500 euro gaat naar Nitzan Shalev. Zij behaalde cum laude een M.A. van de opleiding Book and Digital Media Studies, faculteit Geesteswetenschappen, Universiteit Leiden, met haar scriptie *Mind Your Language: A Longitudinal Study of the Catalogues of Leiden University Librarys Hebrew Manuscripts Collection*, te lezen via de verkorte link: <https://tinyurl.com/bdfzrz29> Nitzan Shalev laat daarin zien hoe vorm en inhoud van de gedurende de vier en een halve eeuw van het bestaan van de Universiteitsbibliotheek Leiden gepubliceerde catalogi van de collectie Hebreeuwse manuscripten inzicht geven in de maatschappelijke normen en wetenschappelijke belangen van het

Nitzan Shalev.

tijdperk waarin zij tot stand zijn gekomen. Met een longitudinale benadering belicht ze de sociale veranderingen of opkomende wetenschappelijke gebieden die de samenstellers hebben beïnvloed, zoals in het bijzonder de veranderende houding ten opzichte van Joden.

Eervolle vermelding

Vincent Janssen ontvangt een eervolle vermelding voor zijn serie artikelen over het verschijnsel nepnieuws in IP (Informatie Professional). Ook verschenen in boekvorm als *Achter het nepnieuws* bij uitgeverij Eburon (ISBN: 789463014083).

Vincent Janssen.

‘Veel behoefte aan content buiten het mainstreamaanbod’

NBD Biblion start met

Nederlandse bibliotheken krijgen een eigen streamingdienst. Afgelopen december heeft NBD Biblion het definitieve startschot gegeven voor de verdere ontwikkeling ervan. ‘Het is een van de kerntaken van de bibliotheek om leden kennis te laten maken met kunst en cultuur. Film hoort daarbij.’ Lees ook het artikel op pagina 38 en verder over filmstreaming bij de Vlaamse bibliotheken.

TEKST: MAARTEN DESSING • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

filmstreaming

Biblioscoop

En óf bibliotheekleden interesse hebben in een streamingdienst van de openbare bibliotheek. NBD Biblion testte dat afgelopen najaar. Leden van zeven bibliotheken verspreid over het land – van de Zeeuwse Bibliotheek tot Maastricht – werden onder meer via nieuwsbrief, Facebook-posts en QR-codes naar de lokale dvd-collectie van Biblioscoop.nl gelokt. Wat bleek? Maar liefst 61,58% van bijna 5.000 bezoekers van de site drukte op de knop om de abonnementsvormen te bekijken. Gemiddeld is die ratio in vergelijkbare testen 5,31%.

Biblioscoop bestaat nog niet. Maar de site, opgemaakt in de landelijke huisstijl van de bibliotheek, lijkt bedrieglijk echt. 'Stream films via de Bibliotheek', staat er groot naast een foto van iemand die thuis op de bank in een bak popcorn graait. Naar beneden scrollend volgt een wervende tekst over 'een uniek aanbod met de mooiste verhalen, van arthouse tot comedy', gevolgd door enkele films. Onder 'uitgelicht' staan onder meer *Druk* en *The Graduate*, onder 'Films over het klimaat' een documentaire over Greta Thunberg en de BBC-serie *Planet Earth II*.

Dit sluit aan bij de behoefte die in een eerder kwalitatief onderzoek onder honderd bibliotheekleden naar voren kwam. Zij willen documentaires (61%), drama (48%), filmhuisfilms (48%) – en niet zozeer jeugdfilms (14%), kinderfilms (13%) of blockbusters (11%). De zogeheten *fake door test*, waarin de illusie wordt gewekt dat de dienst daadwerkelijk wordt geïntroduceerd, bevestigde die behoefte aan content buiten de mainstream. Of anders gezegd: een behoefte aan content als aanvulling op wat gebruikers via andere kanalen al kijken.

Verzadigde markt

Het lijkt in eerste instantie misschien niet voor de hand te liggen dat bibliotheken een streamingdienst lanceren. Die markt is al verzadigd. Het aanbod is zó groot: van Netflix en Disney+ tot Film1, NPO Plus en Cinetree. En het blijft maar groeien. Alleen al vorig jaar kwamen er platformen als Viaplay, HBO Max en Sky Showtime bij. Het aantal Nederlanders dat geen enkel abonnement heeft of nooit video on demand kijkt via een gedeeld wachtwoord of het incidenteel huren van een film, moet op de vingers van een hand te tellen zijn.

Maar dat is een verkeerd uitgangspunt, vindt directeur Nina Nannini van NBD Biblion. 'Het is een van de kerntaken van de bibliotheek om leden kennis te laten maken met kunst en cultuur. Film hoort daarbij. Bibliotheken bieden dat daarom ook al lang aan: als dvd. Dat medium sterft alleen uit. Op termijn worden geen dvd's meer geproduceerd – of in Nederland niet meer gedistribueerd. Streaming is gewoon de moderne manier. Je kunt

het misschien ook beter "digitale uitleen van AV-materialen" noemen dan streaming.'

NBD Biblion ervaart zelf al jaren dat de verkoop van dvd's aan bibliotheken afkalft. 'En als ik bij bibliotheken vroeg hoe ze dachten over de toekomst van hun dvd-collectie, hoorde ik regelmatig: we willen er wel mee stoppen, maar er is geen alternatief. Er was dus een initiële behoefte aan een streamingdienst. Omdat alleen een landelijke partij zoiets kan bieden, lag het voor de hand dat wij dat zouden doen. De KB is van het geschreven woord, al merkt die in het collectieplan wel op dat er geen duurzame oplossing is voor het verdwijnen van de dvd.'

De stichting zag bovendien in concept een streamingdienst voor zich die zich kon onderscheiden van alles wat er in de markt is door het aanbod op te bouwen rondom de collectie en de jaarlijkse activiteitenkalender van de bibliotheeksector. Denk aan boekverfilmingen, lange interviews met schrijvers, documentaires. Maar ook door evenementen in de bibliotheek live te streamen, zoals de uitreiking van de door NBD Biblion gesponsorde Gouden Strop en de Thrillertour die daarna langs verschillende bibliotheken trok.

Daarvoor werd Charlotta Feith aangetrokken. Deze half-Nederlandse, half-Zweedse werkte enkele jaren voor de Zweedse bibliotheekdienst BTJ in Lund en was daar betrokken bij het opzetten van Viddla.se – een van de Scandinavische streamingdiensten van bibliotheken naast onder meer Filmoteket.no (Noorwegen) en Filmstiben.dk (Denemarken). Omdat ze voor de liefde was terugverhuisd naar Nederland, bood ze haar diensten aan Nannini aan, met wie ze een keer had kennisgemaakt. Precies op het goede moment dus.

Geen eigen platform

NBD Biblion zal geen eigen platform (laten) bouwen voor Boekbeeld – de werknaam van de dienst. Het is goedkoper om een white label-oplossing te kiezen. Dan heb je in één keer alle functionaliteiten: van een probleemloze kijkervaring tot een goede zoekfunctie en een app. En niet onbelangrijk: een certificaat voor digital rights management. Distributeurs weten zo vanaf dag één dat ze erop kunnen vertrouwen dat de financiën correct worden afgehandeld en dat hun content afdoende wordt beschermd tegen piraterij.

Als leverancier is gekozen voor StreamingBuzz. Dit Haarlemse bedrijf levert over de hele wereld streamingdiensten aan vliegtuigmaatschappijen, de marine en andere b2b-klienten. 'We hebben ook gesproken met Norgesfilm, dat de streaming verzorgt voor de Scandinavische bibliotheekplatforms', vertelt Feith. 'Ze hebben dus veel ervaring met bibliotheken. Maar het was

Bibloscoop bestaat nog niet, maar de site, opgemaakt in de landelijke huisstijl van de bibliotheek, lijkt bedrieglijk echt.

ook een nadeel dat ze alléén voor hen werkten, ze zitten sterk in een nichemarkt. StreamingBuzz had ook meer features, zoals de mogelijkheid live uit te zenden.'

Toch was het contact met Norgesfilm erg zinvol. 'Dat hielp ons om specifieke functionaliteiten voor een bibliotheekplatform te definiëren. Bijvoorbeeld de mogelijkheid om als individuele bibliotheek achter de schermen een eigen, lokaal belangrijk thema aan te maken en apart te presenteren. Of de mogelijkheid, wanneer je als bibliotheek aan het einde van het jaar budget overhebt, om je eigen leden een token aan te bieden waarmee ze binnen een bepaalde periode gratis een film kunnen bekijken.'

Minimaal 300 films

Feith heeft ook al tal van gesprekken gevoerd met leveranciers van content. Van Beeld & Geluid en Filmmuseum Eye tot commerciële distributeurs als Sony Pictures. 'We willen niet zoals in Vlaanderen toegang bieden tot het aanbod van een of meerdere bestaande diensten', zegt Nannini. 'We willen zelf bepalen wat we aanbieden. Dat is ook de kracht van NBD Biblion: voor bibliotheken relevante selecties maken uit een grote hoeveelheid content. Alleen kost het dan wel meer tijd om iets op te zetten.' Het streven is om bij de start van Boekbeeld ten minste 300 films op het platform te hebben. Ter vergelijking: op Filmstiben.dk staan er circa 2.300. In Nederland heeft Cinetree er circa 500, Disney+, HBO Max en Amazon Prime allemaal rond de 1.500, en Netflix ruim 5.000 (alles los van series). Daarnaast moeten er afspraken zijn over het voortdurend aanvullen en vernieuwen van het aanbod. NBD Biblion denkt op dit moment aan vijf nieuwe films per week. Feith: 'Je zou dan donderdag premièredag kunnen maken.'

Die films zullen niet de allernieuwste bioscoopreleases zijn. 'Een streamingdienst kan niet een-op-een de dvd-collectie vervangen', zegt Nannini. 'Kijk naar de top tien meest uitgeleende dvd's. Daarop staan series als *Downton Abbey* en *Game of Thrones*. Daarvoor zijn meestal exclusiviteitscontracten gesloten met één streamingplatform. Dus zelfs als we een ongelimiteerd budget hadden, kunnen we daar geen licentie op krijgen. Bibliotheken moeten het daarom toch vooral presenteren als iets nieuws, niet puur als vervanging van de dvd-collectie.'

Alle films zullen minimaal drie jaar oud zijn. Dat is een gevolg van de keuze voor *library content* – de laatste stap in het exploitatiemodel van filmproducenten en dus het betaalbaarst. Die window is groter dan bij alle andere media die bibliotheken aan hun leden bieden: van fysieke boeken en e-boeken tot dvd's en cd's. Maar NBD Biblion verwacht absoluut geen teleurgestelde kijkers. 'Kijk naar het aanbod bij Bibloscoop. Dat is een realistische selectie van wat straks op het platform staat, maar het is zeker geen verouderd materiaal', zegt Feith.

Cocreatie met bibliotheken

De uiteindelijke selectie van Boekbeeld wordt uiteraard samengesteld in cocreatie met bibliotheken zelf. NBD Biblion denkt bijvoorbeeld aan een redactieraad voor een landelijk aanbod, waaruit iedere lokale bibliotheek haar eigen selectie maakt. Daarbij kan iedere bibliotheek op termijn het aanbod met eigen materiaal aanvullen. Van het videoaanbod van een plaatselijk archief tot registraties van evenementen in de bibliotheek. Of presentaties van lokale bedrijven. Alles behoort in dit stadium nog tot de mogelijkheden.

Feith is ook in gesprek over aanvullende content. Met Eye bijvoorbeeld. 'Het filmmuseum wil dat het aanbod meer wordt

Nog even geduld...

Super dat je met ons wilt kijken!

Leuk om te zien dat je interesse hebt in Biblioscoop. Wij zijn op het moment druk bezig met het ontwikkelen. Wil je op de hoogte blijven en de eerste zijn die de films via Biblioscoop kan kijken? Houd het nieuws van jouw lokale bibliotheek in de gaten.

De zogeheten *fake door test*, waarin de illusie wordt gewekt dat de dienst daadwerkelijk wordt geïntroduceerd, bevestigde de behoefte aan content buiten de mainstream.

gebruikt. Als ze dat kunnen koppelen met onze dienst, krijgt dat een veel groter bereik.' Of Disney. 'Zij houden hun content vooralsnog exclusief op Disney+, maar ze staan absoluut open voor acties. Om bijvoorbeeld bibliotheekleden van 1 tot 26 december een gratis kerstfilm aan te bieden. Voor hen is dat interessante reclame, terwijl ze tegelijk maatschappelijk verantwoord ondernemen.'

Kosten

Wat de kosten zijn van Boekbeeld voor bibliotheken en individuele leden, kan NBD Biblion op dit moment nog niet zeggen. Daar is de knoop nog niet over doorgehakt. Het idee is in ieder geval dat bibliotheken hun huidige dvd-budget in de toekomst steken in deze dienst. Nannini: 'Het is de uitdaging om dat te realiseren in de komende jaren. Sommige bibliotheken, weet ik uit gesprekken, zijn daar zeker toe bereid. Er zijn ook bibliotheken die geld uit innovatiepotjes willen besteden aan de ontwikkeling van deze dienst.'

Voor de leden is het de vraag: wordt toegang tot de dienst onderdeel van hun lidmaatschap of betalen ze er extra voor? Nu heeft iedere bibliotheek een ander model voor de uitleen van dvd's, maar dat wordt idealiter geharmoniseerd. Dat communiceert wel zo helder. In ieder geval zal het kijken naar films niet altijd gratis zijn. Wat NBD Biblion zelf moet inkopen, wordt als huurfilm aangeboden. Daarbij denkt de stichting aan een bedrag van 2 euro per film. Ter vergelijking: elders kost dat minimaal 2,99 euro of 4,95 euro.

'We starten met het zogeheten TVOD-model: *transactionbased video on demand* (TVOD)', zegt Feith. 'Op termijn zouden we kunnen overstappen naar *subscriptionbased video on de-*

mand (SVOD). Dat eerste is minder risicovol, omdat je bij een puur abonnementsmodel zoals Netflix en Disney+ enorm moet investeren om een interessant genoeg aanbod te hebben en je snel een zekere massa moet hebben om die kosten terug te verdienen. Bij TVOD krijg je bij iedere view direct de inkomsten waarmee je de licentiehouder betaalt.'

Open vragen

Er staan dus nog veel vragen open op het gebied van content en financiering. Nu de belangstelling tijdens de fake door test voor Biblioscoop zo overweldigend is gebleken, heeft NBD Biblion vlak voor kerst definitief besloten een platform te lanceren. Nog in het eerste kwartaal gaat een zogeheten *minimal viable product* live. Daarmee wil het bedrijf, samen met tien tot vijftien bibliotheken, testen wat consumenten van de content vinden, of ze bereid zijn ervoor te betalen, of het inloggen technisch perfect werkt enzovoort.

'En er is nog plek voor bibliotheken om mee te doen als *launching constumer*', zegt Feith. 'Dus wie geïnteresseerd is, kan contact opnemen met mij. We willen hun leden in die fase eerst gratis laten streamen, zodat er echt een incentive is om gebruik te maken van Boekbeeld en we veel informatie krijgen. Daarna willen we later dit jaar, mogelijk direct na de vakantieperiode in de zomer, het platform echt lanceren. Vanaf dat moment gaat we er zeker twee tot drie jaar mee door, om het voldoende tijd te geven zich te bewijzen.'

Naschrift

Lees ook het artikel op pagina 38 en verder over filmstreaming bij de Vlaamse bibliotheken.

Bibliotheek Uithoorn: knooppunt van functies

‘Een third place waar van alles gebeurt’

In het weekend van 3 en 4 september ging de nieuwe bibliotheek van Uithoorn officieel open. Manager Peter Hendriks over het concept dat men in Noord-Holland uitrolt: ‘Onze bibliotheek is een third place waar van alles gebeurt, en je kunt er nog boeken lenen ook.’

TEKST: EIMER WIELDRAAIJER • FOTO'S: MARCO HEYDA / INCLUDI

Peter Hendriks, manager Ondersteunende Diensten bij de Bibliotheek Amstelland (met vestigingen in Amstelveen, Aalsmeer en Uithoorn) was als projectleider nauw betrokken bij de nieuwbouw van de bibliotheek in Uithoorn. Wat was de aanleiding om in de 31.000 inwoners tellende plaats in Noord-Holland tot nieuwbouw te komen? Hendriks: ‘Het oude pand was niet langer geschikt. Het werd te groot. Daarbij was het ‘s winters te koud, en ‘s zomers te warm. We zaten in een mooi pand, ontworpen door Rietveld, maar het voldeed niet meer aan de eisen van deze tijd. Om die reden is lang geleden gekozen voor een andere oplossing. Toch

heeft het veel voeten in de aarde gehad voordat we de nieuwe bibliotheek konden betrekken. Zo was er aanvankelijk het initiatief om een aantal culturele organisaties in één pand onder te brengen. Het leek voorspoedig te gaan. Sterker, de gordijnen voor het nieuwe gebouw waren al bijna besteld, maar op het laatste moment ging het niet door.

In plaats van de culturele krachtenbundeling is er op dezelfde plek een ontwikkeling in gang gezet die ertoe leidde dat wij als bibliotheek een onderkomen op de begane grond hebben gekregen, terwijl er boven ons een appartementencomplex is gerealiseerd.’ Leed de culturele samenvoeging onder één dak schipbreuk door verschil van inzicht over de uitvoering? Met gevoel voor understatement: ‘Dat zou kunnen. Of ik het betreurt dat we een *stand alone*-bibliotheek zijn gebleven? Het is fijn om met een aantal culturele organisaties in één gebouw te zitten, en gebruik te kunnen maken van elkaars kennis en capaciteiten, maar tegelijkertijd gaat het bij een *stand alone*-bibliotheek duidelijk om *ons* pand. Daar heb je meer ruimte om je te positioneren en te profileren als bibliotheek. Bovendien kun je ook extramuraal met culturele partijen samenwerken. En dat doen we uiteraard volop.’

Het gebouw De Rede, waarin de bibliotheek Uithoorn gevestigd is, staat aan de Amstel.

Knooppunt

'Samen met architect Aat Vos van includi hebben we het *third place*-concept voor de Bibliotheek Uithoorn uitgewerkt. We willen een soort huiskamer van deze plaats zijn. Een derde plek waar je – naast thuis en op je werk – mensen ontmoet, studeert, werkt, de krant leest of een kop koffie drinkt. Een plek waar je je prettig voelt en waar je over van alles en nog wat voor advies terecht kunt. Anders gezegd: de bibliotheek is een knooppunt van verschillende functies. Een van de functies die we krachtig stimuleren, is dat individuen of partijen waarmee we samenwerken bij ons hun activiteiten kunnen ontplooiën.'

Publiekstrekker

Het gebouw De Rede, waarin de bibliotheek Uithoorn gevestigd is, staat aan de Amstel. 'Een fantastische plek. Zo mooi ... De afgelopen jaren zijn er langs de Amstel veel horecazaken gebouwd. Wij zitten aan het eind van die innovatiestrook, aan Marktplaats nummer 65. Het is de bedoeling dat de bibliotheek extra *traffic* naar dit gebied genereert. Sinds wij er zitten komen er inderdaad meer mensen langs, dus je kunt je voorstellen dat de ondernemers blij zijn met onze aanwezigheid. In veel plaatsen is de bibliotheek een publiekstrekker, en Uithoorn vormt daarop geen uitzondering. Voorheen zaten we vier jaar in een *pop up*-bibliotheek. Een oude schoenenwinkel die ons door de eigenaren ter beschikking was gesteld. Qua ontplooiingsmogelijkheden onvergelijkbaar met de plek waar we nu zitten.'

Zoekende

'Eind juli zijn we officieus opengegaan. De officiële opening vond plaats in het weekend van 3 en 4 september. In de weken ervoor zat ik regelmatig op een van de werkplekken aan de voorzijde van het gebouw. Die werkplekken kijken uit op de Amstel. Toen al kwamen er regelmatig mensen langs die nieuwsgierig vroegen: wanneer gaan jullie open en wat wordt het nou precies? Vanaf het moment dat we de deur hebben opengezet, zit het hier vol. Er is niet alleen veel aanloop, we krijgen eveneens een heleboel positieve reacties. Ook hebben we veel nieuwe leden gekregen. Het gebouw doet waarvoor het bedoeld is, zou je kunnen zeggen. Zo hebben we nu onder meer een koffiebar met zitjes, een grote leestafel, comfortabele fauteuils, een kindelhoek met een maakgedeelte en vier vergaderruimtes die men kan huren. We zijn nog zoekende hoe we dat het best kunnen combineren met activiteiten binnen de bibliotheek. Het IDO is min of meer standaard ondergebracht in een van die vergaderruimtes, omdat je daar vaak in de privésfeer bezig bent, maar we willen voorkomen dat we ruimte opofferen aan een bedrijf dat goedkoop een werkplek zoekt.'

Wensen

'Als je een derde plek wilt zijn, ga je samen met de lokale gemeenschap programmeren. Dat is iets waar wij dan ook sterk op inzetten. De Bibliotheek Uithoorn is een *third place* waar van alles gebeurt, en je kunt er nog boeken lenen ook. Een van de partijen waarmee we veel samenwerken, is het Taalhuis. We streven naar een goede mix van activiteiten die past binnen het gebouw. De bibliotheek is geen plaats meer waar je de hele dag stil moet zijn, maar daar is wel een grens aan. Hoe passen dingen bij elkaar, hoe kunnen we

bepaalde activiteiten afscheiden qua geluidsimpact en ze inpassen in de dagelijkse gang van zaken? Met die *fine tuning* zijn we momenteel druk. Dat is een spannende zoektocht. Een avontuur waar we de burgers van Uithoorn nadrukkelijk bij betrekken. Voorafgaand aan en na de opening van de nieuwe bibliotheek hebben we aan inwoners en bezoekers gevraagd: schrijf je wensen op. Die wensen zijn we aan het inventariseren. We kijken serieus welke verzoeken we kunnen realiseren. De juiste vorm vinden om recht te doen aan de inbreng van het publiek, daar streven we naar, opdat de bibliotheek zo een nog krachtiger onderdeel wordt van de lokale gemeenschap. Voor onze medewerkers is dat een uitdaging.'

Robbertjes

'Bij de bouw van de bibliotheek en de rest van het pand hebben we nauw samengewerkt met de aannemer en de gemeente. Wij huren ons gedeelte van het pand van de gemeente, en de gemeente huurt het op haar beurt van de eigenaar. Wat we al doende geleerd hebben, is hoe belangrijk het is om je vooraf goed af te vragen: wat kunnen we zelf en wat wil je uitbesteden? We hadden met includi een prima architect en adviseur in huis. De aanbesteding is gewonnen door Stonepark Interiorbuilders, die verantwoordelijk waren voor de afbouw van het interieur. Ook met Stonepark hebben we prettig samengewerkt in de driehoek bibliotheek-architect-afbouwer, maar niettemin hebben we flink wat robbertjes gevochten over allerlei technische dingen. Daar heb je technische kennis en ervaring voor nodig. Achteraf denk ik dat we met de kennis van nu de projectleiding niet zelf zouden hebben gedaan. Het heeft zeeën van tijd gekost, waardoor andere zaken in die periode noodgedwongen op de achtergrond zijn geraakt. Voordat je het weet, zit je er tot over je oren in, en het kost altijd meer tijd dan je denkt. Uitbesteding van de projectleiding is weliswaar een *cash-out*, maar levert je omgekeerd ook wat op.'

Gegevens

Kosten inrichting: 450.000 euro.

Vloeroppervlakte: 555 vierkante meter.

Concept, design, strategie en implementatie: includi.

Algemeen aannemer: Stonepark Interiorbuilders.

Architect gebouw: FARO Architects.

Projectontwikkelaar: Van Wijnen.

Bibliotheeksector ontwikkelt gezamenlijk collectieblueprints

Leestips voor bibliotheekleden

Hoe geef je bibliotheekleden inspiratie voor hun volgende leeservaring? Met dat vraagstuk gingen de KB, POI's en lokale bibliotheken een paar jaar geleden aan de slag. Het antwoord lag in collectieblueprints: webpagina's die bibliotheken kunnen gebruiken om hun leden van inspiratie te voorzien. Bibliotheekmedewerkers uit het hele land werken mee om de pagina's te vullen.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Een groot deel van de bibliotheekorganisaties is aangesloten op de landelijke voorziening Website as a Service, kortweg WaaS: een website-infrastructuur, beheerd door de KB, bestaand uit componenten waarmee lokale bibliotheken en ook de KB voor de online Bibliotheek en de Jeugdbibliotheek naar eigen inzicht hun website kunnen opzetten.

De WaaS had al langer de mogelijkheid om in kant-en-klare webpagina's te voorzien: de zogenoemde blueprints, met een vaste structuur en content. Vanaf 2018 zijn samen met bibliotheken en ondersteund door gebruikersonderzoek steeds meer blueprints

Foto: Shutterstock

Klanten kunnen lang niet altijd hun weg vinden in het brede collectieaanbod. Door collectieblueprints aan de lokale bibliotheekwebsite toe te voegen, kunnen bibliotheken hun leden en bezoekers van leesinspiratie voorzien zonder dat dat veel tijd en energie kost.

gemaakt. Dat scheelt tijd en zorgt voor een gezamenlijke uitstraling richting bibliotheekgebruikers. Door de integratie van de WaaS met de Nationale Bibliotheek-catalogus konden ook al langer boekentips worden getoond via etalages op webpagina's. Daarin kunnen medewerkers handmatig hun eigen leestips neerzetten. Het onderhoud hiervan is echter tijdrovend en vraagt om uitgebreide kennis van de collectie. Dat moet handiger kunnen, dacht Naomi Deegenaars van de KB. Daarom werd gestart met een nieuwe netwerksamenwerking: het creëren van vaste collectieblueprints, gevuld door een landelijk team van bibliotheek- en POI-medewerkers. Door deze blueprints aan hun lokale website toe te voegen, kunnen bibliotheken hun leden en bezoekers van leesinspiratie voorzien zonder dat dat veel tijd en energie kost.

Lezen en leesplezier bevorderen

De collectieblueprints zijn ontstaan in reactie op een van de drie maatschappelijke opgaven uit het Bibliotheekconvenant en de Netwerkagenda: het bevorderen van lezen en leesplezier. 'We weten dat klanten behoefte hebben aan zulke tips', licht Deegenaars toe. 'Ze kunnen lang niet altijd hun weg vinden in het brede collectieaanbod van de bibliotheek. Om het zo makkelijk mogelijk te maken, hebben we de collectieblueprints ingedeeld in voor de gebruiker herkenbare thema's. Bij de ontwikkeling hebben we bewust niet gekozen voor de catalogusindeling van de fysieke bibliotheek, maar hebben we om ons heen gekeken: hoe ordenen en noemen andere platforms, zoals streamingdiensten en online boekhandels, hun aanbod?'

Uit dat onderzoek kwamen zestien genres naar voren: van fictie tot non-fictie en van reizen tot kookboeken. Verder werden etalages met nieuwe aanwinsten, boeken van de maand en persoonlijke tips van de redactie toegevoegd. In de etalages worden niet alleen fysieke boeken aanbevolen, maar ook luisterboeken en e-books. Tot slot kunnen bibliotheken in een optionele extra etalage hun eigen programmeringsonderdelen toevoegen die aansluiten bij de collectie.

Tienduizend medewerkers

De leestips worden elke zes weken vernieuwd. Dat gebeurt nu door een team van twintig enthousiaste collega's door het hele land. Zij dienen telkens 12 tot 25 nieuwe titels in, passend bij het genre dat zij beheren. Eerst controleren ze of deze titels bij het merendeel van de WaaS-bibliotheken in de collectie zitten, anders heeft aanpakken weinig zin.

De redacteurs zijn lang niet allemaal collectiespecialist, benadrukt Deegenaars. 'Er zitten ook frontofficemedewerkers, communicatiespecialisten en andere typen medewerkers bij. Iedere redacteur is vrij om te bepalen hoe hij of zij aan de leestips komt. Sommige redacteurs halen tips op bij collega's, andere onderwerpen ook bezoekers van de bibliotheek.'

Het liefst zou Deegenaars een pool van tienduizend medewerkers hebben die afwisselend de verschillende genres beheren. 'Op die manier dragen we deze dienst echt met elkaar. Ook nu al is het een mooi voorbeeld van hoe we in deze branche krachten kunnen bundelen vanuit een gebruikersdoel. Hopelijk pakken we

in de toekomst nog meer van dit soort samenwerkingsvormen op waarmee we met elkaar meer impact kunnen bereiken dan ieder voor zich.'

Mirjam Salzmann, communicatiemedewerker bij de Bibliotheek Angstel, Vecht en Venen

'Hiermee geven we de collectie online net zo'n prominente plek als offline'

Mirjam Salzmann is al sinds het begin van het project, vijf jaar geleden, erbij betrokken. Ze herinnert zich de eerste stappen nog goed: van de zoektocht naar de technische mogelijkheden tot de diepte-interviews met wel- en niet-kenners van de bibliotheek om te achterhalen of er behoefte was aan de collectieblueprints.

'Mensen willen op ideeën gebracht worden voor hun leesvoer', weet ze. 'Ze krijgen graag lijstjes met tips aangereikt. Als redacteur van onze lokale website ben ik

heel blij met de blueprints: ze besparen mij een hoop werk. Bovendien ben ik de enige communicatiemedewerker in onze bibliotheekorganisatie. Voor mij is het dus prettig om via deze groep redacteurs inspiratie te kunnen opdoen.'

Hoewel de bibliotheek steeds meer activiteiten heeft die niet op boeken gericht zijn, vormt de collectie voor Salzmann nog steeds een belangrijke pijler van de bibliotheek. Daarom is het belangrijk dat deze ook op de website een prominente plaats krijgt. Zelf verzamelt ze tips op het gebied van reizen. 'Ik houd rekening met de seizoenen. Ook koos ik in de coronaperiode andere boeken dan nu: toen lichtte ik weinig boeken over verre bestemmingen uit en meer over plekken in Nederland.'

Volgens Salzmann is het erg belangrijk om een genre te kiezen waarmee je affiniteit hebt. 'Ik houd zelf erg van reizen en laat me dus graag inspireren. Het mes snijdt aan twee kanten. Wanneer ik een krant opensla of een boekhandel binnenloop, kijk ik altijd even bij "mijn" genre of er nog leuke titels bij zitten voor de blueprint. Aan de andere kant willen we ook niet alleen de nieuwste boeken in de etalage zetten: we willen ook graag oudere parels eruit lichten.'

Mandy Admiraal, collectiespecialist bij de Bibliotheek Utrecht

'Ik vind het een eer om dit werk te doen'

Mandy Admiraal is sinds een jaar betrokken bij de collectieblueprints, maar voelt zich al helemaal thuis in het redactieteam. Ze kreeg de oproep doorgestuurd van Mirjam Salzmann, die al langer redacteur was. 'Ik wist dat de pagina's bestonden, want ik gebruikte ze zelf ook, maar ik wist

Foto: Karin Ottenhoff

Naomi Degenars, relatiemanager netwerk van openbare bibliotheken bij de KB.

niet dat er mensen achter zaten', geeft Admiraal toe. 'Nu ik zelf voor de redactie werk, weet ik dat dat voor meer mensen geldt: men denkt vaak dat een algoritme de tips genereert.'

Bij haar aanmelding voor het redactieteam had Admiraal meerdere voorkeursgenres opgegeven. Romantiek bleek nog vrij te zijn. 'Ik heb zelf altijd veel fictie gelezen. Ook heb ik tien jaar in de bibliotheek in de uitleen gewerkt. Ik heb dus veel boeken door mijn handen zien gaan.'

Admiraal vindt het naar eigen zeggen 'een eer' om onderdeel uit te maken van het redactieteam. 'Deze dienst wordt door zo veel bibliotheken gebruikt. Alleen als we hier allemaal een bijdrage aan leveren, werkt het. Daarnaast geeft het mij veel plezier en voldoening om bezig te zijn met het samenstellen van de lijsten. Natuurlijk zie ik op deze manier zelf ook titels voorbijkomen die ik op mijn leeslijst kan zetten. En ik geniet van de redactieoverleggen waarin we bespreken hoe we nog meer uit dit product kunnen halen.'

Admiraal gaat gestructureerd te werk: ze houdt een Excel-bestand bij met de nieuwe titels van NBD Biblion die binnen haar genre vallen. Daarbij kijkt ze niet alleen naar romantiek, maar ook naar streek-, historische en familieromans. Vervolgens maakt ze een selectie waarin de verschillende soorten goed vertegenwoordigd zijn.

Hoe maakt Admiraal die selectie? 'Ik probeer niet alleen mijn eigen smaak leidend te laten zijn. Soms deel ik dus een boek dat ik zelf niet in mijn kast zou zetten, maar dat ongetwijfeld wel een groot publiek aanspreekt. Verder probeer ik niet alleen bekende auteurs in de etalage te zetten, maar juist boeken een podium te geven die minder snel worden uitgeleend.'

Mariëlle Post, teamleider communicatie bij de Bibliotheek aan den IJssel

'Trots als ik zie hoeveel effect de tiplijsten hebben'

Mariëlle Post zit sinds het begin bij de redactie. 'Ik zat al in meerdere redacties van de KB, waaronder die van de ontwikkeling van de WaaS en de online Bibliotheek. Dit leek me ontzettend leuk om erbij te doen: we doen dit echt voor de hele sector. Niet elke bibliotheek heeft de capaciteit om zelf pagina's met tips in te richten.'

Post is geen boekenverslinder, maar alles wat met koken te maken heeft leest ze dolgraag. Daarom buigt ze zich over de koken en eten-rubriek. 'Ik lees veel kookboeken en -tijdschriften om inspiratie op te doen voor mijn eigen maaltijden. Binnen deze sectie is het wel een uitdaging om boeken te vinden die door veel bibliotheken zijn aangeschaft. Ik check altijd eerst de collectie van mijn eigen bibliotheek en die van andere middelgrote bibliotheekorganisaties. Als die een titel in huis hebben, durf ik 'm wel in mijn lijstje op te nemen.'

Post vult haar lijstjes graag met boeken die een samenhangend thema hebben. 'Ik voel steeds meer vrijheid om mijn lijstjes creatief te vullen. Laatst heb ik alle boeken van Sergio Herman getipt, bijvoorbeeld. Of ik kies één specifiek land, zoals Italië of Mexico, en kijk of ik de lijst daarmee gevuld krijg.'

Post houdt natuurlijk ook rekening met de feestdagen en de seizoenen. 'Als de kerst eraan komt, tip ik meer winterse boeken, rond de Pasen pak ik uit met boeken over ontbijtgerechten. Over ieder onderwerp zijn wel boeken te vinden. Van stoofgerechten tot de Japanse keuken, ik laat alles de revue passeren. Er worden ontzettend veel kookboeken gepubliceerd, dus ik heb altijd genoeg te kiezen.'

Post vindt het leuk om te zien dat de collectieblueprints zo goed

worden gebruikt, en dat de getipte boeken daadwerkelijk meer worden uitgeleend. Ook over de populariteit van haar eigen sectie is ze tevreden. 'Toen ik hiermee begon, bungelde deze rubriek een beetje onderaan, maar sindsdien is die een paar plaatsen gestegen. Het is een populair thema, dat ik graag nog meer onder de aandacht breng.'

Ook bijdragen aan de collectieblueprints?

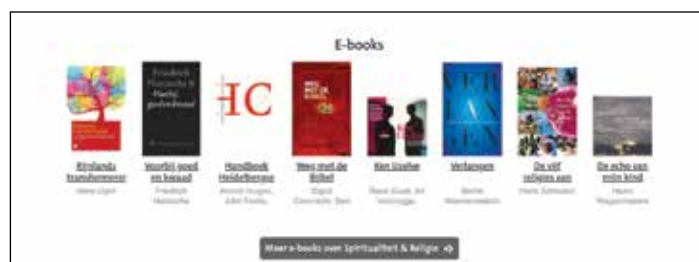
Werk je bij een bibliotheek of POI? Lees je veel? Heb je affiniteit met een bepaald genre? Of lijkt het je gewoon heel leuk en zinvol om bibliotheekleden aan hun volgende boek te helpen? Laat het weten aan Naomi Deegenars via accountmanagement@kb.nl

Werken in organisatienetwerken

De samenwerking rondom de collectieblueprints is een goed voorbeeld van het werken in een organisatienetwerk. Binnen zo'n netwerk heb je elkaar nodig om een product of dienst voor de eindgebruiker in de lucht te brengen én te houden. Door dat samen te doen, creëer je voor die eindgebruiker ook meerwaarde. Iedereen draagt bij vanuit de eigen expertise en verantwoordelijkheid. Binnen de samenwerking rondom de collectieblueprints betekent dat dat de KB de techniek en de coördinatie levert, inclusief de eindredactieslag over de suggesties en de coördinatie van gebruikersonderzoek. De bibliotheken en POI's leveren vanuit hun collectiekennis suggesties voor de fysieke collectie en gebruiken de WaaS om de suggesties naar de eindgebruiker te brengen via hun eigen websites en andere communicatiekanalen, zoals nieuwsbrieven en sociale media. Zo dragen alle partijen samen bij aan meer lezen en leesplezier.

De collectieblueprints in cijfers

Inmiddels gebruiken 93 bibliotheken verspreid over Nederland de WaaS-collectieblueprints. Daarnaast zijn de blueprints te vinden op de algemene website Bibliotheek.nl. De blueprints worden bij elkaar zo'n 150 duizend keer per maand bezocht. Titels die worden uitgelicht, worden gemiddeld zo'n 80 procent vaker uitgeleend, vooral de titels die in de categorie nieuwe boeken staan. De populairste genres zijn spanning, romantiek en literatuur. Op basis van data en onderzoek wordt continu gecontroleerd of de collectieblueprints blijven aansluiten bij de gebruikerswensen.

Een aantal voorbeelden van collectieblueprints.

Thema van de Poëzieweek 2023: Vriendschap

Bibliotheken zetten poëzie

Poëzie is weggelegd voor een select groepje lezers, is vaak het idee. Toch besteedt de bibliotheek graag aandacht aan poëzie, bijvoorbeeld in het kader van de Poëzieweek, die van 26 januari tot en met 1 februari voor de elfde keer plaatsvindt. Hoe geef je poëzie een goede plek in de bibliotheek?

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO'S: MARCEL KRIJGSMAN

In veel bibliotheekvestigingen is de poëzieafdeling niet veel meer dan een paar planken, en dat komt niet alleen omdat gedichtenbundels in de regel een stukje dunner zijn dan de gemiddelde roman: het aandeel poëzie in de fysieke collectie van bibliotheken schommelt rond een gemiddelde van een half procent. In 2021 waren in totaal zo'n 142 duizend poëtische exemplaren in Neder-

landse openbare bibliotheken te vinden, van de ruim 24 miljoen fysieke exemplaren in totaal.

Met het aantal uitleningen is het zo mogelijk nog droeviger gesteld: slechts 0,22 procent van het aantal geleende boeken was in 2022 poëzie. Wel is daarin een stijgende lijn te zien ten opzichte van eerdere jaren, toen het nog maar 0,14 procent was. Ook het

Linda Vogelesang, dichtster en projectcoördinator voortgezet onderwijs bij de Bibliotheek Gelderland Zuid, draagt voor op Plein'44 in Nijmegen.

in de spotlights

online aanbod groeit: in de online Bibliotheek waren in 2020 ruim 600 poëzie-exemplaren te vinden, 1,7% van het totale aantal beschikbare titels. In 2017 was dat nog krap een tiende procent. Ook in de landelijke digitale collectie is circa een kwart procent van alle uitleningen poëzie.

Nichegenre

Hoewel de interesse lijkt toe te nemen, blijft poëzie, kortom, een niche. Bibliotheken doen hard hun best om gedichten vaker in de spotlights te zetten. Dat doen ze bijvoorbeeld tijdens de jaarlijkse Poëzieweek, die dit jaar voor de elfde keer wordt georganiseerd. In boekhandels en bibliotheken door heel Nederland en Vlaanderen wordt de poëzie in het zonnetje gezet met verrassende activiteiten voor leden en bezoekers van de bibliotheek, zoals optredens van dichters of spoken word-artiesten, een open podium, een schrijfwedstrijd of -workshop, een leesclub of een speurtocht op zoek naar inspirerende gedichten door de bibliotheek. Het thema van de Poëzieweek van 2023 is Vriendschap. Dichters Hester Knibbe en Miriam van Hee zijn samen de schrijvers van het geschenk, dat tijdens de week – van 26 januari tot en met 1 februari – in de boekhandel te verkrijgen is. In dat thema schuilt volgens de organisatoren ook de kracht van het gedicht: gedichten maken belangrijke momenten tastbaar en alledaagse momenten kostbaar.

Poëziestad

Poëzie kan dus zowel in het dagelijks leven als op bijzondere momenten prettig leesvoer zijn. Dat weet ook Marjolein Hordijk, programmamaker bij de Bibliotheek Gelderland Zuid. In haar functie doet ze er alles aan om poëzie bij zo veel mogelijk verschillende doelgroepen onder de aandacht te brengen. 'Ik bevind me in een unieke positie', weet Hordijk. 'Bij ons in het hoofdgebouw in Nijmegen zit Poëziecentrum Nederland, een studie-, documentatie- en activiteitscentrum voor Nederlandstalige poëzie. Dat betekent dat zij een deel van de poëzieprogrammering al voor hun rekening nemen, met name voor diehard poëzielezers. Aan de andere kant zorgt dat er juist voor dat we veel aandacht besteden aan poëzie, zowel in onze collectie als bij onze activiteiten.' Nijmegen is sowieso een poëzierijke stad, met Wintertuin, een literatuurorganisatie die festivals en evenementen organiseert, schrijvers begeleidt en verhalen publiceert. Ook het spoken word-initiatief Mensen Zeggen Dingen, dat inmiddels door het hele land georganiseerd wordt, werd geboren in Nijmegen. Met zo veel verschillende partners is coördinatie gewenst. Daarom heeft de Bibliotheek Gelderland Zuid van de gemeente de opdracht gekregen het literaire aanbod in de stad met elkaar te verbinden. 'Ik ben als een spin in een web, maar ik pak ook

zaken op die nog niet gebeuren', licht Hordijk toe. 'Binnen de bibliotheek focussen wij met name op talentontwikkeling rondom poëzie voor jongeren.'

Poëzie op Instagram

Hordijk hoort mensen vaak mopperen over ontleding, maar op het gebied van poëzie is ze juist heel optimistisch. 'Kijk eens hoeveel jongeren op Instagram poëzieaccounts volgen en zelf gedichten maken. Dat moet je een platform geven, digitaal of fysiek, met een workshop of een podium. Wij werken bijvoorbeeld veel samen met Wout Waanders, die vorig jaar de C. Buddingh'-prijs voor het beste poëziedebuut heeft gewonnen. Hij geeft bij ons poëziecursussen, die ook onder jongeren heel populair zijn. Ze komen zelfs van buiten de stad naar ons toe.' Daarnaast maakt Hordijk poëzie ook onderdeel van literaire programma's. 'Dat kan door een dichter aan het einde van een programma de middag of avond te laten samenvatten à la Nico Dijkshoorn, maar liever nog geef ik een dichter van tevoren een opdracht die aansluit bij de thematiek van de avond. Daar wordt het inhoudelijk beter van.' Hordijk geeft niet alleen gevestigde dichters een podium: ook minder bekende dichters die nog meters moeten maken op de Bühne krijgen bij haar een plek. 'Ik heb menig nu bekend dichter zien opgroeien op het podium. Ook als ze bekend zijn, komen ze graag nog eens bij ons terug, omdat wij ze hebben geholpen te groeien. Op die manier hebben we al een mooi netwerk opgebouwd.'

Gemeente als opdrachtgever

De gemeente geeft de bibliotheek ook regelmatig concrete opdrachten. 'Rondom de herdenking van de grootste razzia die in Nijmegen heeft plaatsgevonden, tachtig jaar geleden, mogen we een compleet programma optuigen. De gemeente beseft heel goed dat zij zelf niet zo makkelijk jongeren zullen trekken, en dat kan de bibliotheek wel. Bovendien zijn wij specialist in het vertellen van verhalen.' Rondom de herdenking organiseert de bibliotheek schrijfwerkshops op scholen. Met hun creatie kunnen de leerlingen meedoen aan een schrijfwedstrijd. Ook organiseert Hordijk een spoken word-middag met dichters Gershwin Bonevacia en Amara van der Elst, respectievelijk ex-stadsdichter van Amsterdam en Dam-dichter. Daarnaast schrijven drie campusdichters van de universiteit speciaal voor dit evenement gedichten. 'Ik denk goed na over welke dichter welk publiek trekt', legt Hordijk uit. 'Amara van der Elst trekt met haar bekendheid van de 4 mei-herdenking ook een wat ouder publiek, terwijl de campusdichters juist studenten meebrengen. Zo'n breed programma helpt ook voor de PR: de dichters en aanverwante organisaties maken ook promotie.'

Nijmegen is een poëzierijke stad. Het Poëziecentrum Nederland, een studie-, documentatie- en activiteitscentrum voor Nederlandstalige poëzie, is er gevestigd. Verder worden er veel activiteiten georganiseerd door de Bibliotheek Gelderland Zuid, literatuurorganisatie Wintertuin en het spoken word-initiatief Mensen Zeggen Dingen.

Hoe groots opgezet het programma ook is, qua bezoekersaantallen is Hordijk realistisch. 'We trekken hiermee nog steeds geen volle zalen', weet ze. 'Met een halfvolle zaal ben ik ook tevreden. Ik geloof dat dit dé manier is om verhalen te vertellen. Je neemt poëzie snel tot je, maar het kan je je leven lang bijblijven. Het hoeft lang niet altijd ingewikkeld te zijn. Zeker jongere dichters begrijpen dat: zij maken toegankelijker werk. Ik zie ook het publiek veranderen: steeds meer jongeren schuiven aan.'

Collectie en programmering verbinden

Ook Mike Warners, programmeur bij de Bibliotheek Zuid-Kennemerland en zelf ook woordkunstenaar, houdt zich vol passie bezig met poëzie. Met zijn programmering probeert hij de geringe plek die woordkunst, zoals hij het zelf noemt, op de boekenplanken krijgt te compenseren. Daarbij zoekt hij aansluiting bij de inwoners van het werkgebied, bijvoorbeeld in de vorm van een Meemaakpodium in het Haarlemse Schalkwijk. 'Wij faciliteren alleen, de wijk maakt de inhoud', licht Warners toe. 'Neem hiphopgroep Woord voor Woord, een club Haarlemse jongeren die graag van zich laat horen op onze podia. Ik probeer hen ook zo veel mogelijk weg te zetten op andere locaties in de stad en bij de radio, in de hoop ze lokale en misschien zelfs landelijke bekendheid te geven. Ik weet zelf nog uit mijn begintijd als spoken word-artiest hoe belangrijk het is als je een plekje op zo'n podium krijgt. Ik begeleid woordkunstenaars ook graag in het cultureel ondernemerschap: hoe kun je ervoor zorgen dat je geld verdient met wat je leuk vindt?' Om de poëziesamenvatting en -programmering beter met elkaar te

verbinden, staat in de Bibliotheek Haarlem Noord een totempaal die is gekoppeld aan de app Wolk. Wie de app opstart, ziet de letters door de bibliotheek dansen, met gedichten van bekende schrijvers zoals Tim Hofman, Akwasi en Anne Vegter. Ook staan in de bibliotheek twee strandstoelen met een QR-code. Als je die scant, krijg je spoken word-clips voorgeschoteld uit Haarlem en de rest van Nederland. Ernaast staat een displaytafel met boeken van de desbetreffende dichters en andere poëziebundels.

Gedichten overall

Daarnaast faciliteert de bibliotheek de ontmoeting tussen dichters. In de vestiging in Schalkwijk komen zij onder de noemer Open Boek eens in de zoveel tijd samen om elkaars werk onder de loep te nemen. Die dichters kunnen ook weer terecht op andere podia in de stad, zoals in de Schuur, waar de Bibliotheek Zuid-Kennemerland meerdere keren per jaar het open podium Lettertypes organiseert. Wie zelf niet bijzonder poëtisch is aangelegd, maar wel een mooi kerstgedicht de wereld in wil sturen, kan terecht bij de Kerstgedichtenservice. Vlak voor de kerstdagen zit een schrijver in de bibliotheek die op basis van de informatie van de bezoeker ter plekke een gedicht componeert. Ook krijgen leden een gedicht van de bibliotheek toegestuurd wanneer ze jarig zijn en zou een bedankje voor de vrijwilligers zomaar een vorm van rijm kunnen bevatten. Verder probeert Warners woordkunst een plek te geven in andere programmaonderdelen van de bibliotheek, bijvoorbeeld als intermezzo bij lezingen en interviews.

Ook (kinder)boekwinkels doen tegenwoordig meer aan poëzie.

Net als Hordijk ziet Warners dat poëzie door een steeds groter publiek interessant wordt gevonden. 'Poëzie schudt dat stoffige imago steeds meer van zich af. Je ziet het aan alle poëzie op sociale media en de hoeveelheid mensen die een tatoeage met een poëtische tekst nemen. Het hoeft niet altijd hoogdravende poëzie te zijn: het mag ook een klein zelfgemaakt gedichtje van een paar regels zijn.'

Spelen met taal

Bibliotheeken mogen poëzie nog vaker inzetten om bezoekers aan te moedigen te spelen met taal, vindt Warners: 'Op die manier kun je mensen aan de slag laten gaan met teksten zonder dat er een duidelijk goed en fout is. Sterker nog: die creativiteit wordt in gedichten juist gewaardeerd.'

Dat taalspel kan in het Nederlands plaatsvinden, maar het hoeft niet. Bij de Bibliotheek Zuid-Kennemerland organiseren ze daartoe Woorden uit het Noorden, geïnitieerd door een groep Berberse Marokkanen die creatief aan de slag gaan met taal. 'Het Berbers is een beetje het Fries van Marokko: het wordt door een deel van de bevolking gesproken, maar wordt pas sinds kort erkend als officiële taal. In de bibliotheek mogen zij voordragen in hun eigen taal. Daarnaast vertalen ze de gedichten naar het Nederlands, waardoor de Nederlandse toehoorders ook kennismaken met de verhalen. Ook gebeurt het andersom: Nederlandse gedichten worden vertaald naar het Berbers. Er zullen ook edities worden georganiseerd in bijvoorbeeld het Turks en Farsi. Zo stimuleren we nieuwe Haarlemmers en Nederlanders om zichzelf te laten zien.'

Nieuwe perspectieven

Programmamaker en dichter: die combinatie zien we vaker in bibliotheekland. Ook Meliza de Vries is zowel tijdens haar werk voor de Bibliotheek Amstelland als in haar vrije tijd bezig met gedichten. 'Voor haar is poëzie altijd een middel geweest om een genuanceerde mening te vormen', legt ze uit. 'Bij het schrijven van een gedicht moet je je woorden zorgvuldig kiezen, iets wat in het huidige maatschappelijke debat nogal eens wordt vergeten.' Ze geeft de inwoners van Amstelveen, Aalsmeer en Uithoorn graag de kans zich op dezelfde manier te ontplooiën. 'Ik wil graag een podium creëren waar mensen hun ideeën kunnen

Wout Waanders draagt voor in het centrum van Nijmegen.

vormen en uiten. Daardoor leer je elkaar als inwoners van een wijk ook beter kennen en maak je kennis met andere perspectieven dan het jouwe.'

De Bibliotheek Amstelland heeft een breed poëzieaanbod. Daarbij wordt ook rekening gehouden met de verschillende culturen die Amstelveen huisvest, bijvoorbeeld met een Indian Poetry Night in het Hindi. Daarnaast zijn er de maandelijkse poëziecafés en poëziewerkshops, die vaak draaien om een specifiek genre of thema, zoals collagegedichten of de natuur. 'We denken graag vanuit de community, de actualiteit en maatschappelijke onderwerpen', licht De Vries toe. 'Onze poëziesamenvatting is ook goed op orde: we hebben meerdere planken, waar je ook actuele gedichten vindt. De boekhandel waarmee wij veel samenwerken heeft ook een breed poëzieaanbod, dat scheelt.'

Schrijven op een vissenkomp

De poëzieactiviteiten lopen goed, ziet De Vries. 'Blijkbaar is er behoefte aan. Dat zie ik ook online: zo veel mensen delen hun schrijfsels via Instagram. Omdat ik een zo breed mogelijk publiek wil trekken, maak ik ons poëzieaanbod ook graag zichtbaar buiten de bibliotheek. Ik trek met workshops de wijken in en zoek een plekje in het gras.' Ook met de vorm experimenteert De Vries graag. Zo gebruikt ze afgeschreven boeken voor knipgedichten en haalt ze spullen bij de kringloopwinkel waarop workshopbezoekers hun gedichten mogen schrijven. 'Ik probeer deelnemers zo min mogelijk met papier naar huis te laten gaan: vaak lopen ze hier de deur uit met een langspeelplaat, een lampenkap of een vissenkomp onder hun arm. Ook laat ik deelnemers collages maken met foto's en scrabbleletters. Zulke activiteiten trekken bezoekers van alle leeftijden.'

De Vries ziet in poëzie de mogelijkheid om ook mensen die normaal gesproken niet zo makkelijk van zich laten horen een stem te geven. 'Poëzie geeft ruimte aan nuance. Je leert beter naar elkaar kijken. Voor mij is het een noodzakelijk onderdeel van de programmering van elke bibliotheek.'

Naschrift redactie

De organisatie achter de Poëzieweek zocht bij bibliotheken in Vlaanderen en Nederland naar inspirerende praktijkvoorbeelden. Via de verkorte link tinyurl.com/4b8azbz2 vind je twaalf tips.

De bibliotheek van het Noord-Hollands Archief

‘We zitten hier midden in de geschiedenis!’

Wie meer wil weten over de geschiedenis van Haarlem en omliggende gemeentes kan terecht in het Noord-Hollands Archief (NHA). Ter ondersteuning van het archiefonderzoek vind je daar ook een rijke bibliotheek met zo’n 100.000 boeken, 1.200 tijdschriften en 300 kranten. Deze literatuur sluit vooral aan bij de archieven. Maar er zijn ook middeleeuwse handschriften, incunabelen, zeldzame blokboeken, pop-up-, en kunstenaarsboeken.

‘Iedereen is welkom om onderzoek te doen in de archieven en de bibliotheek: van wetenschappers tot amateuronderzoekers – en de toegang is gratis’, vertellen bibliothecaris Tanitha Gangel en conservator Oude Boekerij & Bijzondere Collecties Hannah Goedbloed. Samen met bibliothecaris Marian Smit runnen ze de NHA-bibliotheek die bij het archief in de 14e-eeuwse Janskerk in de Haarlemse binnenstad zit. ‘We zitten hier midden in de geschiedenis en werken met tastbaar historisch materiaal’, vertelt Goedbloed enthousiast.

TEKST EN FOTO: ANNEKE DE MAAT

Marian Smit (bibliothecaris), Hannah Goedbloed (conservator Oude Boekerij & Bijzondere Collecties) en Tanitha Gangel (bibliothecaris).

Alles over Haarlem en elf omliggende gemeenten

Gangel en Smit beheren samen de archiefbibliotheek. Deze omvat zo'n 50.000 boeken over (de geschiedenis van) Haarlem en de omliggende gemeenten, lokale en regionale kranten en weekbladen, en tijdschriften van historische verenigingen. Een deel van de krantencollectie kun je online bekijken. Bijvoorbeeld de uitgaven van het Haarlems Dagblad van 1883-1960. Gangel: 'De collectie groeit nog steeds, want we schaffen nog aan. Wat we verzamelen moet echt aansluiten bij de archieven die we ontsluiten. Je kunt het bibliotheekmateriaal opvragen uit het depot en in de studiezaal bekijken. We zorgen ook voor een goede handbibliotheek in de studiezaal. Die omvat vooral boeken over Haarlem en aangesloten gemeenten die voor een breed publiek interessant zijn. Verder beheren we ook de archieven van diverse wetenschappers, dus alles wat over die wetenschappers verschijnt, kopen we ook aan.'

Het leuke van hier werken is dat we ons bezighouden met alle aspecten van het boek en van bibliotheekwerk, zegt Gangel. 'We werken met gedrukte boeken van het aankopen tot en met het beschrijven, in het depot plaatsen en conserveren. En we verzorgen het digitaal ontsluiten van de collecties met metadata. Dat vind ik erg interessant. We buigen ons over vragen als "Hoe ga je om met verschillende metadata-standaarden bij een koppeling met andere catalogi?" We zijn nu bezig met koppelen van onze digitale catalogus aan WorldCat. Als we straks gekoppeld zijn, zijn we ook vindbaar via WorldCat, een catalogus waarbij duizenden bibliotheken uit de hele wereld aangesloten zijn. Zo vergroten we onze online zichtbaarheid. We willen dat meer onderzoekers in binnen- en buitenland onze collecties kunnen vinden.'

Middeleeuwse handschriften en theologische boeken

Goedbloed beheert de zogenaamde Oude Boekerij en de Bijzondere Collecties. 'De boeken uit deze collecties zijn afkomstig uit de vroegere Stadsbibliotheek van Haarlem', legt ze uit. 'Deze is in 1596 ontstaan na de Alteratie. Het is een van de vroegste stadsbibliotheken van Nederland. Toen de protestanten het overnamen in Haarlem werden alle kloostergoederen geconfisqueerd. De boeken werden ondergebracht in de Stadsbibliotheek. In 1625 is daar nog een grote collectie boeken uit het Jansklooster van de Johanniterorde (de internationale katholieke Malteser ridderorde) aan toegevoegd. Hun klooster stond vroeger hier naast de Janskerk. Ze konden hun boeken langer behouden omdat ze goede banden hadden met Willem van Oranje. Er zijn dus veel middeleeuwse handschriften en theologische boeken in de Oude Boekerij. Later is de collectie uitgebreid naar andere wetenschapsgebieden zoals geschiedenis, wijsbegeerte, recht, geografie en "Haarlemiana". Haarlem staat ook bekend als bakermat van de boekdrukkunst omdat men ooit dacht dat de boekdrukkunst in Haarlem was uitgevonden door Laurens Janszoon Coster, vertelt Goedbloed. 'Dat zie je terug in de collecties van de Stadsbibliotheek. Er werd namelijk een speciale collectie van 'Costeriana' aangelegd – van alles wat maar iets te maken had met Laurens Janszoon Coster. En daarom ging men ook heel vroege drukken verzamelen. Bijvoorbeeld zeldzame blokboeken en incunabelen (wiegendrukken) die vanaf het begin van de boekdrukkunst werden gedrukt, van zo rond 1460 tot 1501.'

Coster of Gutenberg?

Inmiddels is het onder wetenschappers wel een uitgemaakte zaak dat niet Coster maar Johannes Gutenberg de uitvinder van de boekdrukkunst is,

weet Goedbloed. 'Gutenberg is alleen al in het voordeel omdat we zeker weten dat hij echt bestaan heeft. Dat is bij Coster niet geheel duidelijk. Johannes Gutenberg bracht tussen 1452 en 1455 de Gutenbergbijbel in druk uit met het jaartal 1455 erin – en het was duidelijk dat hij deze gedrukt had. Er is geen drukwerk van Coster waarop duidelijk staat dat hij het gedrukt heeft en wanneer. Er is wel heel veel oud anoniem drukwerk dat in de 19e eeuw is toegeschreven aan Coster. Uit nader onderzoek bleek dat veel aannames niet strookten met de werkelijkheid. Gutenberg wordt dus gezien als de uitvinder van de boekdrukkunst (in Europa), maar als je het een Haarlemmer vraagt krijg je een ander antwoord ...'

'Vanaf de 20e eeuw ging de Stadsbibliotheek ook boeken verzamelen die bijzonder zijn vanwege hun vorm, opmaak of typografie', vervolgt Goedbloed. 'Die zitten in wat we de Bijzondere Collecties noemen. Het zijn bijvoorbeeld kunstenaarsboeken en pop-up-boeken, ofwel boeken met beweegbare onderdelen.' Voor de Bijzondere Collecties wordt nog maar weinig aangekocht, zegt Goedbloed. 'We hebben gezamenlijk een budget voor de bibliotheek. Tanitha en Marian volgen wat uitkomt over Haarlem en aangesloten gemeentes en kopen dat aan. Als we een oude druk of een kunstenaarsboek met een link met Haarlem of omgeving zien, schaffen we dat aan. We volgen dus ook de veilingcatalogi.' Dit soort aankopen mogen doen is een erg leuk onderdeel van hun vak, vinden Gangel en Goedbloed, die beiden de master Boekwetenschap volgden. Goedbloeds favoriete collectiestuk is de Johanniter 'Haarlemse Bijbel', een 15e-eeuws middeleeuws handschrift. 'Dat is prachtig verlucht met miniaturen en penwerk in de marge.' Gangel vindt de zes bibliofiele boekjes 'Haarlem in druk' die ze vorig jaar aanschafte erg mooi.

Tentoonstellingen in de Janskerk

Het bibliotheekteam wil graag meer bekendheid geven aan de bibliotheekcollecties, en de inwoners van Haarlem en omgeving meer betrekken. 'De boeken uit onze collecties die gedrukt zijn vóór 1801, zijn opgenomen in de *Short Title Catalogue Netherlands* van de Koninklijke Bibliotheek, te bereiken via de verkorte link: tinyurl.com/ycxtzwhy. Zo worden ze beter gevonden door onderzoekers. In het NHA-blad schrijven we artikelen over bijzondere boeken en aanwinsten uit de bibliotheekcollecties. En in de Janskerk, die een en al geschiedenis ademt, presenteren we tijdelijke tentoonstellingen die je gratis kunt bezoeken. Er is ook een druklab voor kinderen waar medewerkers van educatie onder andere schoolklassen ontvangen.'

Boekencollectie drukkerij Johannes Enschedé

Sinds 2015 is ook de boekencollectie van de vroegere Haarlemse drukkerij Johannes Enschedé onderdeel van de NHA-Bibliotheek, vertelt Gangel. 'Daardoor hebben we nu ook 's werelds oudste nog bestaande krant, de 'Opregte Haarlemsche Courant'. Verder zitten hierin de door Johannes Enschedé gedrukte boeken en een grote bijbelcollectie. Gangel: 'We verzamelen nog steeds kranten. Hieraan werkt onze collega Marian. Vanwege auteursrecht is dit best lastig en daarom werken we hieraan ook samen met andere archiefbibliotheken. We krijgen nog regelmatig schenkingen. Met ons team van drie bekijken we dan of het voldoende aansluit bij de collectie. Als het niet aansluit, verwijzen we zo mogelijk door.'

De Oude Boekerij en Bijzondere Collecties zijn eigendom van de Openbare Bibliotheek Zuid-Kennemerland en in 2009 ondergebracht in de depots van het Noord-Hollands Archief.

Cinébib gestart in Vlaanderen

Filmstreaming beschikbaar voor Vlaamse bibliotheekleden

Op pagina 22 en verder las u over filmstreaming door bibliotheken in Nederland. Sinds 6 oktober bieden 26 Vlaamse bibliotheken filmstreaming aan via Cinébib van Cultuurconnect. Bibliotheekleden van Cinébibs kunnen films en documentaires streamen via de platforms van Dalton, Sooner en Avila. Het proefproject loopt twee jaar. Bij succes kunnen straks alle Vlaamse bibliotheken meedoen.

TEKST: ELSELIEN DIJKSTRA • FOTO'S: CINÉBIB / THEUNTOLD.BE

De Vlaamse aftrap van Cinébib werd in de bibliotheek van Leuven georganiseerd.

De bekende Vlaamse acteur Filip Peeters (rechts op de foto) startte er als eerste lid van een bibliotheek een film op het platform.

In Vlaanderen zijn ze sinds 2018 bezig met het onderzoeken en ontwikkelen van filmstreaming voor bibliotheken. Net als in Nederland wordt het commerciële speelveld daar gedomineerd door Netflix, Amazon en Disney+. Daarnaast is er Streamz van DPG Media en Telenet. Cinébib onderscheidt zich door een aanbod van artistieke filmhuisfilms van Europese bodem, maar biedt ook commerciële films, waarvoor soms wat extra moet worden betaald. Cultuurconnect, partner van Vlaamse bibliotheken en podiumhuizen en lokaal beleid voor digitale uitdagingen, startte de eerste pilot met streaming in 2018. Hieraan deden tot 2020 twaalf bibliotheken mee, waaronder die van Leuven en Antwerpen. Bij het tweede proeftraject startten op 6 oktober 26 bibliotheken met filmstreaming. In oktober en november telde Cinébib 2.000 unieke gebruikers en werden er al meer dan 9.000 films bekeken.

Filmhits

Al vanaf het begin zijn veel bibliotheken in filmstreaming geïnteresseerd. Ze willen graag films blijven aanbieden, maar lang niet alle nieuwe documentaires en films verschijnen nog op dvd. Bovendien hebben veel mensen geen dvd-speler meer in huis. De eerste pilot ontstond op verzoek van de Stuurgroep digitale collecties, een werkgroep van Cultuurconnect waarin bibliotheekmedewerkers uit heel Vlaanderen samenkwamen om nieuwe digitale ontwikkelingen te bespreken en kennis te delen. Van de eerste pilot werd veel geleerd, vertelt Gwenny Vlaemynck, productmanager digitale collecties bij Cultuurconnect: 'We merkten dat het aantal gebruikers laag bleef, vermoedelijk doordat de verwachtingen niet overeenkwamen met het aanbod. De verwachtingen waren te hoog. Mensen dachten eerder aan een soort gratis Netflix, of dat het volledige dvd-aanbod van de bibliotheek online zou komen. Nu hebben we onze communicatie aangepast. Het gaat om een alternatief aanbod – voornamelijk niet-commerciële films en documentaires van Europese (liefst Belgische) bodem. Voor populaire filmhits moeten mensen bijbetalen.'

Jeugdaanbod

Voor de tweede pilot werd een Europese aanbesteding opgesteld. 'Onze ervaringen met e-boeken leerden ons dat er veel tijd kruipt in het onderhandelen met distributeurs en het opzetten van een eigen platform. Daarom besloten we om met bestaande platforms te werken', vertelt Gwenny Vlaemynck. 'Omdat bij de eerste pilot te weinig nieuwe titels werden aangeboden, werd een minimum aantal nieuwe titels per maand een van de vereisten.'

Uiteindelijk haalden drie streamingdiensten de eindstreep (zie kader). Streamingdienst Dalton, die de eerste pilot ook meedeelde, dong opnieuw mee. Daarnaast kwamen Avila en Sooner door de test. Naast een regelmatig vernieuwd aanbod, waren criteria onder meer gebruikersvriendelijkheid, en de prijs en de kwaliteit van het aanbod. Bij de aanbesteding werd ook een jeugdplatform gezocht, maar niet gevonden. Gwenny Vlaemynck: 'Voor het jeugdaanbod vonden we andere samenwerkingspartners: MOOOV (een jeugdfilmdistributeur die lespakketten aanbiedt over de films die ze distribueren, red.) en JEF (organisator van onder meer een filmclub voor jongeren die liefhebber zijn van alternatieve films). En ook via het aanbod van Dalton en Sooner bereiken we de jeugd.'

Variëren

Dat de streamingdienst nog in de pilotfase verkeert, is te zien aan het flexibele aanbod en de verschillende betaalmogelijkheden voor

bibliotheken. Ze kunnen intekenen op één, twee of drie van de verschillende platforms. De prijzen variëren per streamingdienst. Ook kunnen deelnemende bibliotheken kiezen uit verschillende betaalopties. Ofwel betalen ze per unieke gebruiker (de bibliotheek betaalt zodra iemand een film of documentaire start), ofwel ze betalen per aantal inwoners. Tot slot kunnen bibliotheken zelf kiezen of ze voor filmstreaming een extra vergoeding vragen naast het lidgeld. Tot nu toe vragen alleen Antwerpse bibliotheken een bijdrage van 15 euro per jaar voor een pluslidmaatschap (voor alle online diensten, inclusief e-boeken en streaming). Bibliotheekleden kunnen met hun online profiel, Mijn Bibliotheek, inloggen op de streamingdienst van hun eigen bibliotheek. De meeste films en documentaires vallen binnen het abonnement, maar voor sommige recente films moet je een paar euro bijbetalen. Alle gegevens van de verschillende streamingplatforms worden bijgehouden en geanalyseerd zodat na de pilot kan worden besloten of en onder welke voorwaarden streaming aan alle Vlaamse bibliotheken wordt aangeboden.

Budget

Cultuurconnect begeleidt bibliotheken ook individueel bij het analyseren van de data. Zo kunnen deze bijvoorbeeld ontdekken of bepaalde acties in de bibliotheek leiden tot meer streaming of niet. En bibliotheken die kozen voor betaling per gebruiker kunnen zo hun streamingaantallen zorgvuldig bijhouden, zodat ze niet boven hun budget uitkomen (door bijvoorbeeld een onverwacht groot succes). Daarnaast begeleidt Cultuurconnect de bibliotheken op het gebied van promotie en marketing, bij de technische koppeling met de streamingdiensten en bij de communicatie met de leveranciers.

Know-how

In Kasterlee en Lille, buurgemeenten onder de rook van Turnhout, besloten twee bibliotheken om samen bij Cinébib aan te sluiten. De bibliotheken werkten al nauw samen, zo zijn hun reglement en boetebeleid al op elkaar afgestemd. Ze kozen voor het platform Dalton, en betalen op basis van het aantal inwoners. Bibliotheekleden hoeven niet extra te betalen voor filmstreaming. Bibliotheecaris Arlette Laenen (coördinator van de samenwerking) en bibliotheekdeskundigen Joachim Verhaegen (Kasterlee) en Oliver Willems (Lille) zien Cinébib als een unieke kans om als kleine gemeenten filmstreaming aan te bieden. 'Zonder Cultuurconnect konden we dit niet doen. We hebben de know-how niet, en met een kleine personeelsbezetting is dit een mooi aanbod om de digitale collectie aan te vullen.'

Filmliefhebbers

'De bibliotheek van Lille heeft al vijftien jaar lang een bescheiden filmaanbod', aldus Oliver Willems. En ook in Kasterlee is een flink aanbod, zowel op dvd als bijvoorbeeld via de lokale filmclub voor de jeugd. Bibliotheek Lille organiseert regelmatig filmvoorstellingen voor diverse doelgroepen (jeugd, volwassenen en ouderen). Naar de vertoningen van films uit de wereldcinema komt een vast publiek van rond de zestig filmliefhebbers. Daar sluit de collectie van niet-commerciële films van streamingplatform Dalton goed op aan. 'We zien filmstreaming voornamelijk als aanvulling', vertelt Joachim Verhaegen. 'Met onze filmvoorstellingen in de bib zorgen we dat mensen die niet digitaal mee

komen ook van film kunnen blijven genieten.'

De ervaring met film en het vaste bestand van film liefhebbers maken van Kasterlee en Lille een extra geschikte proeftuin voor het digitale filmaanbod. Bij elke filmvertoning in de bibliotheek wordt voortaan Cinébib genoemd, met een duidelijk stappenplan waarmee lokale film liefhebbers thuis verder kunnen kijken. Over de gebruikersvriendelijkheid zijn ze in Kasterlee en Lille goed te spreken. Joachim, Oliver en Arlette, en ook hun collega's testten de toegang zelf. 'Met een paar klikken heb je toegang. Het is heel gemakkelijk om in te loggen. En ook tijdens het streamen waren er geen haperingen.'

Toestroom

'Het doel is om zowel het vaste publiek bekend te maken met filmstreaming als een nieuw publiek te bereiken', vertelt Arlette Laenen. Ook niet-inwoners kunnen gratis lid worden van de bibliotheken van Lille en Kasterlee, en via hun lidmaatschap streamen. 'Stel dat er een grote toestroom komt van nieuwe leden buiten de gemeenten, dan verandert de prijs mogelijk wel', denkt Oliver Willems. 'De prijs die ze nu betalen is gebaseerd op respectievelijk 16.000 en 18.000 inwoners.'

In Kasterlee en Lille werd Cinébib gelanceerd met de vertoning van een documentaire over zwervkatten in Istanboel die goed aansluit bij het zwervkattenproject van de gemeente Kasterlee. Bibliotheecaris Arlette Laenen verwacht niet dat er een grote toestroom van bibliotheekleden uit heel Vlaanderen ontstaat. 'Bij het e-boekenaanbod (ook gratis toegankelijk, ook voor niet-inwoners, red.) viel dat ook mee. Het zou in theorie wel kunnen, dat zou dan een duidelijk signaal zijn dat er grote nood is aan filmstreaming, en een stimulans voor andere bibliotheken in Vlaanderen om het ook aan te bieden.'

Kleine bijdrage

In Bibliotheek Leuven kozen ze voor het platform Sooner. Deze bibliotheek deed ook mee met de eerste pilot, streaming via Dalton.

Elise Gazenbeek, diensthoofd van o.a. AVM en digitalisering en innovatie, licht de keuze toe. 'Sooner heeft een groot aantal films, met regelmatig een vernieuwing van het aanbod. Naast commerciële films biedt het platform ook Europese en Belgische films en documentaires aan die soms moeilijk op dvd te krijgen zijn. Na onze ervaring met Dalton kozen we nu voor een ander platform, om straks te kunnen beslissen welke van de twee het beste aansluit bij ons publiek', stelt Elise Gazenbeek. 'Het zou kunnen dat we in de toekomst kiezen voor een combinatie van de twee, of voor alle drie.'

De Vlaamse aftrap van Cinébib werd in de bibliotheek van Leuven georganiseerd. De bekende Vlaamse acteur Filip Peeters (die onder meer in de film *De zaak Alzheimer* speelt) startte er als eerste lid van een bibliotheek een film op het platform. Ook in Leuven is filmstreaming inbegrepen in het abonnement, maar hier vragen ze wel een algemeen lidgeld van zes euro per jaar (er is ook een lager tarief van € 1,20 voor wie daarvoor in aanmerking komt, en tot achttien jaar zijn kinderen gratis lid). Het merendeel van de streamingfilms valt binnen het abonnement, voor een aantal films (zeer recente of heel populaire films) wordt een bedrag gevraagd van rond de drie euro. 'We zijn benieuwd of onze leden bereid zijn om voor sommige films vrijblijvend te betalen,' zegt Elise Gazenbeek, 'het is ook wel logisch dat er voor nieuwe films een bijdrage wordt gevraagd, we willen niet concurreren met de cinema. Voor ons is dit wel een interessante formule, want zo kunnen we meer aanbieden voor nog altijd weinig geld.'

Prognose

Betalen per unieke gebruiker brengt wel wat onzekerheid met zich mee over de kosten. Ook in Leuven geldt dat iedereen uit heel Vlaanderen en daarbuiten lid kan worden, maar ook daar verwachten ze geen enorme toeloop van nieuwe leden buiten de regio. 'We zien wel dat veel mensen uit de regio lid worden van onze bibliotheek, dat hoort ook bij onze centrumfunctie, maar Antwerpen en Genk doen ook mee', meldt Elise

Gazenbeek. 'Dus het is niet zo dat heel Vlaanderen bij ons lid zal worden. We zien wel dat een aantal Vlamingen die in het buitenland wonen lid zijn geworden voor ons e-boekenaanbod. In onze prognose gaan we ook uit van de cijfers die we hebben voor het gebruik van e-boeken, en dan hebben we een procent extra genomen. We verwachten dat de doelgroep van geïnteresseerden in filmstreaming vergelijkbaar zal zijn met die voor het andere digitale aanbod, maar we spelen wel kort op de bal, we krijgen maandelijks een rapport van het aantal leden dat filmstreaming gebruikt. Zo houden we ons budget in de gaten.'

Analoge tv

Hoeveel bibliotheekleden in Leuven zich na de eerste week al voor filmstreaming hebben aangemeld, is nog niet zichtbaar. 'Maar de meeste vragen die nu bij de bibliotheek binnenkomen gaan wel over filmstreaming', zegt Elise Gazenbeek. De uitbreiding van het digitale aanbod met films zal wel nieuwe leden opleveren, verwacht ze: 'Bij de e-boeken zijn er ook veel mensen speciaal lid geworden voor ons e-boekenaanbod. Ik denk dat dat ook zo gaat zijn voor ons filmaanbod. En ik vermoed wel dat we meer jongeren gaan bereiken. Ik denk dat heel veel jongeren amper nog analoge tv kijken, maar eerder digitaal of op YouTube en TikTok. Ik hoop dat we op deze manier meer jongeren gaan bereiken, voor bibliotheken toch een moeilijke doelgroep. Daarnaast zullen het waarschijnlijk ook mensen zijn die al digitaal films kijken, en dit als een extra aanbod zien, naast Netflix en andere streamingdiensten.'

In eerste instantie richten ze zich in Leuven dus vooral op de mensen die al digitaal georiënteerd zijn, blijkt uit het verhaal van Elise Gazenbeek. Maar er is ook aandacht voor wie digitaal nog niet mee is. 'We zullen geen laptops uitlenen voor filmstreaming, zoals we doen met e-readers, maar we geven wel veel ondersteuning via onze Digipunten en digitale spreekuren. Ook het stappenplan voor filmstreaming geven we fysiek mee zodat mensen zich thuis eenvoudig kunnen aanmelden.'

De drie streamingdiensten van Cinébib

Bibliotheekleden kunnen, afhankelijk van het pakket dat hun bibliotheek aanbiedt, bij één of meerdere streamingdiensten inloggen via hun online profiel Mijn Bibliotheek. Dit zijn de drie streamingsplatforms:

Sooner

Sooner biedt (artistieke) langspeelfilms, documentaires en jeugdfilms. Met 1.400 films heeft Sooner het grootste, breedste en meest toegankelijke aanbod. Het Mijn Bibliotheek-profiel geeft toegang tot het standaard aanbod, op het platform aangeduid als 'essential' abonnement.

Avila

Avila brengt elke drie maanden een nieuw aanbod van tien thematisch afgebakende films. Het is een mooi aanbod van Belgische auteurscinema, historisch, artistiek en inhoudelijk gekaderd. Je ontdekt er verborgen parels. Het Mijn Bibliotheek-profiel geeft toegang tot het volledige aanbod.

Dalton

Dalton focust met de slagzin 'Breng een filmfestival in huis' op wereldcinema, kortfilms en documentaires, maar heeft ook een beperkt aanbod jeugd- en langspeelfilms. Het Mijn Bibliotheek-profiel geeft toegang tot het basisaanbod van 300 films op het Dalton-platform.

Bron: Cultuurconnect, cultuurconnect.be/diensten/cinebib

Een kijkje bij onze oosterburen (deel VI*)

Stadtbibliothek Stuttgart: van boekengevangenissen tot Instagram-hotspot

Op 24 oktober 2011 opende de nieuwe bibliotheek van Stuttgart. De bibliotheek was mede bedoeld als impuls, als Frequenzbringer, voor het Europaviertel.

Elf jaar geleden ging de nieuwe centrale bibliotheek van Stuttgart open. Een omstreden ontwerp als motor van een omstreden stadsproject. Wat is er terechtgekomen van de ambitieuze plannen van het gemeentebestuur, en hebben de burgers, van wie velen uiterst kritisch stonden tegenover het megaproject, inmiddels hun mening bijgesteld? Katinka Emminger, directeur van de Stadtbibliothek Stuttgart, schetst de stand van zaken.

TEKST: EIMER WIELDRAAIJER • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Foto: Meike Jung

Sinds juni 2019 bent u directeur van deze bibliotheek. Wat deed u besluiten tot deze stap?

'Na mijn studie aan de Hochschule für Bibliotheks- und Informationswesen heb ik bij de Stadtbibliothek Stuttgart in diverse functies gewerkt. Sedert 2011 maakte ik deel uit van het directieteam, met personeel en financiën in mijn portefeuille. De plotselinge dood van mijn voorganger, Christine Brunner, eind 2018 was voor iedereen een schok. Vrij snel daarna trokken we met elkaar de conclusie dat het zaak was het door haar uitgerolde concept verder te ontwikkelen en door te gaan met de vernieuwing van het bibliotheekwerk. Toen ik gevraagd werd de nieuwe *Leiterin* te worden, heb ik dan ook vol overtuiging "ja" gezegd.'

Welke erfenis trof u aan toen u de leiding in Stuttgart overnam?

'Deze instelling was en is sterk verankerd in het maatschappelijk weefsel van de stad. De staf van deze organisatie is buitengewoon gemotiveerd om de problemen die in Stuttgart spelen aan te pakken. Dat bleek eens te meer tijdens de afgelopen pandemie. De mouwen werden direct opgestroopt om de klanten van de bieb te blijven bedienen. En na de lockdown stonden we meteen weer in de startblokken om iedereen zich welkom te laten voelen bij ons en om die activiteiten te ontplooiën waar de inwoners van Stuttgart naar snakten.'

Waar wilde u als nieuwe chef allereerst de schouders onder zetten?

'Niet alleen drie jaar geleden, ook nu nog is het mijn grootste wens om de kanselijkheid van kinderen te vergroten. De toekomst is aan de kinderen. Die belofte moet je als bibliotheek nakomen. Daarnaast wil ik dat het internationale en veelzijdige karakter van deze stad zich weerspiegelt in de bibliotheek. Dat vergt een divers aanbod van onze kant, om ervoor te zorgen dat ook alle nieuwkomers en expats zich thuis voelen in de openbare bibliotheek.'

Op 24 oktober 2011 opende de nieuwe bibliotheek van Stuttgart. De bibliotheek was mede bedoeld als impuls, als Frequenzbringer, voor het Europaviertel (zie kader). Elf jaar geleden stond de bibliotheek nog midden in een grote bouwput. Een van uw voorgangers, Ingrid Bussmann, zei indertijd: 'Over tien jaar is de bieb omgeven door woonhuizen, restaurants, winkels. Het Centraal Station is gerenoveerd, er is een metrostation. Er is een nieuw levendig stadsdeel, met niet te vergeten een mooi groen park?' Is haar voorspelling uitgekomen?

'Wat in ieder geval is uitgekomen, is dat de bibliotheek anno 2022 omgeven wordt door een bonte mix aan woningen, kantoren, winkels en restaurants. Nog steeds is niet elk bouwkegel benut, maar het einde komt in zicht. Wat ook is bewaarheid, is dat de bibliotheek haar rol als aanjager van de ontwikkeling van dit gebied heeft waargemaakt, mede dankzij haar rol als publiekstrekker. Zelfs gedurende de pandemie heeft de bibliotheek voor wat leven in de brouwerij gezorgd. De winkelcentra waren gesloten, de mensen werkten thuis, het openbare leven kwam nagenoeg tot stilstand, maar wij hebben ons uiterste best gedaan om de mensen ook in die moeilijke periode met een beperkt aanbod te blijven bedienen.'

Foto: Günther Marsch

Katinka Emminger, directeur van de Stadtbibliothek Stuttgart.

Hoe draagt de bibliotheek bij aan het woon- en werkklimaat in het Europaviertel?

'In 2016 zijn we gestart met een project rond *streetworkers*. In Duitsland is het een trend onder jongeren om zich te groeperen rond grote winkelcentra. Dat gaat niet zelden gepaard met ongewenste taferelen: overlast, herrie, troep. Om dat probleem aan te pakken, zijn we een project begonnen met als doel de rust in dit stadsdeel terug te brengen.'

Is dat gelukt?

'Goeddeels. Naast ons gebouw staat een *Bauwagen*, die de jongeren zelf inrichten en benutten. Velen van hen zijn vluchtelingen uit Syrië. Samen met kunstenaars en *streetworkers* verzorgen ze een podcast waarin zij hun levensverhaal schetsen. Ook leggen ze uit waarom ze moeite hebben met bepaalde regels en voorschriften. Voor onze manier van werken betekent deze aanpak een grote verandering, maar wel een verandering waarvan je het effect ziet, want deze benadering blijkt effect te sorteren.'

Wat is de belangrijkste innovatie die er het afgelopen decennium bij u plaatsvond?

'Dan schiet mij toch als eerste dat *streetwork*-project te binnen. Een gezamenlijke pilot van culturele en welzijnsinstellingen. Met elkaar zijn we op moeilijk bereikbare jongeren afgestapt om hen beter bij de samenleving te betrekken, ze niet te isoleren. We zijn niet uitgegaan van de problemen die ze veroorzaken, maar hebben onszelf interdisciplinair de vraag gesteld: wat kunnen wij doen om ervoor te zorgen dat deze jongeren zich bij ons thuis voelen? We hebben gekeken naar hun levenssituatie en naar de behoeften die zij hebben.'

Is alle heisa rond het stadsvernieuwingsproject Stuttgart 21 (zie kader) inmiddels geluwd?

'Nee, de discussies zijn nog niet helemaal verstomd. Nog altijd lopen de meningen uiteen, maar over twee à drie jaar is dit project afgerond. Wat we nu al zien, is dat deze nieuwe wijk meer en meer geaccepteerd wordt als waardevolle toevoeging aan Stuttgarts stadshart.'

Het spraakmakende bibliotheekontwerp van de Koreaanse architect Eun Young Yi leidde indertijd tot veel kritiek onder de bevolking. Men sprak zelfs van een boekengevangenis, Stammheim Zwei of Bücherknast. Heeft Stuttgart het bibliotheekgebouw inmiddels omarmd?

'Ik durf gerust te stellen dat de meeste inwoners van Stuttgart nu trots zijn op dit gebouw. Zodra we 's ochtends de deuren openen, stromen de bezoekers toe. Sommigen nemen vrienden van buiten de stad mee om ze dit gebouw te tonen. Deze bibliotheek is een icoon van Stuttgart geworden, de Instagram-hotspot van de stad. Afgelopen jaar hadden we een Chinese handelsdelegatie op bezoek. De rondleiding werd via een livestream gevolgd door 11.000 kijkers. Vaak krijgen we het verzoek of er bij ons een fotosessie of filmopname mag plaatsvinden. Kunstenaars geven hun impressie van dit gebouw, en dat alles zorgt ervoor dat de perceptie van de bibliotheek in de loop der jaren veel positiever is geworden.'

Stuttgart heeft een zeer karakteristieke bibliotheek. Van buitenaf maakt het gebouw geen transparante maar een gesloten indruk, ondanks de vier ingangen (aan elke zijde één).

'Wie het gebouw van buiten nadert, moet er eerst vriendschap mee

sluiten, omdat het een introverte indruk maakt. Veel nieuwe gebouwen hebben glazen gevels, zodat je meteen naar binnen kijkt. Die heb je bij ons niet. Dit gebouw probeert de nieuwsgierigheid te prikkelen. Je ziet immers niet of nauwelijks wat er binnen gebeurt. Wij mikken erop dat mensen denken: ik wil weten wat daar gebeurt, laat ik er eens een kijkje nemen. Of ik in mijn hart toch niet liever een open bibliotheek als in Aarhus of Oslo had gehad? Voor beide concepten is iets te zeggen. Mij spreekt het verrassingseffect van deze bibliotheek bijzonder aan. Als iemand van binnen naar buiten kijkt, ziet hij ook niet in één keer wat zich in de wijk allemaal afspeelt. Het is een puzzel waarvan de stukjes beetje bij beetje op hun plaats vallen. Een metafoor voor de stortvloed aan informatie én het belang van focus aanbrengen.'

Architect Eun Young Yi sprak van een Ark van Noach van kennis.

'Die uitspraak is mij uit het hart gegrepen. Het is de taak van de bibliotheek om in de woelige oceaan van informatie als betrouwbare curator van kennis en selecteur van media te fungeren. Het kaf van het koren scheiden, dat was en is een kerntaak van de bibliotheek.'

Uw bibliotheek heeft een hoge centrale hal die oogt als een kathedraal of pantheon, en daarboven bevindt zich een grote galeriezaal. Kun je zeggen dat dit gebouw als oord van ontmoeting, activiteit en digitale innovatie voornamelijk in het onderste gedeelte gestalte krijgt, en dat de traditionele bibliotheek daarboven ruim baan krijgt? Of is het beter om te zeggen dat je als bezoeker op elk van de negen etages een nieuwe wereld binnenstapt?

'Ik voel mij het meest aangesproken door de tweede typering, want ook in de galeriezaal staan veel banken en zithoeken die uitnodigen om het gesprek met anderen aan te gaan. Afgelopen zaterdag had ik dienst. Ik zag tot mijn vreugde dat de galeriezaal gonsde van leven. Kijkend naar het media-aanbod, zou je inderdaad kunnen zeggen dat de traditionele bibliotheek in het bovenste gedeelte ruim baan krijgt vanwege de vele aanwezige boeken, maar als *Ort des Austausch* vind ik dit gedeelte van het gebouw juist spannender. Die *Austausch*, die uitwisseling van ideeën, vindt op alle verdiepingen plaats. En daarin moet ik u wel gelijk geven, dat gebeurt natuurlijk in hoge mate in de centrale hal, die ook bedoeld is als ruimte om thema's te behandelen, als filosofische agora, zou je kunnen zeggen. In 2020 presenteerde de Weense kunstenaar Julius Deutschbauer op die plek *Die Bibliothek der ungelesenen Bücher*, waarin hij bezoekers bevroeg over boeken die ze niet gelezen hadden. Ook dit jaar gaan we met de kunstregio Stuttgart in de centrale hal iets verrassends programmeren. Het kathedrale karakter van de ruimte nodigt daartoe haast automatisch uit. Een grote lege ruimte die je kunt vullen met ideeën, gedachten en onverwachte invallen. Sommigen noemen het verkisting van dure vierkante meters, maar wij zien dat anders.'

Heeft die kathedrale entree het wezen van de bibliotheek veranderd?

'Ik zou niet zeggen veranderd, maar eerder verrijkt. Bibliotheek, stadsbestuur en bezoekers zijn het eens dat deze plek een aanwinst voor de bibliotheek is. Een oase van bezinning, een gratis toevluchtsoord, in een stadsdeel dat verder bruist van commerciële activiteit.'

Loopt de bibliotheek voorop als het gaat om virtuele en digitale ontwikkelingen?

'In dat opzicht heeft de pandemie ons een impuls gegeven. Ineens moesten we actiever de boer op om onze producten en diensten bij de mensen te brengen. Op digitaal gebied hebben we altijd wel ons mannetje gestaan, maar toen hebben we er nog een schepje bovenop gedaan. De pandemie heeft ons op nieuwe sporen gezet. Niet alleen digitaal, ook fysiek. Zo zijn we met kunstenaars kunstwerken naar de mensen toe gaan brengen. We hebben een aanvullend aanbod ontwikkeld, dat we ook na de pandemie blijven inzetten.'

In Nederland zijn publiek, politiek en pers zich tijdens de pandemie extra bewust geworden van de maatschappelijke betekenis van de bibliotheek. Is dat in Duitsland ook gebeurd?

'Absoluut. Het is de politiek in Stuttgart bepaald niet ontgaan wat de bibliotheek in coronatijd allemaal heeft klaargespeeld. Dat heeft ons veel krediet opgeleverd. Bijvoorbeeld in de discussie of alle wijken in deze stad recht hebben op een bibliotheekvestiging. Uitkomst van dit beraad: we krijgen er straks vier nieuwe filialen bij, hetgeen het totaal op 22 brengt. De plaatselijke overheid constateerde dat de bibliotheek zorgde voor een zekere mate van cohesie in een periode dat het sociale leven nagenoeg stilviel.'

Zijn er het afgelopen decennium aanpassingen gedaan aan het gebouw en aan het concept?

'Aan het gebouw zijn slechts een paar kleine dingen aangepast. De openslaande deuren bij de ingang hebben we vervangen door schuifdeuren. Gebouw en inrichting hebben zich bewezen zoals gepland, en dat is een compliment aan de architect. Als bibliotheek passen we perfect in deze jas. Qua concept hebben we wel enkele bijstellingen doorgevoerd. Simpelweg omdat de maatschappij om ons heen verandert. In het begin leenden we bijvoorbeeld nog notebooks uit. Nu neemt iedereen zijn of haar eigen notebook mee. Anderzijds heeft de pandemie ons duidelijk gemaakt dat veel kinderen thuis geen pc of studieplek hebben. Toen de scholen dichtgingen en de lessen online plaatsvonden, waren deze kinderen in één keer uitgesloten van onderwijs. Daar springen wij op in door hun een plek te bieden waar ze gebruik kunnen maken van een pc en ongestoord kunnen leren. Dat doen we niet alleen in dit gebouw, maar ook door ons *Lernmobil* de stadswijken in te sturen. Deze bus rijdt langs gemeenschapscentra en is uitgerust met studieplekken en laptops.'

Stuttgart is een multiculturele stad. Slaagt u erin elke bevolkingsgroep te bereiken?

'We werken nauw samen met allerlei (multi)culturele instanties. Ons netwerk is divers en uitgebreid. De uitwisseling van ideeën met al deze partijen is intensief. Om die reden is het niet gewaagd om te beweren dat de bibliotheek door alle bevolkingsgroepen in Stuttgart wordt erkend als gewaardeerde partner. Dat weerspiegelt zich ook in ons grote media-aanbod in vreemde talen. Vrijwel iedereen vindt wel iets in zijn of haar moedertaal.'

Indertijd leidde het bij sommige inwoners van Stuttgart tot onbegrip, maar prijkt het woord bibliotheek nog steeds in het Duits, Engels, Arabisch en Koreaans op de vier gevels?

Foto: Martin Lorenz

‘Dat is nog steeds zo. Het symboliseert dat we openstaan voor de wereld, dat iedereen bij ons welkom is, dat we mensen willen begroeten uit alle hoeken en gaten van de aarde.’

Stuttgart is de thuishaven van industriereuzen als Mercedes-Benz, Porsche en Bosch. Uw collega's in Gütersloh hebben een innige band met hun plaatsgenoot Bertelsmann. Geldt dat bij u ook voor de drie genoemde bedrijven? Sponsoren zij de bibliotheek even genereus?

‘De *Lernmobil* die ik zojuist noemde, is ons geschonken door Mercedes-Benz. Af en toe krijgen we een bijdrage van de Porsche Stiftung en Bosch heeft een tijdlang nauw samengewerkt met onze vestiging in Feuerbach op het gebied van sociale projecten. U moet bij dit alles overigens niet alleen denken aan financiële, maar ook aan ideële ondersteuning. Deze drie bedrijven nemen hun sociale verantwoordelijkheid op allerlei manieren serieus.’

Wat is de grootste uitdaging waarvoor uw bibliotheek het komende decennium staat?

‘Ik zei al dat deze bibliotheek stevig verankerd is in de plaatselijke gemeenschap, maar het kan natuurlijk altijd beter. We willen voor nóg meer mensen een *Heimat* in de bibliotheek zijn. Een forum waar ze hun thema's kunnen presenteren. Als grootste culturele instelling in Baden-Württemberg willen we onze reikwijdte vergroten. Het is onze taak maatschappelijk relevante onderwerpen nog beter en diverser aan de orde te stellen en voor nog meer groeperingen een podium te zijn. In het verlengde daarvan gaan we ons nog sterker inzetten om de kanselijkheid voor iedere inwoner van deze stad te garanderen. Dat geldt niet alleen voor kinderen en jongeren, maar evengoed voor ouderen. Ook onder bejaarden is er veel stille en schrijnende armoede, met alle

negatieve gevolgen van dien. Denk alleen al aan het feit dat veel ouderen de digitale ontwikkelingen niet kunnen bijbenen. Als bibliotheek kunnen wij voor deze mensen het verschil maken. Dat lukt ons alleen als we ons nog sterker verbinden met het sociaal-maatschappelijke netwerk in Stuttgart.’

Bibliotheekgoeroe David Lankes pleit voor geëngageerde bibliotheken die actief stelling nemen in maatschappelijke discussies. Alleen zo blijf je relevant, is zijn opvatting.

‘Dat onderschrijf ik volledig. Het is onze taak maatschappelijk relevante thema's, ook als ze controversieel zijn, te agenderen. Denk aan een onderwerp als *fake news*. Wij moeten onze sociale verantwoordelijkheid nemen en niet om de hete brij heen draaien. Actief stelling nemen, dat is inderdaad dé manier om als bibliotheek het publieke debat aan te zwengelen. Klimaatverandering, duurzaamheid, gendergelijkheid, integratie, racisme, de oorlog in Oekraïne, het zijn stuk voor stuk thema's die de kern van het bibliotheekwerk raken. Wat dat laatste betreft: toen duidelijk werd dat er vele vluchtelingen uit Oekraïne naar Duitsland zouden komen, hebben we onmiddellijk onze filialen voorzien van media in hun taal en zijn we begonnen hun ook anderszins betrouwbare informatie aan te reiken. De tijd van de passieve bibliotheek is voorbij, de tijd van de actieve bieb is aangebroken. Dat vergt een ondernemende houding van de bibliothecaris. Vaak hoor ik: die omslag valt niet mee voor de introverte menssoort die de bibliotheek bevolkt, maar dat is onzin. De bibliothecaris is een geëngageerd mens dat uit ideële motieven de samenleving wil verbeteren, dus ligt het voor de hand dat hij of zij zich actief inzet voor de thema's die ik zojuist noemde.’

Ik las ergens dat u aanvankelijk zeebioloog wilde worden, maar koos voor het vak van bibliothecaris. Heeft u wel eens spijt gehad van die opmerkelijke loopbaanswitch?

Foto: Joachim Uphoff

'Integendeel, het is de beste beslissing die ik ooit heb genomen. In mijn eindexamenjaar op de middelbare school moest ik voor het vak biologie een bepaald dier tekenen. Toen ik iets op papier had gekrabbeld, vroeg de leraar: "Katinka, kun je mij vertellen welk dier dit is, want ik herken het niet?" Aan mij is dus geen goede bioloog verloren gegaan, maar hopelijk ben ik in de biebel wel van enige toegevoegde waarde. Overigens ben ik al mijn hele leven in de ban van de bibliotheek. Vroeger was ik al *Bücherkind*. Op mijn veertiende deed ik er hand- en spandiensten, zoals boeken terugzetten in de kast, en in mijn eindexamenjaar liep ik een tijd met de vakmensen mee om aan het beroep van bibliothecaris te snuffelen.'

Wanneer trekt u 's avonds met een goed gevoel de deur van de bibliotheek achter u dicht?

'Als ik overdag door de bibliotheek loop en zie hoeveel verschillende mensen er zitten, dan stemt mij dat uiterst tevreden. Mensen van diverse origine, jong, oud, alles door elkaar. Hier zie je een groepje studenten, daar wordt wat gediscussieerd. Iemand leest een krant, een ander probeert een bepaalde techniek uit. Je merkt dat deze mensen zich bij ons thuis voelen. En minstens zo belangrijk: de lach die ik zie op het gezicht van mijn medewerkers. Als ik dat hele plaatje op mij in laat werken en terugblik op zo'n werkdag, denk ik: *ja, toll!*'

Naschrift redactie

Eerdere afleveringen in deze serie:

Bibliotheekblad 2-2022: Stadtbibliothek Paderborn.

Bibliotheekblad 3-2022: Stadtbibliothek Gütersloh.

Bibliotheekblad 4-2022: Stadtbibliothek Köln.

Bibliotheekblad 6-2022: Stadtbüchereien Düsseldorf.

Bibliotheekblad 9-2022: Stadtbibliothek Gütersloh.

Stuttgart

Stuttgart is de hoofdstad van de Duitse deelstaat Baden-Württemberg. Met 630.000 inwoners is het de zesde stad van de Bondsrepubliek (na Berlijn, Hamburg, München, Keulen en Frankfurt am Main). In de stad zijn de autofabrikanten Mercedes-Benz en Porsche gevestigd. Ook het elektronicaconcern Bosch heeft er zijn thuisbasis. Behalve door de industriële bedrijvigheid is Stuttgart bekend vanwege het culturele aanbod. Zo telt Stuttgart naast vele musea en theaters tientallen bibliotheken. De grootste zijn de stadsbibliotheek, de universiteitsbibliotheek Hohenheim, de universiteitsbibliotheek Stuttgart en de Württembergische Landesbibliothek. Bekende Stuttgarters zijn oud-Bondspresident Richard von Weizsäcker, filmregisseur Roland Emmerich en voetbaltrainer Jürgen Klopp.

Stuttgart 21

Op 2 februari 2010 startte een van de grootste bouwprojecten van Europa: Stuttgart 21. Het project behelst de aanleg van een nieuwe spoorlijn tussen de Zuid-Duitse steden Stuttgart en Ulm en de bouw van een ondergronds station. Vanaf het begin was er veel en fel protest. Bij de deelstaatverkiezingen in Baden-Württemberg in maart 2011 werd de CDU-regering erom weggestemd. Bündnis 90/Die Grünen, de grootste tegenstander van het nieuwe station, werd de grootste partij. Maar na een referendum stemde een kleine meerderheid toch voor de bouw van het station. Werden de kosten aanvankelijk geraamd op 6,5 miljard euro, inmiddels staat de teller al op 9,15 miljard. Als onderdeel van het plan verrijst op het terrein van het voormalige goederen- en rangeerstation het fonkelnieuwe Europaviertel. Als aanjager van de binnenstedelijke revitalisatie fungeert de in oktober 2011 heropende hoofdbibliotheek, een kubusvormig gebouw ontworpen door de Koreaanse architect Eun Young Yi. Stuttgarters die de vormgeving van het gebouw hekelden, gaven de vierkante doos de bijnaam Bücherknast (boekengevangenis), maar allengs sloeg de stemming om. In 2013 werd de stadsbibliotheek van Stuttgart door het Deutscher Bibliotheksverband uitgeroepen tot Bibliotheek van het Jaar en anno 2022 geldt de Stadtbibliothek als toeristische trekpleister van Stuttgart.

Algemene informatie

Tussen november 2008 en oktober 2011 verrees aan de Mailänder Platz in het Europaviertel van Stuttgart de nieuwe Stadtbibliothek. Bouwkosten: 79 miljoen euro. Inrichtingskosten: 4,27 miljoen euro. Grondaankoop: 2,58 miljoen euro. De bibliotheek heeft een grondoppervlak van 44 x 44 meter, is 40 meter hoog en werd ontworpen door de Koreaanse architect Eun Young Yi. Totale vloeroppervlakte van het gebouw: 20.225 vierkante meter. De bibliotheek telt elf etages, waarvan twee ondergronds. Blikvangers zijn de kathedraalachtige ruimte op de begane grond (*das Herz der Bibliothek*) en de daarboven gelegen galeriezaal.

De vierde editie van Probiblio's Etalagewedstrijd

Bibliotheek Oostland en Bibliotheek

Het is voor bibliotheken altijd belangrijk om vanaf de buitenkant goed zichtbaar te zijn voor het publiek. Probiblio daagde bibliotheken uit om met een frisse blik naar hun ramen te kijken als potentiële creatieve en interactieve etalages voor hun programmering en collecties. Dit keer was het thema: koken. Winnaars van deze vierde editie zijn Bibliotheek Oostland en Bibliotheek Rivierenland, vestiging Kerkdriel.

TEKST: KARIN BERTRAMS, PROGRAMMERING & COLLECTIE PROBIBLIO • FOTO'S: BIBLIOTHEEK OOSTLAND EN BIBLIOTHEEK RIVIERENLAND

Thema Koken

Met het thema 'koken' is van alles mogelijk, en bibliotheken werden uitgedaagd om dit te ontdekken en te laten zien. Met 'koken' kun je allerlei kanten uit; het bereiden van heerlijke recepten, het maken van (heksen)brouwsels, lettersoep, kokende/stomende verhalen, (eeuwenoude) eet- en kook gewoonten, familierecepten, Halloween, kookboeken enzovoort. En dat is de bibliotheken goed gelukt. Er kwamen mooie inzendingen binnen waarin het thema koken op verschillende manieren zichtbaar was.

Voor de twee bibliotheken met de meest inspirerende en zinnen-prikkende etalage was een prijs beschikbaar. De jury bestond dit keer uit Probiblio's adviseur programmering Karen Bertrams, marketingadviseur Julia van Haaster en gastjurylid Sietske van Zanten, directeur van het LAM museum (lamlisse.nl). Het LAM is een 'foodart' museum op Landgoed Keukenhof in Lisse, waar alle kunstwerken iets met voedsel en consumptie te maken hebben.

Winnaars

Winnaar van Noord- en Zuid-Holland is Bibliotheek Oostland. Zij deden voor het eerst mee en maakten een mooie etalage in het thema Halloween met spannende boeken, spinnenwebben, enge figuren en zelfs een pan met heksensoep inclusief recept erbij. Er is geprobeerd zo veel mogelijk zintuigen te stimuleren, onder andere door de heks die geluid maakt en de pompoen die licht geeft. Bibliotheek Oostland wint voor het hele etaleerteam kaartjes voor het LAM Lisse! Bibliotheek Oostland: *'Etaleren is het versterken en omlijsten van boeken. Het is geen doel op zich maar iets wat de aandacht trekt om juist deze boeken te lenen. Het is mooi dat steeds meer bibliotheken, en zo ook wij, inzien dat etaleren een meerwaarde heeft. Als er goed over nagedacht wordt en je de juiste middelen tot je beschikking hebt, kun je iets ontzettend moois neerzetten. Dat kan een grote expositie zijn, maar ook een klein detail dat mensen prikkelt en wellicht zelfs inspireert. Door de juiste sfeer neer te zetten en er een belevenis van te maken komen mensen terug om onze bibliotheek te bezoeken.'*

De tweede winnaar is Bibliotheek Rivierenland, vestiging Kerkdriel. Voor de jury een inmiddels bekende en gewaardeerde deelnemer aan de etalagewedstrijden. Zij maakten een aantrekkelijke 'kookboeken bistro' en lieten hun etalage tot leven komen met een opvallende raamschildering en allerlei manieren om je zintuigen te prikkelen. 'Zien' doordat je zowel buiten als binnen van alles ziet, 'horen' door de QR-code te scannen en het door de geluiden net lijkt alsof je in een restaurant bent, 'ruiken' en 'voelen' door aan de verse kruiden te ruiken en te voelen, en 'proeven' door een blaadje munt of andere kruiden in je mond te stoppen. Aldus de jury: *'Een prachtige etalage waar één thema mooi in is uitgewerkt en gebruik is gemaakt van de tips van eerdere etaleersessies!'* Bibliotheek Rivierenland ontvangt een cadeaubon van Beekwilder, dé winkel voor decoratie, etalage en display. Bibliotheek Rivierenland: *'Naast dat we het heel erg leuk vinden om te doen, zijn we ervan overtuigd dat de etalage ons visitekaartje is en een uitnodiging om binnen te lopen. De bibliotheek is een inspirerende plek vol boeken, tijdschriften en verhalen. Dat benadrukken we met de inrichting van de etalage'.*

Zes etaleertips

Sietske (directeur LAM museum) heeft een paar interessante aandachtspunten voor bibliotheken:

- Het moet in één oogopslag duidelijk zijn waar de etalage over gaat. Als je de aandacht van je publiek hebt, kun je daarna een tweede laag toevoegen. Eerst aantrekkelijk zijn, wie beter en langer kijkt, beloon je met een extra laag en onverwachte details.
- Zorg voor een ritme binnen het thema. Maak gebruik van het rijke, diverse palet dat je als bibliotheek hebt zonder dat je nieuwe (hoofd)onderwerpen toevoegt. Zo voorkom je onduidelijkheid en zorg je voor een spannende en verrassende etalage waar mensen naar blijven kijken.
- Experimenteer met video of ander bewegend beeld, dat trekt de aandacht.
- Gebruik de kracht van de herhaling. Herhaling maakt het sterker en geeft vertrouwen. Laat iets wat buiten begint in

Rivierenland winnaars

Winnaar van Noord- en Zuid-Holland is Bibliotheek Oostland. Zij deden voor het eerst mee en maakten een mooie etalage in het thema Halloween met spannende boeken, spinnenwebben, enge figuren en zelfs een pan met heksensoep inclusief recept erbij.

de etalage binnen op thematafels en displays doorlopen. Dat zorgt voor herkenning en richting. Je leidt nieuwsgierige bezoekers naar de juiste plek.

- Help je bezoekers kiezen, verleid ze met het thema en geef daarna inspiratie per doelgroep.
- Blijf niet hangen in clichés. Brainstorm nog eens en durf eigenzinnig te zijn.

Zelf ook aan de slag met etalages?

Wil je meer tips voor een etalage die het verschil maakt? Probiblio schreef al eerder een artikel om bibliotheken op weg te helpen. Te lezen via de verkorte link: tinyurl.com/dmtuj2w
Tipje van de sluier: focus op waar jouw bibliotheek voor staat

en laat dit op al jouw communicatie-uitingen zien, zowel in de bibliotheek als online. Je vertelt als het ware één verhaal.

Ook in 2023 organiseert Probiblio een etalagewedstrijd. We willen deze meer laten aansluiten op de landelijke (CPNB-) campagnes en indien mogelijk meer ondersteuning/materiaal bieden om jouw etalage(s) in te richten. Heb jij goede ideeën voor het nieuwe thema en de periode voor de volgende wedstrijd? Mail deze dan naar Julia van Haaster via jvhaaster@probiblio.nl

Het thema wordt volgend jaar onthuld. Heeft jouw bibliotheek ook etalagepotentie en wil je graag meedoen? Houd de website en nieuwsbrief van Probiblio en Bibliotheekblad in de gaten voor de meest recente informatie.

De tweede winnaar is Bibliotheek Rivierenland, vestiging Kerkdriel. Zij maakten een aantrekkelijke 'kookboeken bistro' en lieten hun etalage tot leven komen met een opvallende raamschildering en allerlei manieren om je zintuigen te prikkelen.

Doeko Pinxt, directeur-bestuurder Bibliotheek Veluwezoom en Cultuurbedrijf RIQQ

‘We zijn nog nooit zo relevant geweest’

Sinds enkele maanden is Doeko Pinxt directeur-bestuurder van de Bibliotheek Veluwezoom en Cultuurbedrijf RIQQ. Die combinatie is voor hem belangrijk: hij ziet de meerwaarde juist in de combinaties die bibliotheken, theaters en andere organisaties maken. In eerdere fasen van zijn loopbaan kwamen die verschillende onderdelen van de hedendaagse bibliotheek al aan bod.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Welke rol speelde de bibliotheek tot nu toe in jouw leven?

Tot mijn achtste speelde het geloof vooral een belangrijke rol. Mijn vader is katholiek en mijn moeder is protestants. Bij ons thuis werd dan ook vooral voorgelezen uit de Kinderbijbel. Ik genoot van de rijkheid van die verhalen. Later werd ik vooral gelukkig van stripboeken, de krant en nieuwstijdschriften. Ik kwam wel vaak in de bibliotheek, maar niet voor de boeken: ik kwam de posters van Loesje kopiëren. A3 en A4 hadden in de bieb dezelfde prijs, dus dat was handig. Die posters verspreidde ik samen met vrienden op straat. Ik was zestien toen ik actief lid werd van Loesje: ik werd coördinator van de groep in Eindhoven. We deden veel creatieve schrijfprojecten, waarbij we nieuwe teksten verzonden. Ik had dus al wel veel met teksten en verhalen, maar niet zozeer in boekvorm. Nog steeds lees ik meer fragmentarisch. Alleen op vakanties vind ik rust in een boek. Mijn vrouw leest iedere avond een hoofdstuk voor het slapengaan, anders komt ze niet tot rust. Voor mij werkt dat niet zo.

Ik durf zelfs te zeggen dat ik tot tien jaar geleden weinig voelde voor de bibliotheek. Voor mij was het toch een wat achterhaald instituut. Maar toen veranderde er van alles in de bibliotheeksector: het ging niet alleen meer om de boeken, het werd een podium met een culturele en maatschappelijke functie. Daar heb ik met veel bewondering naar gekeken.

Toen ik kinderen kreeg, ben ik de bibliotheek ook meer gaan waarderen. Ik lees nu al elf jaar elke dag voor. Dat zorgde bij mij

ook voor een herwaardering van de bibliotheek: het doet zo veel voor de ontwikkeling van kinderen én volwassenen. Mijn dochters houden enorm van lezen; een van de twee is zelfs biebexpert op school, en runt dus een paar uur per week de schoolbibliotheek. Dat gevoel van bewondering is alleen nog maar verder gegroeid sinds ik hier werk. Ik ben niet alleen directeur van de bibliotheek, maar ook van het kunstencentrum. Die mix vind ik ontzettend belangrijk: ik zou niet zo snel alleen directeur van de bibliotheek geworden zijn. Ik heb tijdens mijn studie stage gelopen in het cultuurhuis in Stockholm. Daar zag ik hoe goed het werkt om instellingen met elkaar te combineren. Verschillende publiekstroom komen in zo'n gebouw op een mooie manier bij elkaar. Ik ben soms wel verbaasd dat we daar nog niet zo lang in Nederland mee bezig zijn.

Hoe is je loopbaan verlopen? Hoe kwam je bij de bibliotheek terecht?

Op mijn elfde ging ik naar de bakkersschool. Op mijn vijftiende mocht ik mezelf gediplomeerd brood- en banketbakker noemen. Dat bleek toch niet te zijn wat ik wilde: ik had een te laag advies gekregen op de basisschool, waardoor ik was opgeleid voor werk dat niet goed bij mij paste. Daarom ben ik een kunst- en cultuuropleiding gaan doen in Nijmegen. Tijdens mijn studie ging ik niet alleen naar Stockholm, maar ook naar India, naar de deelstaat Bihar, het deel van het noordoostelijke deel van het land waar de minste mensen kunnen lezen en schrijven. Daar zag ik wat voor effect dat heeft op een maatschappij: het was er enorm corrupt en er was veel geweld tussen verschillende kasten. In het zuiden was het veel beschaafder. Dat had allemaal te maken met educatie: kinderen gingen nauwelijks naar school in Bihar. Ik dacht nog niet per se aan de bibliotheek als oplossing van het probleem, maar wel aan leren lezen en schrijven. Dat was in het jaar 2000, toen de bibliotheek voor mij nog geen plek was om te leren, maar om boeken te halen.

Hoe zag je eerste baan eruit?

Mijn professionele carrière begon met Loesje. Na mijn studie begon ik voor de internationale tak van Loesje te werken. Loesje is sinds de val van de Muur internationaal. Ik werkte eerst in Arnhem

Foto: Iva Pinxt

Doeko Pinxt: 'Tot tien jaar geleden voelde ik weinig voor de bibliotheek. Voor mij was het toch een wat achterhaald instituut. Maar toen veranderde er van alles: het ging niet alleen meer om de boeken, de bibliotheek werd een podium met een culturele en maatschappelijke functie.'

en verhuisde voor een jaar of drie naar Berlijn, waar ik het nieuwe hoofdkantoor had opgezet. Ik ben vervolgens naar verschillende landen gegaan om Loesje-groepen op te zetten, zoals Servië en Rusland, maar ook Nepal en Indonesië. We leerden mensen daar Loesje-teksten te schrijven, maar altijd met de Loesje-handtekening eronder.

Loesje is altijd een middel geweest om samenlevingen te kietelen. In Nederland zorgt Loesje voor reflectie, maar in jonge democratieën is het hard nodig om mensen op die manier aan het denken te zetten. En we waren ook toen al vernieuwend. Bij Loesje schreven we twintig jaar geleden al over klimaatverandering; toen werden we nog voor naïef uitgemaakt. Het is opgericht als een tegenbeweging: het is een vorm van positief activisme, waarbij je zelf moet nadenken. Daarin zie ik ook een connectie met het bibliotheekwerk: bij ons leer je een mening te vormen op basis van de kennis die je tot je krijgt.

Hoe maakte je de overstap naar de cultuursector?

Tijdens mijn studie was film en fotografie mijn hoofdvak. Ik besloot daarom in 2007 met vrienden een culturele stichting op te zetten, met projecten rondom mediawijsheid, en ik organiseerde veel community art-projecten. Later richtten we ook een organisatie op rondom kunst en technologie, waarmee we activiteiten zoals 3D-printen en programmeren organiseerden. Ik heb ook theaterfestivals voor kinderen georganiseerd, waar veel schrijvers langskwamen. In mijn huidige werk als directeur zie ik dat allemaal terugkomen. In 2012 fuseerde ik met mijn eigen organisatie met de Lindenberg, centrum voor kunst en cultuur in Nijmegen. Daar werd ik hoofd projecten: van hiphop tot kunstfestivals, van theater tot cursussen voor mensen met een beperking. We werkten veel samen met het sociaal domein en deden veel aan fondsenwerving. Vervolgens stapte ik in 2017 over naar de gemeente Arnhem als cultuuradviseur. Ik hield me onder meer bezig met de huisvesting van culturele instellingen, maar ook met cultuureducatie en cultuurparticipatie, en ik kwam met Rozet in aanraking.

Toen kwam de bibliotheek wel heel dichtbij ...

Na ruim vijf jaar kwam de vacature voor deze directeursfunctie voorbij. Ik sprong op mijn fiets en ging alle bibliotheeklocaties langs: wat gebeurt daar tegenwoordig allemaal? Heeft deze bibliotheekorganisatie zich ontwikkeld tot een volwaardige culturele en educatieve plek? Dat bleek zeker het geval: er worden hier muzieklessen gegeven, er is ruimte voor ontmoeting, ouderen worden hier geholpen met digitale zaken. Die kruisbestuiving vond ik prachtig om te zien: dit is de toekomst van de bibliotheek. Door al die combinaties kunnen we optimaal maatschappelijk relevant zijn.

Als men zegt dat ik niet uit de bibliotheekwereld kom, voelt het alsof dat niet klopt: er zijn zo veel componenten van de huidige bibliotheek die in mijn loopbaan tot nu toe voorbijgekomen zijn. Dat maakte het voor mij ook zo interessant om op deze functie te solliciteren, gecombineerd met het effect van leesplezier op mijn kinderen. Uiteindelijk zijn verhalen de rode draad, en daar ben ik gek op. Mensen zichzelf laten ontwikkelen door middel van taal, kunst en cultuur – daar gaat het voor mij om.

Is werken bij de bibliotheek anders dan in andere sectoren? Of bestaat de losse bibliotheeksector niet meer als zodanig?

Ondanks alle samenwerkingen en fusies denk ik dat je nog steeds van een aparte bibliotheeksector kunt spreken. Wanneer je veertig jaar geleden de bibliotheekacademie hebt gedaan, kijk je ongetwijfeld anders naar de huidige ontwikkelingen. Dat dat ambacht nu verdwijnt, doet voor veel mensen pijn. Tegelijkertijd zijn we nog nooit zo relevant geweest als nu. Die boodschap mis ik soms: we hebben in de loop van de jaren juist zo veel gewonnen. Ik kom in teksten en gesprekken zo veel verwijzingen naar het verleden tegen – meer dan ik van andere sectoren gewend ben. Wanneer je een festival organiseert, ga je samen aan de slag, en praat je niet meer over die ene keer dat het festival minder goed liep.

Ik zie ook verschillen tussen de kleinere en grotere instellingen waarbinnen ik heb geopereerd. Mijn eigen organisatie was kleiner en dynamischer, maar daardoor ook minder gestructureerd dan de bibliotheek. Als je dat combineert, kun je optimaal je werk doen.

Hoe zou je je leiderschapsstijl typeren?

Ik houd ervan als medewerkers zelf initiatief nemen. Ik zal niet zo snel zeggen dat iets op een bepaalde manier moet gebeuren. Er zijn meerdere wegen die naar Rome leiden. Ik houd niet van eenheidsworst: iedereen mag op zijn eigen manier invulling geven aan zijn werk. Ik ben meer van de grote lijnen en laat het vervolgens anderen inkleuren.

Ik denk ook graag in mogelijkheden: als men zegt dat iets niet kan, ga ik alsnog op zoek naar opties. Is er geen geld? Dan gaan we op zoek naar subsidie. Die instelling past bij wie ik zelf ben: ik zie mezelf als ondernemend en initiatiefrijk, en ik vind het fijn als anderen dat ook zijn. Tegelijkertijd weet ik: je hebt alle typen mensen nodig in je organisatie. Die diversiteit moet je omarmen.

Op welke prestatie ben je trots?

Ik denk nog steeds met blijdschap terug aan een festival dat ik organiseerde tijdens de Vierdaagse in Nijmegen rondom kunst en cultuur, dat zich overdag vooral richtte op ouders met kinderen, en 's avonds meer op ouders zonder kinderen. Het zou bijna ter ziele zijn gegaan, maar met een aantal organisaties hebben we het kunnen redden. Ook het lichtfestival dat ik organiseerde in kasteel Doornenburg, waar ik bestuurslid was, maakte me blij. Het was mooi om te zien hoe trots de bewoners waren op hun dorp. Ik ben ook altijd erg gelukkig geworden van de sterke vriendschappen die zijn ontstaan tijdens alle projecten die ik heb gedaan. Als je een gezamenlijk doel hebt, versterkt dat de band. Dat was al zo toen ik met Loesje op mijn zestiende op zomerkamp ging: met de mensen die ik daar tegenkwam, onderhoud ik nu nog steeds warme vriendschappen. Al die mensen zijn nu nog steeds projecten aan het organiseren, die op hun beurt ook weer impact maken. Zo verspreidt de olievlek zich, zeker als het project door de gemeenschap wordt omarmd.

Heb je hobby's?

Al mijn hobby's zijn altijd aan mijn werk gerelateerd geweest: wat eerst mijn passie was, werd vervolgens mijn baan. Dat maakt dat

die twee nog steeds in elkaar overvloeien. Projectplannen schrijven vind ik bijvoorbeeld heel ontspannend. Ook film en fotografie zie ik nog steeds als een hobby, hoewel ik het niet zo vaak meer doe. Ik fiets verder heel graag en ik werk met plezier in de tuin, waar ik de bomen snoei of een speelhut voor mijn dochters bouw. Dat zijn tegelijkertijd ook weer functionele bezigheden: op zulke momenten ben ik met mezelf aan het brainstormen. Ik kan moeilijk stilzitten: ik wil graag nieuwe dingen maken.

Wat je is je favoriete vakantiebestemming?

We gaan ieder jaar naar Berlijn om vrienden te bezoeken. Dan gaan we naar allerlei musea en gaan we lekker uit eten. Maar ik vind het ook heerlijk om te niksken, zeker na een drukke periode: lekker hangen bij het zwembad bij het huis van mijn schoonvader in Frankrijk, maar dat kan ik niet te lang: dan word ik onrustig. Op vakantie fiets ik bijvoorbeeld ook graag. Onze vakanties zijn wel veranderd doordat we kinderen kregen. Voor die tijd gingen we naar India en de Verenigde Staten. Inmiddels weet ik: mijn

dochters halen het meeste plezier uit het spelen met andere kinderen, dus nu zitten we vaker op familiecampings. Hoewel ze met hun acht en elf jaar inmiddels ook oud genoeg zijn om mee te gaan naar een Berlijns museum.

Van welke boeken ben je fan?

Ik ben enorm fan van de boeken van Jaap Robben: ik vind het zo knap hoe hij ongemakkelijke personages creëert. Ik houd van tegenstrijdigheden, en als ik zijn boeken lees, krijg ik allerlei tegenstrijdige gevoelens. En ik vind hem gewoon heel aardig: hij is echt een sympathieke Nijmeegse schrijver.

Toen ik tijdens mijn studie in India woonde, las ik ook veel, bijvoorbeeld van Salman Rushdie. *Midnight's Children* is een van mijn favoriete boeken. Hij interesseerde me altijd al vanwege de vrijheid van meningsuiting waarmee hij steeds heeft geworsteld. Dat vond ik vanwege Loesje toen al een interessant thema. Zo werken boeken: ze krijgen betekenis door je eigen interesses en ervaringen.

Foto: uit de privécollectie van Doeko Pinxt

Doeko Pinxt: 'Ik vind het ook heerlijk om te niksken, zeker na een drukke periode: lekker hangen bij of in het zwembad bij het huis van mijn schoonvader in Frankrijk, maar dat kan ik niet te lang: dan word ik onrustig.'

Tussen wal en schip: de wondere wereld van de zee

Het lijvige *Visboeck* van Adriaen Coenen (1514-1587, ook bekend als Adriaen Coenensz van Schilperoort) is een absoluut topstuk van de KB. Dit ruim 800 pagina's tellende handschrift zit boordevol beschrijvingen en zelfgetekende afbeeldingen van vissen en andere wonderlijke schepsels – mythologische wezens inbegrepen.

TEKST: JEROEN VANDOMMELE, CONSERVATOR NAMIDDELEEUWSE HANDSCHRIFTEN • FOTO'S: KB BEELDSTUDIO

Het leven in de zee fascineert mensen. Dat blijkt onder meer uit de programma's van bijvoorbeeld Freek Vonk (*Expeditie Oceaan*) of David Attenborough (*The Blue Planet*). Ook in Nederland is de relatie tussen de mens en de zee altijd innig geweest, te meer vanwege het economisch belang van de visserij en de scheepvaart. Een prachtig voorbeeld van die relatie is het *Visboeck*, een handschrift van meer dan 800 pagina's dat in de KB wordt bewaard. Het werd omstreeks 1577-1581 geschreven door Adriaen Coenen, een Scheveningse vishandelaar. Dit unieke werk bevat allerlei informatie over vissen en zeedieren die Coenen verzamelde gedurende zijn leven.

Adriaen Coenen en zijn visboeken

Adriaen Coenensz van Schilperoort (1514-1587) werd geboren in Scheveningen als zoon van een visser. Hij werd afslager bij de visafslag en hij was tevens visverkoper. Vanaf het midden van de jaren 1540 concentreerde hij zich op de groothandel in vis. Hij verhuisde rond diezelfde tijd naar Den Haag, waar hij op het Spui woonde. Ook bekleedde hij verschillende openbare functies, zoals schout en schepen in Scheveningen. Coenen had een diepgaande interesse voor de zee en schreef vier handschriften over zeewezens. Drie van deze handschriften bestaan nog: het *Visboeck* (KB Den Haag), het *Walvisboeck* (Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience) en het *Haringkoningboeck* (Gemeente-archief Keulen). Zijn eerste handschrift, zijn 'grote visboeck', schonk hij in 1574 aan Willem van Oranje. Het ging verloren tijdens de Nederlandse Opstand.

De inhoud van het Visboeck

Het *Visboeck* uit de collectie van de KB is het meest omvangrijke van de handschriften. Coenen begon in 1577 met schrijven. Dat was een enorme onderneming. Eerst voorzag hij alle bladen van het handschrift van randen en cartouches in waterverf. Binnen die cartouches schreef Coenen vervolgens zijn teksten en plaatste hij zelfgetekende afbeeldingen van vissen en andere wonderlijke schepsels. Het duurde vier jaar voordat het handschrift af was.

Het *Visboeck* is vrij associatief geordend. In de proloog somt Coenen de landdieren op die in Holland leven en vergelijkt hij die met dieren uit de rest van de wereld. Hij maakt hierbij geen onderscheid tussen feitelijke en mythologische wezens, zoals de eenhoorn of de cycloop. Door middel van dit voorstuk wijst hij zijn leespubliek al op de wonderen van de natuur. Vanaf folium 14 begint hij met het beschrijven van de vissen. Hij gaat eerst in op de haring en de haringvangst, voor de vissers van Scheveningen de belangrijkste bron van inkomsten. Vervolgens komen wel tachtig andere vissen aan bod. Hij heeft het ook over visserijtechnieken, viskaarten, anekdotes over eetbare en niet-eetbare vis, monsterlijke vissen en zeewezens, kometen en de stranding van drie walvissen in 1577.

Waar haalde Coenen al deze kennis vandaan? Veel informatie uit het *Visboeck* is gebaseerd op praktijkervaring. Coenen schreef dat hij als kind al nieuwsgierig was naar de natuurlijke wereld. Dat uitte zich in zwerftochten langs de zee en in het verzamelen van bijzondere (gedroogde) vissen. De rest van zijn leven zou hij zijn verzameling verder uitbreiden. Verdere kennis verkreeg hij uit de vreemde bijvangsten die vissers hem lieten zien en uit verhalen die hij hoorde van zeelui. Daarnaast las hij ook veel boeken over het leven in de zee, zoals het werk van de Zwitserse geleerde Conrad Gessner of dat van de Zweedse bisschop Olaus Magnus. Hoewel Coenen geen Latijn of Grieks beheerste, slaagde hij er toch in meer dan tachtig auteurs of werken aan te halen die in die talen schreven over het leven in de oceaan.

Monsters, vreemde volkeren en mythische wezens

Naast allerlei empirische informatie over vissen in de Noordzee en over de Nederlandse visserij beschrijft het *Visboeck* ook veel monsters die in onze huidige tijd als fabeldieren zouden worden aangeduid. Dat is niet toevallig. Coenen was geen geleerde en in zijn beschrijvingen probeert hij alle soorten kennis te bundelen die hij over een bepaald dier kon vinden. Hij maakte daarbij geen selectie tussen feit en fictie. Zo vertelt Coenen over een monsterlijk zeepaard met vooruitstekende tanden dat het strand

van Scheveningen onveilig maakte, of over de alom bekende zeemeermin. Over dit laatste voorbeeld was hij ook kritisch: 'Ic en kan noch gheen mensche gevonden diese met zijn ooghe gesien heeft.' Voor Coenen kwam echte kennis immers voort uit eigen waarneming. Een Inuit-vrouw en kind die hij in 1566 in een Haagse herberg had gezien, krijgen in het *Visboeck* dan ook de volle aandacht.

Toegankelijk voor iedereen

Coenen liet zijn *Visboeck* regelmatig zien aan geleerden van de universiteit van Leiden. Hij was ongetwijfeld erg trots op zijn pres-

tatie. Maar ook gewone mensen kregen toegang tot het boek en de viscollectie van Coenen. Op de jaarmarkt van Leiden en tijdens de jaarlijks terugkomende feestelijkheden rond het Leids Ontzet kon de menigte voor een stuiver zijn collectie bekijken. Het *Visboeck* zelf kon men voor een dubbeltje inzien. Ook na zijn dood moet het handschrift regelmatig zijn doorbladerd. Door dit vele gebruik was het handschrift in 2002 aan herstel toe. De KB besloot het te restaureren en in een nieuwe band te steken. Het hele werk werd bovendien volledig gedigitaliseerd. Nu is het *Visboeck* via de website van de KB volledig doorzoekbaar. Zo kan elke bezoeker verdwalen in de wondere wereld van de zee.

Titelpagina van Het Visboeck.

Kaart met plaatsen van Visvangst.

Afbeelding van verschillende platvissen.

De zeemeermin.

Afbeelding van een Inuit-paar met baby.

De technische visie van de Bibliotheek Gouda

De schuur die je ieder kind zou gunnen!

Heb je bij 'techniek' de associatie met stoere, sterke mannen, dan ben je óf niet vrij van vooroordelen, óf je bent onvoldoende met je tijd meegegaan. 'Een slimme meid is op haar toekomst voorbereid' (de Postbus 51-slogan van de jaren '90) is weer actueler dan ooit. In dit geval ligt de focus vooral op het technische toekomstperspectief, zowel voor slimme meiden als voor slimme jongens. De Bibliotheek Gouda draagt daar graag een steentje aan bij met de Techniekwerkplaats. Hier kan de Goudse jeugd vanaf 8 jaar zich uitleven met bouwmaterialen en technisch gereedschap, met robotica en andere digitale technologie, en met LEGO® bouwen en programmeren.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO'S: SANDRA ZEILSTRA

Verleden en toekomst

In 2014 betrok de Bibliotheek Gouda het gebouw aan Klein Amerika 20. De naam van het pand – de Chocoladefabriek – verwijst naar de jaren '70 van de vorige eeuw, toen hier nog de Steenland chocoladefabriek was gevestigd. Daarna deed het gebouw een aantal jaren dienst als stadskantoor, en tegenwoordig is het de gedeelde thuisbasis van de Bibliotheek Gouda, Streekarchief

Midden-Holland, de Drukkerswerkplaats, het Taalhuis, Kruim eten & drinken, VRSPACE (Virtual Reality Center), Libertum (interactief museum voor vrede en vrijheid) en Mirakel Musicaltheater. Begin september werd op de tweede verdieping ook de Techniekwerkplaats geopend. Drie vrouwen geven enthousiast een kijkje achter de schermen en schetsen het toekomstperspectief van dit heilige der heiligen voor technische talenten: Marloes

Bij de opening op 22 september 2022 van de verbouwde Chocoladefabriek: Marloes Middeldorp (adjunct-directeur van de Bibliotheek Gouda), Gunay Uslu (staatssecretaris Cultuur en Media), Erna Staal (directeur-bestuurder bibliotheek Gouda) en Thierry van Vugt (wethouder en locoburgemeester van Gouda).

Middeldorp (adjunct-directeur van de Bibliotheek Gouda), Jenny Fidler (projectleider Techniekpunt Gouda, onderdeel van Brede School Gouda) en Jackie van Dijk (specialist Jeugd & Educatie bij de Bibliotheek Gouda).

Aan de weg timmeren

Wie de Techniekwerkplaats betreedt, ziet het in één oogopslag: hier kunnen spijkers met koppen geslagen worden! Naast voor timmeren is er ruimte voor onder andere zagen en solderen, en voor verfijnde technologie zoals programmeren met LEGO® Education en rijdende robots. Dat bibliotheken tegenwoordig heel wat meer te bieden hebben dan kasten vol boeken is niks nieuws. 'Maar een bibliotheek met zo'n professioneel uitgeruste Techniekwerkplaats mag gerust beschouwd worden als een primeur die we graag onder de aandacht brengen', aldus een trotse Jackie. Het achterliggende verhaal begint bij het Goudse Techniekakkoord dat in de herfst van 2021 ondertekend werd door bedrijfsleven, onderwijs en gemeente. Hierin spraken de betrokken partijen hun ambities uit om kinderen in Gouda al op jonge leeftijd in aanraking te brengen met wetenschap, techniek en digitale technologieën.

Baanbrekend en baanbouwend werk bij de bieb

'Het is belangrijk om de jeugd al op jongere leeftijd te enthousiasmeren voor techniek en technologie. Vakmensen zijn hard nodig in het bedrijfsleven, en kinderen moeten éérs kennismaken met de technische en technologische mogelijkheden voordat zij wellicht een studiekeuze in die richting gaan maken', stelt Jackie. 'Vanuit dat oogpunt is het dus nuttig en nodig om wetenschap en techniek structureel aan te bieden in het primair onderwijs. Dat kan in de klas, maar veel inspirerender is het om écht aan de slag te gaan met een uitgebreid aanbod van materialen in de Techniekwerkplaats.'

'De Bibliotheek Gouda is hier actief bij betrokken', vult Marloes aan. 'Bij alle activiteiten die de bibliotheek voor haar rekening neemt in de Techniekwerkplaats zoeken wij bewust naar de koppeling tussen techniek en taal. De ontwikkeling van 21e-eeuwse vaardigheden (waaronder ook de digitale vaardigheden) krijgt daarbij specifieke aandacht. In samenwerking met het Techniekpunt worden techniek, technologie en taal met elkaar verbonden.'

De schuur die je ieder kind gunt

Op vrijdag 2 september werd de tweede verdieping van de Chocoladefabriek, waaronder de Techniekwerkplaats, feestelijk heropend door de staatssecretaris van Cultuur en Media, Gunay Uslu.

Het weekend daarna kwamen duizenden belangstellenden naar het Open Huis. Vooral de Techniekwerkplaats werd druk bezocht, onder andere door een afvaardiging vanuit het lokale bedrijfsleven. 'En natuurlijk kwamen er veel kinderen, vergezeld door hun ouders.' Terugblikkend weet Marloes niet wie het meeste genoot van het actief bezig zijn met de materialen in de Techniekwerkplaats. 'Veel ouders zeiden dat ze heel blij werden van alle mogelijkheden die hier voorhanden zijn, en veel creatieve ideeën kwamen zo tot leven. Logisch, want het is een inspirerende plek. Het is de schuur die je ieder kind zou gunnen.'

Marloes Middeldorp (adjunct-directeur van de Bibliotheek Gouda), Jackie van Dijk (specialist Jeugd & Educatie) en Jenny Fidler (projectleider Techniekpunt Gouda.)

Een boom opzetten

Een van de werkstukken die tijdens het openingsweekend zijn gemaakt, is een boom vol boomhutten.

'Hiermee spelen we alvast in op het thema van de komende Kinderboekenweek – Gi-ga-groen – en het Kinderboekenweekgeschenk, geschreven door de Australische schrijvers Andy Griffiths en Terry Denton, bekend van de boekenreeks *De waanzinnige boomhut*', vertelt Jackie.

Vanuit het Techniekpunt Gouda/Brede School Gouda is Jenny Fidler betrokken bij de Techniekwerkplaats. 'Techniektalenten in Gouda kunnen zich hier al op jonge leeftijd ontwikkelen. We verzorgen al jaren technieklessen op de basisscholen in Gouda, maar dat zijn altijd losse activiteiten geweest. In de Techniekwerkplaats kunnen we een stap verder gaan en echt werken aan een doorgaande leerlijn op het gebied van techniek en digitale technologie, zowel onder schooltijd als na schooltijd. In eerste instantie richten we ons op de kinderen, maar indirect ook op de ouders. We laten zien dat techniek leuk en gevarieerd is, én volop kansen biedt op een goede baan in de toekomst.'

Uit je dak

'Kennismaken met techniek en technologie blijft dankzij de Techniekwerkplaats inderdaad niet beperkt tot een eenmalig bezoek, maar heeft nu de vorm gekregen van een doorlopende leerlijn', benadrukt Jackie. 'Techniekpunt Gouda verzorgt voor groep 1 tot en met 4 techniekactiviteiten op school. Vanaf groep 5 komen zij naar de Techniekwerkplaats op de bovenste verdieping van de Chocoladefabriek.'

Die zogeheten onderschoolse programmering waarborgt de continuïteit en structuur van aandacht voor techniek. 'Ten eerste hebben we hier een inspirerende leeromgeving met een uitgebreid aanbod aan materialen, en dat aanbod zal op termijn nog groter worden. Ten tweede kunnen de jeugdige bezoekers in de Techniekwerkplaats rekenen op enthousiaste en deskundige begeleiding, en dat maakt leren leuker.'

Denken, doen, delen

Dat de leerlijnen zo goed mogelijk aansluiten bij de kerndoelen in het onderwijs en op de behoeften van het (lokale) bedrijfsleven, lijkt logisch. Dat de lessen aansluiten bij de beleavingswereld van de kinderen, is net zo belangrijk. De bij de Techniekwerkplaats betrokken organisaties werken nauw samen en versterken daardoor elkaars kwaliteiten. De bibliotheek heeft de focus op digitale geletterdheid en de Nederlandse taal, terwijl het Techniekpunt zich vooral richt op alles wat te maken heeft met wetenschap en techniek.

Jackie: 'In het onderwijsaanbod maken we gebruik van de STEAM-aanpak. Die afkorting staat voor Science, Technology, Engineering, Arts and Mathematics. De kinderen werken vanuit een open vraag (hoe kunnen we ...?) en worden uitgedaagd tot oplossingsgericht denken en werken.'

De drie stappen van deze didactische benadering zijn: denken, doen en delen. Het leerproces dat de kinderen doormaken is belangrijker dan het eindproduct. Er is geen goed of fout, ieder kind maakt op zijn eigen niveau een leerproces door. 'De focus ligt niet alleen op het vergaren van nieuwe kennis en vaardig-

heden, zoals samenwerken, creativiteit en probleemoplossend denken en handelen, maar ook op het toepassen ervan. Verder is de werkhouding van belang: het willen weten en begrijpen, onderzoeken en ontwerpen.'

Bibliotheek van de toekomst

Aanvankelijk is de Techniekwerkplaats vooral bedoeld vanaf groep 5 van het basisonderwijs, maar in de (nabije) toekomst breidt de dienstverlening zich waarschijnlijk uit naar de eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs. 'Wij voegen aan de STEAM-aanpak graag nog de R van Reading (en writing) toe', belicht Marloes nogmaals de bibliotheekbenadering. 'Zo krijgt het ST(R)EAM leerproces een rijke taalomgeving. Denk bijvoorbeeld aan begrijpend lezen en communiceren via computers en aan het presenteren van het gemaakte eindproduct.'

'Het onderschoolse programma is vooral gericht op kennismaken en enthousiasmeren. Met naschoolse activiteiten en workshops in het weekend richten we ons op het verdiepen en verbreden van die technische kennis en vaardigheden. Als een kind het leuk vindt om iets van hout te maken, kan het na schooltijd een "cursus" houtbewerking volgen', schetst Jenny een ander toekomstplan. 'Wij willen dé werkplaats van Gouda worden, een stimulerende leeromgeving waar bijvoorbeeld ook leerkrachten hun technische kennis en vaardigheden kunnen uitbouwen.' Jackie: 'Voorlopig mikken we in de Techniekwerkplaats vooral op het creatief denken op technisch en technologisch gebied, en daarin valt nog veel te ontdekken en te ontwikkelen. Vooral ook om een positieve gedachte te stimuleren over het werken met je hoofd én je handen. Als die basis er eenmaal ligt, gaan we doorpakken naar hightech. Er zijn voldoende inspirerende partners aanwezig in de Chocoladefabriek, en datzelfde geldt voor de ambities. Die zijn hoog.'

Jackie, Marloes en Jenny zijn zeer tevreden over de huidige opzet van de Techniekwerkplaats, met voldoende ruimte voor een schoolklas. De tribune (met handige opbergruimte) om te presenteren en te delen, een technolab om te werken met LEGO® Education, elektronica, 3D en green screen, en een werkplaats met stoere werkbanken, zagen, hamers en boormachines. Drie vrouwen met groot enthousiasme voor techniek, is er een mooiere manier om mogelijke stereotypen te doorbreken?

CURSUSAGENDA

GO opleidingen

2023

FEB-MRT

03/02 AAN DE SLAG ALS COMMUNITY LIBRARIAN

03/02 FUNCTIONEEL APPLICATIEBEHEERDER

10/02 GO MEDIACOACH:
SPECIALIST INFORMATIEVAARDIGHEDEN

10/02 GO MEDIACOACH: BASISOPLEIDING

16/02 SCHRIJVEN VAN DOELTREFFENDE
RAPPORTEN, NOTITIES EN ADVIEZEN

17/02 ROMANADVIES

03/03 INTERNET ZOEKTECHNIEKEN (ADVANCED)

10/03 RELATIEBEHEER EN ACCOUNTMANAGEMENT
IN DE INFORMATIEDIENSTVERLENING

10/03 INSTRUCTIEVAARDIGHEDEN

10/03 AUTEURSRECHT (BASIS)

15/03 ADVIESVAARDIGHEDEN

16/03 CUSTOMER JOURNEY (KLANTREIS)

Slimme IT-oplossingen gewoon in mensentaal.

Met ruim 25 jaar ervaring en een partnerschap met meer dan 200 vestigingen is Justspark dé IT-specialist voor bibliotheken.

Zo maken veel bibliotheken inmiddels gebruik van **Bibliotheekonline** – het speciaal door ons ontwikkelde cloudplatform voor de bibliotheekbranche.

Wil je het IT-beheer van jouw bibliotheek altijd op orde hebben? Laat dit aan ons over. Wij weten precies wat elke bibliotheek nodig heeft.

088 472 3426
info@justspark.com